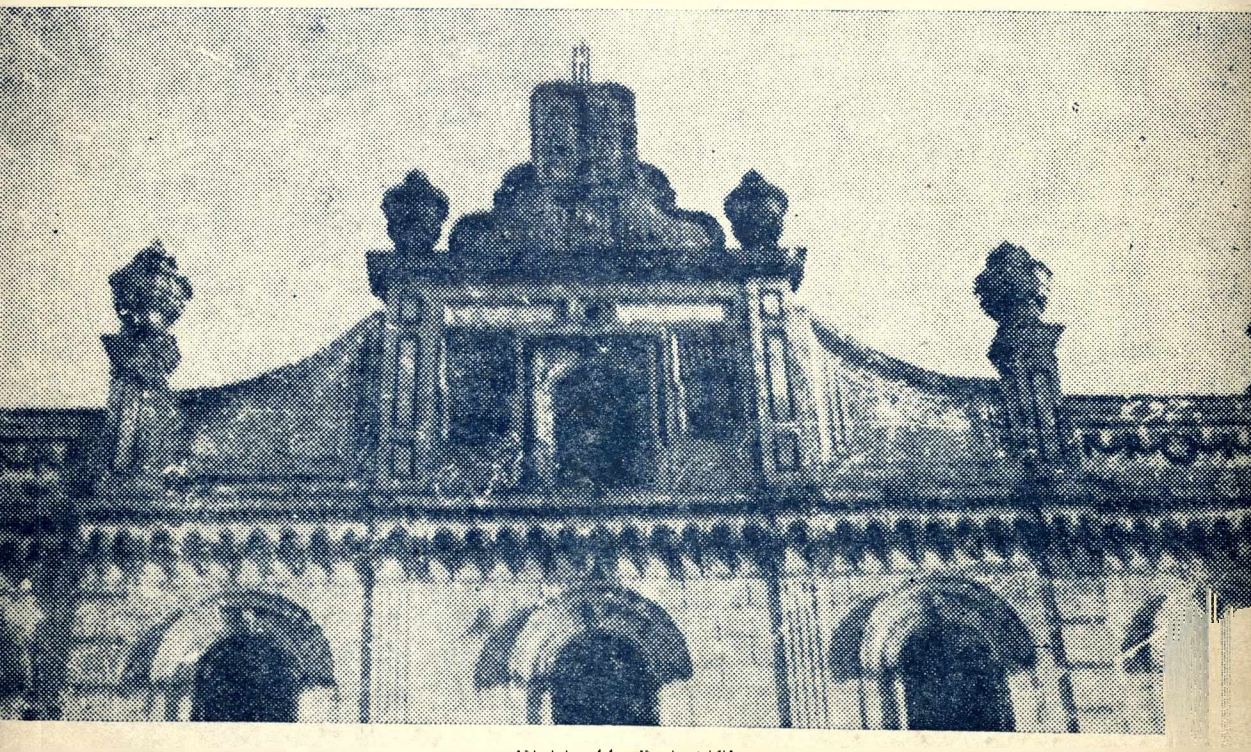
זשעלעבאָווער בולעטין

פעריאדישע אויסגאבע פון זשעלעכאָווער קאמיטעט אין ישראל און אין די תפוצות.

„בולטין זילחוב" — כתב־עת של ועד יוצאי זילחוב בישראל ובתפוצות

תל־אביב, תמוז—אב תשל"ד תל־אביב, יולי 1974

בית־הכנסת בזילחוב

די שיל אין זשעליכאָוו

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

התוכן • אינהאלט

מרדכי שפייזמאן / די דריטע „אכסניה" פון בולעטין . . 1

תולדות העיירה וכליונה ✱ געשיכטע און אומקום פון שטעטל

זשעלעכאָוו — ווייטע און נאָענטע געשיכטע 3
יונה (טובה) נוימאן / איינע געבליבן פון א גרויסער משפחה . 5

נר זכרון ✱ א יאָרצייט-ליכט

מרדכי שפייזמאן / צום אָנדענק פון דריי טייערע יידן . . 8
ד"ר העשיל קלעפפיש / שאָליק אלטמאן, דער פראָדוקט פון מזרח-אייראָפעישן יידנטום 9
מלכה פרוכטענבערג / א יאָרצייט-ליכט מיין אברהמען . . 13
אפרים / שולק אלטמן 14
יהודה בן שלום/א ווארעם יידיש הארץ האָט אויפגעהערט צו קלאפן 15
משה באָרוכאָוויטש/לייביש, אברהם און שאול—דריי שווערע אבידות 18
יהודה בן שלום / לאָמיר דערפילן זייער ווילן 21
צבי פאלוך / צום אנדענק פון אונדזערע דריי נפטרים . . 22
דוד ווייסלעדער / לזכר די דריי 26
Anita Fruchtenberg-Dinerstein / In Memory of a Dear Father . 28
מלכה פרוכטענבערג / מיר ווילן זיי תמיד געדענקען . . 29
אפרים / על שלושה אנו מתאבלים 30
אפרים / לייביש ווייסלדר ז"ל 31
אפרים / שאלק אלטמן ז"ל 31
יהודה בן שלום / אברהמעלע פרוכטענבערג—דער מאן פון גוטע מידות 33
יהודה בן שלום / שאָלעק אלטמאן — דער פילבארער מענטש און ענטוזיאסט 34
ל. ווינאָגראד/שאול אלטמאן ז"ל—דער יידישער פאָלקס-אינטעליגענט 37

במה חופשית ✱ פרייע טריבונע

מרדכי שפייזמאן / ייד און יידנטום 43
ע"ד דוד מורל / עליה ועולים 45
אדוו. דוד מאָרעל / עליה און עולים 47

בארגונו ✱ אין אונדזער לאנדסמאנשאַפט

אפרים / ומה הלאה? 50
מרדכי שפייזמאן / פיר יאָר טעטיקייט 53
קאסע-באריכטן 55
רשימה פון שפענדערס פארן סטיפענדיע-פאָנד 58
זאמלונג פארן „בולעטין" ביי זשעלעכאָווער אין דער וועלט . 59
צבי פאלוך / זשעלעכאָווער געסט אין ישראל 61
בריוו פון לאנדסלייט 64
ברכות — באגריסונגען 67

די דריטע „אכסניה" פון בולעטין

מרדכי שפייזמאן / תל־אביב

נאָך דער חורבן־תקופה פון פולישן יידנטום, האָט לייבוש ווייסלעדער ז״ל געגומען אויף זיך די איניציאטיוו צו פארבינדן די זשעליכאָווער פון גאָר דער וועלט מיט דער שארית הפליטה פון אונדזער פארשניטן שטעטל, געבן זיי די ערשטע מעגלעכע הילף, וואָס איז אויך געווען דער אָנהייב פון „בולעטין", אן אויסגאבע פון 10—8 זייטן. אין פארלויף פון יאָרן האָט זיך דער בולעטין אויסגעבריטערט און אנטוויקלט אלס פעריאָדישע אויסגאבע, געוואָרן א טריבונע פאר אלע לאנדסלייט.

יאָרן שפעטער איז די רעדאקציע אריבער אין די הענט פון שאָלעק אלטמאן אין פאנאמא, און שפעטער — אין מיאמי. שאָלעק האָט אויסגעבריטערט און פאָרגרעסערט דעם בולעטין, סיי אין פאָרם, סיי אין אינהאלט. טראָץ זיין לאָקאלן כאראקטער, האָט דער בולעטין געבראכט צום אויסדרוק אויך פארשידענע אלגעמיינע יידישע פראָבלעמען — פאליטישע און קולטורעלע.

שאָלעק האָט געמאכט אַלערליי אָנשטרענגונגען, כדי צוציען נייע אינטעלק־טועלע כוחות און זיי אַדאפטירן אלס זשעליכאָווער. איינער פון די אָנגעזעענסטע און פערמאנענטע מיטארבעטער, וואָס האָט גייסטיק באריכערט דעם בולעטין, איז אונדזער אלעמענס געאכטעטער הרב ד״ר הערשל קלעפפיש.

מיטן פריצייטיקן טויט פון שאָלעקן ז״ל איז געוואָרן זייער שארף די פראגע: וואָס ווייטער? נאָך לאנגע בראטונגען האָבן מיר, די לאנדסלייט אין ישראל, און אויך אויף דער פאָדערונג פון אונדזערע לאנדסלייט אין אויסלאנד, באשלאָסן צו נעמען אויף זיך די דאָזיקע לאסט. מיר טוען דאָס נישט מיט קיין לייכטן געמיט — צוליב דריי סיבות:

ס׳איז נישט לייכט פאָרצוזעצן דעם בריטן פארנעם פון שאָלעקן ז״ל — סיי זיין צייט, סיי אין דער מעגלעכקייטן;

ליידער, ווערן די ריען ליידיקער און די מיטארבעט ווערט פאר די פארבלי־בענע לאנדסלייט — אלץ שוועירער;

די פראגע — שפראך. דער צווייטער און דריטער דור פון אונדזערע לאנדסלייט קענען נישט, אָדער כמעט ווי זיי קענען נישט, קיין יידיש.

אויב מיר ווילן אָנהאלטן וועלכע ס׳איז פארבינדונג און פאָרזעצן דאָס ארויסברענגען דעם אָנדענק פון שטעטל, וועלן מיר מוזן ארויסגעבן דעם בולעטין, אָדער מינדעסטנס געווינסע טיילן זיינע, חוץ אין יידיש, אויך אין עבריט און ענגליש.

טראָץ אלע שווערקייטן גלויבן מיר, אז מיר וועלן מיט כבוד אויספירן די אויפגאבע וואָס מיר נעמען אויף זיך און מיט דער הילף פון אונדזערע לאנדסלייט און פריינד אין דער גאָרער וועלט, ווייטער אָנגיין מיט דער הייליקער ארבעט.

מיר וועלן מאכן אלע אָנשטרענגונגען, אז דער בולעטין זאָל שטיין אויף אַ הויכן ניוואָ, א פאמיליע־זשורנאל פאר דער זשעליכאָווער יידן, וווּ ס׳זאָלן קומען צום אויסדרוק אלע געשעענישן ביי די לאנדסלייט — שמחות, אָדער ח״ו טרויער.

מיר וועלן זיך צו אלע אונדזערע בני עיר אין גאָר דער וועלט, באזונדערס צו די לאנד־קאָמיטעטן, פאָרזיצערס און סעקרעטארן, וועגן מיטטיילן אונדז וועגן אלץ וואָס עס קומט פאָר אין אונדזערע סאָסייטיס. אלע צו דער ארבעט!

געשיכטע און אומקום פון שטעטל

תולדות העיירה וכליונה

זשעליבאוו – ווייטע און נאענטע געשיבטע

אינעם פארנעמיקן, צוויי־בענדיקן בוך „מיא־סטא פאלסקיע וו׳ טישאנצלעטשו״ („פוי־לישע שטעט אין טויזנט יאר״), דערשינען אין 1967 אין פוילן, אין פארלאג „נאציאנא־לער אנשטאלט א.נ. פון די אסאלינסקיד״ (וואצלאוו־וואַרשע־קראקע), איז אויף ז׳ 526 און 527, אפגעדרוקט א געשיכטלעכער אי־בערזיכט וועגן זשעליבאוו. פארשטייט זיך, אז דער יידישער מאמענט ווערט כמעט ווי ניט ארויסגעברענגט אין די דערציילונגען פון די הונדערטער שטעט און שטעטלעך אין פוילן, לויטן אייגנעשטעלטן פרינציפ אין די מזרח־אייראפעישע פאלקס־דעמאקראטיעס, ב־ראש מיטן ראטנפארבאנד, צו פארווישן, ווי נאר מעגלעך, יעטוועדן שפור פון יידישן עבר, פון יידישן ביישטייער צו דער אנט־וויקלונג פון יענע לענדער. אפילו דער שוי־דערלעכער אומקום אין די יאַרן פון דער צווייטער וועלט־מלחמה, וועלן עס זענען דורך די נאצי־רוצחים אין זייערע מיטהעלפערס אומגעברענגט געוואָרן אַ דריי מיליאָן יידן פון פוילן — ווערט דורך די מחברים פון אלערליי ביכער כמעט ווי ניט דערמאנט. דאָס האלטן מיר פאר נייטיק צו באקענען אונדזערע לייענערס מיט דער געשיכטע פון זשעליבאוו, ווי זי ווערט אי׳בערגעגעבן אינעם דערמאנטן בוך.

זשעליבאָוו — אַ שטאָט אין גאַרוואָלי־נער פאָוויאט, געפינט זיך 22 קילאָמעטער דרום־מזרחדיק פון גאַרוואָלין, אויפן שאָ־סיי וואָס פארבינדט לוקאָוו מיט דער אר־טעריע וואַרשע—לובלין.

די ערשטע דערמאָנונג וועגן דאָרף זשע־ליכאָוו, וואָס האָט באלאנגט צו דער די־נאסטיע טשאָלקווו, שטאמט פון יאָר 1282. וווייטערדיקע דערמאָנונגען פון די יאָרן 1489—1532 וווייזן אָן אויף דעם פארטייִדיקלעכן כאראקטער פון דעם אָרט. די פאראפיע האָט מען דאָ אוודאי איינ־געשטעלט סוף 13טן און אָנהייב 14טן יאָרהונדערט. אַ דאנק די באמיונגען פון די טשאָלקווווס, האָט זשעליכאָוו באקו־מען שטאָטישע רעכט פון קיניג קאזשי־מיעזש יאגעללאָנטשיק, אין יאָר 1447, מיט דער פריווילעגיע אפצוהאלטן דאָ אַ יאריד און וועכנטלעכע מערק, ווי אויך באפרייט די אייווויינערס פון שטייערן און צאָל. אין יאָר 1516 האָט דער קיניג זיג־מונט סטאַרי איינגעשטעלט א צווייטן יא־ריד און אין יאָר 1556 האָט אויך זיגמוט אָוגוסט געגעבן דער שטאָט פריווילעגיעס. זשעליכאָוו האָט דאן געהערט צו די בא־דייטנדיקע שטעט אין סטענזשיצקער פאָ־ווייט, סאנדאָמירער וואָיוווודסטוווע.

די האנדל־ און צאָל־פריווילעגיעס, ווי אויך די באדינגונגען פאר פי־ און שפסן־צוכט אין דער ארומיקער געגנט, האָבן גורם געווען צו דער אנטוויקלונג אין זשע־ליכאָוו פון גארבעריי, פוטערוואַרג־אינדו־סטריע, רימעריי און שוסטעריי. אין דער תקופה פון דער צפונדיקער מלחמה אָנ־הייב 18טן יאָרהונדערט, איז זשעליכאָוו אינגאנצן פארניכטעט געוואָרן און די באפעלקערונג האָט געליטן הונגער און מגיפות. כדי דערהייבן די שטאָט פון די חורבות, האָט אין יאָר 1703, דער קיניג אוגוסט דער צווייטער באשטעטיקט די פריערדיקע פריווילעגיע און איינגעשטעלט זעקס יאריդן, נאָך צוויי האָט אין יאָר 1761 איינגעשטעלט אָוגוסט דער דריטער. אין דער ערשטער העלפט פון 16טן

מיר דערוואַרטן אייער מיטארבעט פארן „זשעליכאָוער בולעטין״. זכרונות פון דער אלטער היים, דאָקומענטן, בילדער — וועלן גערן אָפגעדרוקט ווערן אין אונדזער אויסגאבע.

יאָרהונדערט איז זשעליכאָוו איבערגע־
גאנגען פון די טשאָלקוווי־זשעלעכאָווסקיס
צו דעם קראָקעווער ביסקופ און גרויס־
קאנצלער ס. מאטשעיעווסקי. אין דער
ערשטער העלפט פון 17טן יאָרהונדערט
האָט דער ישוב געהערט צו די לעזשנע־
סקיד, און שפעטער — צו די דאָבזשיעצ־
קיד.

ŻELECHÓW

דער הערב פון שטעטל זשעליכאוו
סמל העיירה ז׳ליחוב

אין יאָר 1669 האָט די שטאָט געקויפט
ס. פ. לינקהאַוז, וואָס האָט אין יאָר
1691 אויפגעשטעלט אַ געמויערטן קלויס־
טער אויפן אָרט פון הילצערנעס. אין יאָר
1707 איז זשעליכאָוו געוואָרן דאָס אייגן־
טום פון סטאניסלאוו שעווסקי, פאָד־
לאַשער וואָיוואָדע און גרויס־העטמאן.
אין דער צווייטער העלפט פון 18טן יאָר־
הונדערט האָט די שטאָט געהערט צו די
לובאָמירסקיס, און אין יאָר 1790 האָט
זי אָפגעקויפט י. זאקשעווסקי, בירגער־
מייסטער פון ווארשע אין די יאָרן 1791—
1974. אין דער ערשטער העלפט פון 19טן
יאָרהונדערט זענען די אייגנטימער פון
זשעליכאָוו געווען די אַרדענגס, און אין
דער צווייטער העלפט — די פאמיליע
שוסטרוון.

אין די יאָרן 1792—1795 האָט מען
איבערגעבויט און רעגולירט די שטאָט.
אין דער תקופה פונעם קאָנגרעס־קיניג־
רייך, אין די יאָרן 1815—1842, איז זשע־
ליכאָוו געווען אַ פאָוויאט־שטאָט פון דער
פאָדלאשער וואָיעווודסטוווע. אין 1910
האָט זשעליכאָוו געציילט 1,864 איינווויני־
ערס, אין יאָר 1830 — 4,882. ס׳האָט
זיך דאָרט אנטוויקלט האנטווערקעריי און
האנדל. ס׳איז געווען טעטיק אן עלעמענ־
טאר־שול און א זונטיקדיקע האנטווער־
קער־שול.

בעת דעם יאנואר־אויפשטאנד (1863),
זענען הינטער זשעליכאָוו פאָרגעקומען
קאמפן אונטער דער אָנפירונג פון זדזשיס־
לאוו לאסקי; די שטאָט האָט דאן אויס־
געהאלטן אויף איר חשבון אַ שפיטאָל
פאר די פארוווונדעטע אויפשטענדלער. אין
יאָר 1867 איז זשעליכאָוו באשטימט גע־
וואָרן אלס רעגירונג־שטאָט.

נאָך דער גרויסער שריפה אין יאָר
1880, וועלכע האָט פארניכטעט אַ העל־
פט געביידעס, האָט די שטאָט אָנגעהויבן
זיך צוריק אויפבויען און אין יאָר 1910
איז די צאָל איינווויינערס געשטיגן ביז
7,771. אין דער תקופה צווישן ביידע
וועלט־מלחמות, זענען אין זשעליכאָוו גע־
וווען 780 אונטערנעמונגען פאר האנדל און
מלאכה. אין יאָר 1939 האָט די באפעל־
קערונג געציילט ארום 9,000 פערזאן.

אין יאָר 1942 האָבן די היטלעריסטן
דערשאָסן אן ערך 800 יידן און די אנ־
דערע ארויסגעפירט אינעם פארניכטונג־
לאגער טרעבלינקא. אַ 200 ווויין־געביידעס
זענען צעשטערט געוואָרן.

נאָך דער מלחמה, טראָץ דעם טייל־
ווייזן איבערבוי פון דער שטאָט, האָט די
צאָל איינווויינערס זיך פארקלענערט אויף
3,359 אין יאָר 1961, פון 3,900 אין יאָר
1946. די מערהייט איינווויינערס באשעפ־
טיקט זיך איצט מיט לאנדווירטשאפט.

איינע געבליבן פון א גרויסער משפחה

יונה (טובה) נוימאן

אויסצוגן פון דער גבית־עדות פון יונה נוימאן פון גארוואליץ, וואס איז אין די מלחמה־יאָרן אנטלאָפן קיין זשעליכאָוו. לויט די מאטעריאלן פון „יד ושם" אין תל־אביב, נ—2905/74.

אקציעס אין זשעליכאָוו

אין זשעליכאָוו בין איך געווען פון סוף 1941 ביז אויגוסט 1942. כ׳האָב געוווינט ביי מיינער אַ חברטע, וועמענס מאן איז אוועקגעפירט געוואָרן אינעם לאגער אין ווילגע, נעבן גארוואָליץ.

אין זשעליכאָוו איז ניט געווען קיין געטאָ, נאָר אַ קוואַרטאל פון עטלעכע גאסן, ווו אויף אייניקע פון זיי האָבן אויף איין זייט געווויינט יידן און אויף דער אנדערער זייט — פאָלאקן. יידן האָבן אָבער ניט געטאָרט אריבערגיין אויף דער קריסטלעכער זייט. זייער אָפט פלעגט קומען קיין זשעליכאָוו א שוואַרצער אויטאָ מיט געסטאפאָ־לייט פון ווארשע, צי פון אן אנדער אָרט און אדורכגעפירט אקציעס. איינמאָל האָבן זיי געזופן צו זיך דעם פרעזעס פון יודענראט, פינקעל־שטיין, און נאָך מיטגלידער פון יודענראט, זיי זאָלן זיך צושטעלן אין דער קאָמענדע פון דער זשאנדארמעריע, צווישן זיי איז אויך געווען אַ פאָלאק, דער געווען־עזענער־בירגערמייסטער פון זשעליכאָוו. די רוצחים האָבן די קרבות אריינגעזעצט אין אַן אויטאָ און זיי אוועקגעפירט אויף פאר־שידענע גאסן און יעדן באזונדער דער־שאָסן אויף אן אנדערע גאס. אזעלכע אק־ציעס זענען פאָרגעקומען עטלעכע מאָל. אַ שרעק איז באפאלן אלע איינווויינער פון זשעליכאָוו.

איינמאָל, זייענדיק ביי באקאנטע, האָב איך געהערט אז דער שוואַרצער אויטאָ איז ווידער געקומען קיין זשעליכאָוו. אַ געפיל האָט מיר דאָך אונטערגעזאָגט: „גיי אוועק פונדאנען!" איך האָב פארלאָזט די ווויינונג. אין אַ מינוט ארום האָב איך געהערט שיסן און זיך באהאלטן. די דייטשן פלעגן תמיד שיסן אויף די וואָס האָבן ארויסגעקוקט דורכן פענצטער און דערנאָך זענען זיי אריין אין אזא דירה און אויסגעשאָסן אלעמען וועמען זיי האָבן דאָרטן געפונען. שפעטער האָב איך זיך דערווויסט, אז געציילטע מינוטן נאָך דעם ווי כ׳האָב פארלאָזט יענע ווויינונג, זענען דאָרט אריין די דייטשן און דערהרגעט די מאמען מיט דער טאָכטער. נאָר זיי זענען דאָרט געווען און די געסטאפאָ־מערדער פונעם שווארצן אויטאָ האָבן זיי אומגעבראכט.

עטלעכע אזעלכע אקציעס האָב איך איבערגעלעבט אין זשעליכאָוו.

דער לאגער אין ווילגא, אויף דער ווייסל

מיין חברטע איז מיט איר קינד אוועק געפאָרן קיין ווילנא, ווו איר מאן, קלעפ־פיש, איז געווען אינטערנירט אין דאָר־טיקן ארבעט־לאגער. אין ווילגא האָבן זיך געפונען אויף צוואנג־ארבעט יידן פון גארוואָליץ, פוריסאָוו, זשעליכאָוו און אנ־דערע ערטער פון דער סביבה. זיי האָבן געארבעט ביים רעגולירן די ווייסל. קיין פרויען זענען אין דעם לאגער ניט געווען, נאָר מענער. אויפזעער אין לאגער איז געווען דער זשאנדארמעריע־קאָמענדאט אין גארוואָליץ, פעטערס. די פאָלאקן האָבן אים שפעטער דערהרגעט, אזוי ווי דעם סטאראָסטע. דער לאגער אין ווילגא האָט עקזיסטירט אויך נאָכן ליקווידירן דעם יידישן קוואַרטאל אין זשעליכאָוו.

איינמאָל האָט מיין חברטע זיך אָנגע־נומען מיט מוט און אוועק צו פעטערסן אים בעטן ער זאָל באפרייען איר מאן פון

לאגער. פעטערס האָט זי געוואָרנט, אז דאָסמאָל וועט זיין אַ ליקווידאציע, ניט קיין אויסזידלונג, און איר גאַראַטן זי זאָל זיך באַזאָרגן מיט „אַרישע" פאפירן (מיין חברטע האָט געהאט אַ „גוטן" אויסזען)— דערביי האָט ער איר געוויזן זיין רעוואָל־ווער און געזאָגט, אַז אויב זי וועט עמעצן אַ וואָרט זאָגן וועגן דעם, וועט ער אליין זי דערשיסן. אָבער מיר האָט זי יאָ דערציילט. זי אליין איז דערנאָך אנטלאָפן מיטן מאן און קינד פון ווילגא קיין ווארשע און דאָרט זיך אויסבאהאלטן אויף דער „אַרישער" זייט ביזן סוף פון קריג.

מיין אנטלויפן פון זשעליכאָוו

א געוויסן טאָג בין איך אוועק אין יודענראט דערוויסן זיך נייעס, צופעליק האָב איך דאָרט געהערט ווי פעטערס האָט געזאָגט צו די יידישע פאָליציאנטן, אז אין דער נאָענטסטער נאכט זאָלן זיי זיין גרייט. קיינער טאָר ניט פארלאָזן דעם קוואַרטאל. איך האָב פארשטאנען, אז עס גרייט זיך ווידער אָן אקציע. מיין פאָרויסזען האָט זיך באשטעטיקט.

ווי נאָר כ׳האָב דערהערט אז דאָס שטעטל איז ארומגעשטעלט געוואָרן מיט די דייטשן, האָב איך אוועקגעוואָרפן דעם אָרעמבאנד און פארלאָזט דעם יידישן קוואַרטאל. דאָס אי׳ז געשען אין חודש אָקטאָבער 1942, אין הושענא־רבה. איך האָב קיינעמען ניט געזען אויפן וועג און קיינער האָט מיך ניט אָפגעש־טעלט.

ס׳איז געווען נאכט. איך האָב זיך גע־לאָזט ריין מיטן שאָסיי וואָס האָט גע־פירט קיין סאָבאָלעוו. אז פון דער ווייטנס האָט זיך באוויזן אן אויטאָ, בין איך אראָפ פון הויפט־וועג און זיך געלייגט אין דערבייאיקן ריוו. איך האָב פארשטא־נען, אז דאָס קאָנען זיין נאָר דייטשן, ווייל ביינאכט איז געווען איינגעפירט די „פאָליצייאישע שעה" פאר אלע.

דעם זעלבן טאָג וועז ס׳איז פאָרגעקו־מען די אויסזידלונג פון זשעליכאָוו, האָט מען אויך טראנספאָרטירט די יידן פון לאסקאזשעוו. דעריבער האָב איך זיך בא־מיט אויסצומיידן דעם הויפט־שאָסיי, נאָר געגאנגען אויף זייטיקע שטעגן. צו־מאָרגנס האָב איך פון דער ווייטנס גע־זען שטיין א פראכט־צוג אויף דער סטאנ־יע אין לאסקאזשעוו. ווי די פאָלאקן האָבן מיך שפעטער אינפאָרמירט, האָבן די דייטשן אריינגעשטויסן די יידן אין די וואגאָנען. אַ העלפט יידישע איינווינער פון שטעטל איז אנטלאָפן אין וואלד אריין. דער צוג איז אזוי לאנג געשטאנען אויף דער סטאציע, ביז די דייטשן האָבן א גרויסע צאָל געכאפטע יידן געברענגט אויף דער סטאציע, צום טראנספאָרט.

שאנטאזש אויפן וועג

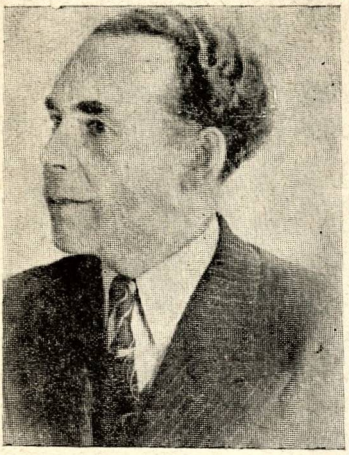
אויפן שאָסיי זשעליכאָוו — סאָבאָלעוו האָב איך געטראָפן אַ באקאנטן פאָלאק פון גארוואָלין. ער האָט אוודאי געמיינט, אז כ׳האָב ביי זיך אַ סך געלט און ג־וואָלט מיך אריינגעמען אין וואלד. איך האָב געזומען וויינען און בעטן ער זאָל מיך צורו לאָזן. כ׳האָב אים פארזיכערט, אז כ׳האָב ניט ביי זיך בכלל קיין געלט, וואָס איז, אגב, געווען ריכטיק. אויסער אויף רייזע־הוצאות, איז ניט געווען ביי מיר קיין שום געלט. נאָר מיינע געבעטן האָבן ניט געהאָלפן. פלוצום דערזע איך ווי אַ פאָלאק קומט אָן, פאָרנדיק אויף אַ ראָווער. אין פארצווייפלונג גיב איך אַ געשריי:

— ראטעווט מיך, איך בעט אייך! דער אויסוורף שאנטאזשירט מיך!

צום גליק האָב איך אָנגעטראָפן אויף אן אָרנטלעכן מענטש. ער האָט מיך געזומען אויף דער רעם און געפירט א שטיק וועג. דערנאָך בין איך איינגעשטיגן אין באן אין סאָבאָלעוו. אָן שום שטערונגען בין איך אָנגעקומען קיין טשענסטאָכאָוו — און דאָרט געבליבן ביז דער באפרייונג. נאָר איינע געבליבן פון א גרויסער משפחה.

נר זכרון

א יארצייט־ליבט

לייבוש ווייסלעדער ז״ל

צום אנדענק פון דריי טייערע זשעליבאוואר יידן

דער ערשטער נומער פון אונדזער בו־לעטין וואָס דערשיינט אין ישראל, איז הויפטזאכלעך געווידמעט אונדזערע דריי טייערע לאנדסלייט וואָס האָבן אין פאר־לויף פון יאָרן אָפגעגעבן דער אויסגאבע א סך צייט, כוח און גייסטיקע מי: לייבוש ווייסלעדער ז״ל, שאָליק אלטמאן ז״ל און אברהם פרוכטענבערג ז״ל.

היות ס׳זענען שוין פאראן אייניקע גרע־סערע אָפהאנדלונגען וועגן זייער לעבן און אויפטוען, וועל איך זיך באגנוגענען בלויז מיט עטלעכע שטריכן.

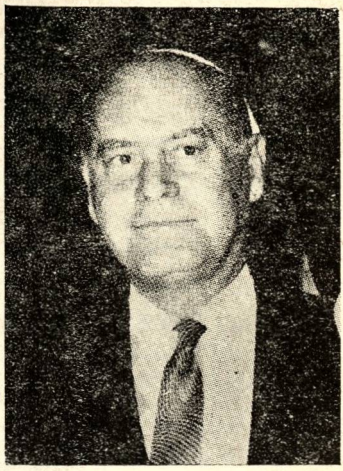
די דריי נפטרים האָט פארבונדן, אוי־סער דער פאקט פון זיין לאנדסלייט, דריי גרונט־פרינציפן: ניט שלום מאכן מיט דער ווירקלעכקייט; גלויבן און קעמפן פאר אַ בעסערן מאָרגן; העלפן דעם איינצלנעם מענטש אין זיינע שווערקייטן.

קומענדיק אין דער גרויסער וועלט און צוזעענדיק ווי חלומות ווערן צערַנעלט, האָבן זיי, וועה פריער און וועה שפעטער, וועה דרייסטער און וועה צוריקגעהאלטע־נער — געזוכט די לייזונג פון דער יידן־פראגע און פון יידישן פאָלק אין ארץ־ישראל האָט זיי באפליגלט, יעדן לויט זיינע באזונדערע פעיקייטן, אויפצונעמען און הערן די טריט פו משיחן.

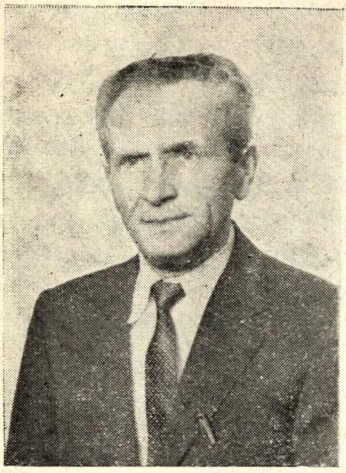
פון מיין פריסטער יוגנט האָב איך געהאט אַ קאָנטאקט מיט לייבושן. הגם שטענדיק אידעישע קעגנערס, אָבער קיינ־מאָל איז נישט געווארן אָנגעריט אונד־זער אויפריכטיקע פריינדשאפט.

אברהם פרוכטענבערגן האָב איך גע־קענט פון דער אלטער היים, נאָר אלס טייערן פריינד און ייד האָב איך אים דערקענט בעת זיין באזוך אין ישראל, מיט זיין אויפריכטיקע פרייד פון אַ קינד וואָס געפינט אַ טייערע פארלוירענע זאַך — אזוי האָט ער זיך געפילט און אזוי האָב איך אים געזען אין יום העצמאות אין תל־אביב. פון זיינע בריוו האָט אַרויסגע־שטראלט א וואַרעם יידיש הארץ, דער ווילן צו זען דאָס גוטע ביי מענטשן און געהאָפט ווידער זיך צו פרייען אין ישראל. לייַדער, האָט ער נישט פארווירקלעכט דעם דאָזיקן טרוים.

שאָליקן האָב איך נענטער באקענט אין די זעכציקער יאָרן, אין ישראל. שוין

שאלעק אלטמאן ז״ל

אברהם פרוכטענבערג ז״ל

פריער אים געקענט דורך זיין שרייבן אין בולעטין. אַ מענטש וואָס זוכט און פאָרשט, באגעגנט זיך נישט מיטן „זשעלי־כאָווער אוניווערסיטעט״, נאָר לערנט אַ לעבן לאנג, שרעקט זיך נישט צו זאָגן: איך האָב געהאַט אַ טעות — און ציט קאָנסעקווענצן פון נעכטיקע „אמתן״, אין אָנבליק פון דער יידישער ווירקלעכקייט. ארץ־ישראל דערוועקט אין אים יוגנט־ליבע, ווארעמקייט און באגייסטערונג. יע־דער צוזאמענטרעף מיט אים איז אַ גייס־טיקער פארגעניגן, האָרציקע פריינדשאפט. ער האָט געהאט אזוי פיל פלענער צו לעבן אין ישראל. לייִדער, פלוצלונג אוועק אין דער אייביקייט.

דער קאָמיטעט אין ישראל, מיט דער הילף פון אונדזערע לאנדסמאנשאפטן אין אויסטראליע, קאַסטאָריקאָ און זייערע משפחות, האָבן באשלאָסן צו פאראייביקן דעם אָנדענט פון לייבוש ווייסלעדער, שאול אלטמאן און אברהם פרוכטענבערג דורך פארטיילן יערלעכע לעֶרן־סטיפענדיעס אויף זייער נאָמען. יהי זכרם ברוך!

מרדכי שפייזמאן

שאליק אלטמאן, דער פראדוקט פון מזרח־אייראפעישן יידנטום

מיט שאָלעק אלטמאן איז פון אונדז אוועק אַ רעפרעזענטאנט פון א תקופה. די תקופה פון מזרח־אייראָפעישן יידנ־טום שליסט זיך אָפ פאר אונדזערע אויגן. שאָלעק איז געווען איינער פון אירע לעצטע פאָרשטייער. אין זאג נישט דווקא אז שאלעק אלטמאן איז געווען איינער פון די לעצטע רעפרעזענטאנטן פון זשע־ליכאָווער יידישן קיבוץ. איך זאָג אויך נישט, אַז ער איז געווען איינער פון די לעצטע פיגורן פון פוילישן יידנטום. איך זאָג בפירוש, אז ר׳איז געווען אַ באשיי־פערלעכע פארקערפערונג פון מזרח־אי־ראָפעישן יידנטום, פון אלץ וואָס איז געווען אייגנארטיק און כאראקטעריסיש פארן דאָזיקן באשטאנדטייל פון אונדזער פאָלק.

אין די לעצטע הונדערטער יאָרן האָט מזרח־אייראָפעיש יידנטום זיך געפונען אין

סאמע אויבנאַן פון יידישער געשיכטע און פון יידישן שאפן און בייגעטראַגן דעם סאמע וויכטיקסטן און וואָגיקסטן בייַ־שטייער צו יידיש לעבן אוֹן יידישער גייס־טיקייט. דאָס קאפיטל פון גלאָריע פאר־מאכט זיך, צום באדויערן, אין אונדזער דור, און אין שאָלעק אלטמאן, דעם יי־דישן מענטש פון זשעליכאָוו, האָבן די וועל־זנטלעכע שטריכן פון מזרח־איראָפעישן יידישן קיבוץ געפונען זייער קרעפטיקן אוּן רירנדיקן אויסדרוק.

מיט וואָס האָט זיך אייגנטלעך אויסגע־צייכנט דער יידישער קיבוץ אין מזרח־אייראָפע?

ס׳איז קודם כל געווען א פאַלקסטימ־לעכער קיבוץ, דאָ האָבן אלע זין אוּן אלע טעכטער פון אונדזער פאָלק געט־ראָגן מיט ערנסטקייט אוּן פרומער כוונה די ציגל צום בנין פון יידישקייט אוּן יידי־שער קולטור.

שאָלעק אלטמאן איז דער פראָדוקט פון אָט דער איינציקארטיקער פאָלקס־טימליכער מזרח־אייראָפעישער יידישער קולטור, ער האָט פון זיין פריסטער יוגנט אריינגעאָטעמט אָט די לופט, וואס איז פול געווען מיט יידיש פאָלקסטימליכן אַראָמאַט. זשעלעכאָוו, זיין געבוירן־שטע־טל, איז דאָס טיפישע יידישע שטעטל, וווּ יידישע קולטור האָט שימעריט אין אלע אירע קאָליר אוּן אויסדרוקן. אין זשע־ליכאָוו האָט געלעבט ר׳ שימעלע ענגעל, איינער פון די תלמודישע ריזן פון פוילישן יידנטום, דאָרט איז געזעסן אויפן כסא הרבנות ר׳ לוי יצחק בערדיטשעווער, דער וווּנדערלעכער חסידישער צדיק, וואָס האָט אין זיינע שמועסן מיטן רבונו של עולם אריינגעלייגט געפיל אוּן הארץ פון פשו־טן עמך—מענטש, אוּן וועלכער איז א־פילו אריין אין יידישן פאָלקס־ליד. דאָרט איז אויפגעגאנגען דער טאלענט פון איט־שע מאיר וויסענבערג, אליין אַ זון פון די האָרעפאשנע יידישע מאַסן, וועלכער האָט פאַרנומען דעם אויבנאָן אין דער יידישער ליטעראטור ווי א קלאַסיקער פון דער יידישער פראָזע. דאָרט האָט געווונען אינהאלט אוּן פאָרם די עפאָפּייע פון יחיאל לערער, דער מחבר פון דער פאָעמע „מיין היים״ וווּ עס ווערט בא־זינגען אלץ מאָנומענטאַל אוּן גרויסאר־טיק אין יידישן לעבן אין מזרח־אייראָפע אפילו אין דער צייט פון בין השמשות, וועלכע האָט זיך אָנגעוואקסן מיט אומהיימ־לעכע שריט. אין שאָלעק אלטמאן האָט געלעבט אָט די רייכע אוּן פארצווייגטע מזרח־אייראָפעישע יידישע קולטור אין גאנצן רעגנבויגן פון אירע אויסדרוקן.

אָבער נאָך א שטריך, וואָס איז אזוי אייגנטימלעך פארן יידישן קיבוץ אין מז־רח־אייראָפע דארף אָנגעצייכנט ווערן: דער דורשט צו שטייגן אין מידות אוּן אין וויסן, דער אומאויפהערלעכער דראנג צו גיין בארג ארויף, דאָס כסדרדיקע קלעטערן אין דער הייך—צו גאָט אוּן צו מענטש. מזרח־אייראָפעיש יידנטום האָט קיינמאָל נישט געוואָלט פארבלייבן צופרידן מיט דעם וואָס איז דערגרייכט געוואָרן. מען האָט געשטרעבט צו וואקסן גייסטיק, אינטעלעקטועל, מאָראַליש, יידישע יוגנט אין מזרח־אייראָפע איז געווען באהערשט פון א גרוואלטיקן באגער צו לערנען אין צו דערגרייכן עטישע שלימות. נישט גע־וען אין אונזער גאנצער תורה־דורשטיקער געשיכטע נאָך אַ יוגנט אַזאַ, וואָס זאָל האָבן געווען באוועלטיקט פון דער מעכ־טיקער אנטשלאָסנקייט אויפצוהויבן זיך איבער דער ערד אוּן איר פראָזע. שאָלעק אלטמאן מוז באטראכט ווערן ווי דער פאָרשטייער פון אָט דער מזרח־אייראָפעי־שער יידישער יוגנט.

א זון פון אָרעמע עלטערן, האָט ער מיט שטאָל־פעסטן ווילן באקעמפט אלע שווערקייטן, וואָס זענען געשטאנען אין זיין וועג צו דערגאָבערן בילדונג, ער האָט געשטעלט זיינע ערשטע טריט צו זעלבסט־לערע אין דעם ארבעטער־קרייז אין זשע־לעכאָוו, ער איז אריינגעטרעטן אין יידי־

שן לערער־סעמינאר אין ניו־יאָרק, וועלכער האָט געמוזט ארבעטן בייטאָג אויף אויסצוהאלטן זיינע בני־בית און מיט פלייס און התמדה לערנען אין די אָוונטן. תורה איז נישט געווען פאר אים, ענווי ווי זי איז נישט געווען פאר די הונדערטער טויזנטער יידישע יוגנטלעכע און די לעגדער פון מזרח־אייראָפּע, קיין מיטל צו קאריערע אָדער רום. תורה איז געווען אן אידעאל, אַ ציל פאר זיך, תורה לשמה, אויסער דעם וואָס זי האָט אויך געעפנט דעם וועג צו ווערן איידעלער און בעסער, געלייטערט הארץ און נשמה. אפילו אין זיינע לעצטע יאָרן, ווען שאָלעק האָט געווויינט אין מיאמי־ביטש, געווען קראיק און שוואַך, האָט ער יעדן טאָג פאר־ברענגט לאנגע שעהן אין דער שטאָט־ביבליאָטעק, פארגראָבן אין ביכער און זשורנאלן. דאָס ארבעטער־יינגל פון זשע־ליכאָוו איז א דאַנק זיין פלייס און שטארקן ווילן אויסגעוואקסן אין אַ מומ־חה פון גריכישער פילאָזאָפיע. פאר אים איז באמת געווען אנטשפרעכנדיק דער זאָג פון סאָקראַטעסן, אז דער וואָס וויי־סט, ווייסט אין תוך גאָרנישט און אים באווּעגט די אספּיראציע צו באַרייכערן אלץ מער זיין וויסן.

דאָס אָרעמע פראָלעטאַריער־קינד פון זשעליכאָוו האָט זיך באַווּעגט ווי אַ בן־בית אין די אלע סטעזשקעס פון דער מיטלאלטערלעראר ייזישער מחשבה און ווי דער רמב"ם האָט געהאלטן, אַז דער תכלית פון וויסן איז צו וויסן אז מען וויייסט נישט. אין די מזרח־אייראָפּעישע שטעט און שטעטלעך האָבן אפילו פאר־ליבטע פאָרלעך זיך אַרומגעטראָגן מיט ספרים און ביכער אונטער זייערע אָרעמס. מיט פסוקים פון שיר־השירים האָט מען פארווּעבט ליבע־דערקלערונגען, מיט פערזן פון פושקין און סלאָווּאַצקי האָט מען דערהויבן אייגענע געפילן פון בענקשאפט און צאַרטקייט. שאָלעק אלטמאן איז פארבליבן דער מענטש פון ספר.

נאָך אין זיינע יונגע יאָרן, אין זשעלי־כאָוו, איז ש. געווען דער אָרגאניזאַציע־חבר וואָס האָט מער מיט תמימותדיקער התלהבות, ווי מיט ניכטערער אָפּשאצונג, געזוכט אין דער אָרגאניזאַציע די היים, ווו זיין פערזענלעכקייט וועט האָבן רי מעגלעכקייט זיך אויסצולעבן און אויס־וואקסן. ע' האָט געבליצט מיט זיין טא־לאַנט פון אָרגאניזאַציע אין רוישקין ניו־יאָרק, ווו ר'האָט באטראכט, אז די אינ־סטיטוציע איז נויטוועניק סיי ווי אַן אויסדרוק פון זיינע סאָציאַלע שטרעבונ־גען, סיי ווי די קול דממה דקה אינדזל פאר זיין אינטעלעקטועלן אומרו.

שאָלעק אלטמאן איז געווען טעטיק אין פאָליטישע, געזעלשאפטעלעכע, אינ־טעלעקטועלע קרייזן אין ניו־יאָרק, און ער האָט דעם זעלבן אומרו און די זעלבע איבערציגונג אין דער וויכטיקייט פון אָרגאניזירטן קרייז אריבערגעטראָגן קיין פאַנאמא, ווו ער דארף פארעכנט ווערן צו די בויערס פון יידישן קהילה־לעבן. אין צעשפּליטערטע, אָנגעפּאָרענע גרופן פון יידן האָט ער אריינגעטראָגן דעם באווו־סטזיין פון כלל — אָנגהעריקייט און אח־ריות. אין פאַנאַמא האָט ער אויך אויפ־געהויבן דעם געדאַנק פון ארויסגעבן דעם זשעליכאָווער בולעטין, נאָכדעם ווי זיין גרינדער און ערשטער רעדאקטאר, לייבוש וויייסלעדער, האָט צוליב זיין קראנקייט מער נישט געקענט אָנגיין מיט דער אר־בעט. דער בולעטין איז פאר שאָלעק אלטמאן געווען קודם כל דער נייטיקער אָרגאניזאַציע־אינסטרומענט וואָס קען צו נויפבונדן און פאריניקן די זשעליכאָווער וואָס זענען פונאנדערגעשפרייט מיט רי־נדיקער ערנסטקייט און טריישאפט. און ס'איז געווען באלערנדיק צו זען, ויפיל זאָרגפעליקייט ער האָט אריינ־געלייגט אין צונויפזאמלען און פארעפנ־טלעכן די פארשידענע מעלדונג וואָס זענען אים צוגעשיקט געוואָרן פון די זשעליכאָ־ווער לאנדסלייט. דער זעלבער טאלאנט

און מסירת נפש פאר אָרגאַניזאַציע האָט זיך אַרויסגעוויזן אין זיין אָפּפערווילליקער מי צו שאפן די גמילות־חסדים קאָסע פון די זשעליכאָווער אין ישראל.

ער האָט געטון זיין ארבעט אין בולעטין און אין דער גמילות חסדים קאסע אויך אין לעצטן פעריאָד פון זיין לעבן, וועו די קראנקייט האָט וואָס אמאָל גרויז־אמער רוינירט זיין גוף, די פיזישע ליידן האָבן נישט געקענט פארמינערן זיין באשלוס אריינצוברענגען סיסטעם און אָרדענונג אין די צווייגן פון דער טעטיקייט, וואָס איז אים אָנגעטרויט געוואָרן. ער האָט דאָס באטראכט ווי אַ הייליקע אר־בעט. דער גורל האָט די זשעליכאָווער יידן פונאנדערגעוואָרפן אין אלע עקן וועלט. אָבער די משפחה מוז פארבלייבן פאר־קניפט און געבונדן. פארקניפט אין איר פארערונג צום נעכטן, פארקניפט אין איר זאָרג פאר אַ ווירדיקן היינט, און צונויף־געבונדן אין איר אספּיראציע צו פארזיכ־רן א יידישן מאָרגן פארן קומענדיקן דור.

אין דער אנטשלאָסנקייט פון שאָליק אלטמאן צו ווידמען זיין לעבן דער אידעע פון אָרגאניזירן יידישקייט און יידישע אַקטיוקייט און איינפלאנצן אין יידישן מענטש דאָס געפיל פון גורל־בשותפות־דיקייט, איז קענטיק די שטארקע השפעה וואָס מזרח־איראָפּעישע יידישע קולטור האָט אויף אים אויסגעווירקט — די קולטור וואָס האָט באטראכט אז איר מיסיע איז צו פארוואנדלען יידישע יחידים אין א פעלזן־פעסטן אומבויגזאמען כלל.

אין מזרח־אייראָפּעישן יידנטום איז נישט געווען בלויז איין משיח, וואָס האָט זיך אוועקגעזעצט ביי די טויערן פון רוים און געווארט אויף דער גאולה, דאָרט זענען מיליאָנען יידן געזעסן ביי די ברעגן פון דער וויסל און פון דער וואלגא און פון רהיין און פון דונאי און געווארט, אַז דער טרוים פון דער גאולה זאָל פאר־וואנדלט ווען אין וואָרער ווירקלעכקייט. זיי האָבן געוווסט, אַזוי ווי עס האָט זיי אמאָל געזאָגט אַ חסידישער רבי, אז משיח וואָרט אויף יעדן איינעם פון זיי. שאָלעק אלטמאן האָט זיין לעבן באטראכט ווי אַ פליכט, וועלכן ער מוז דערפילן, אין אלערליי פאָזן פון זיין דאָ־זיין האָט די פליכט אָנגענומען פארשידענע אויסדרוקן. אָבער אלע מאָל איז דאָס געווען דער חוב אויפצוהויבן און פארשענערן דאָס לעבן פון מיט־מענטש. אין דער תקופה פון נאצי־שוידער האָט ער פארשטאנען, אז זיין אויפגאבע איז צו פארצייכענען דעם צעשטערטן אַמאָל און צו שילדערן די וועלט וואָס איז פארגאנגען אין די גאז־קאמערס. ער האָט דאָס געטון אויף די שפאלטן פון זשעליכאָווער בולעטין. יעדער נומער פון בולעטין האָט אריינגענומען אין זיך מאטעריאל וועלכער האָט געשילדערט דאָס לעבן פאר דעם נאצי־חורבן און דעם חורבן אליין. אין שאָלעק אלטמאנס טע־טיקייט האָט זיך געהערט די צוואה פון די היסטאָריקער־קדושים פון מזרח־אייראָפּעישן יידנטום, שמעון דובנאָוו און עמנואל רינגעלבלום: „יידן, פארשריבט!" שאָלעק האָט פארשריבן אפילו וועו ער האָט שוין מער נישט געקענט שרייבן, אפילו וועו זיין האַנט איז געוואָרן פאראַ־לייזשירט. מיט די לעצטע באווענונגען האָט ער אויסגעקלאפט אויף דער שרייב־מאשין די כראָניק פון אויפגאנג און אונטערגאנג פון דער וועלט, וואָס האָט אים אויס־פאָרמירט אין באשאַפן.

מיר קומען צום לעצטן, צום פינפטן שטריך, וואָס איז אזוי כאראקטעריסטיש פאַרן מזרח־אייראָפּעישן יידנטום: גלויבן אין ייד און מענטש. איבער שטאָט און שטעטל אין די מדינות פון יידישן מזרח־אייראָפּע האָט זיך געטראָגן דער רוף: „יידן זייט זיך נישט מייאש!" נישט געקוקט אויף אלע צרות און אנטוישונגען, האָט מען אין קיין שום תקופה, נישט אין די קרייץ־צוגען, נישט אין די גירושים, נישט אין הריגות אין שחיטות, זיך גע־לאָזט באוועלטיקן פון פארצווייפלונג.

אויך אין כּעצטן, דעם אומהיימלעכסטן און שוידערלעכן פון אלע חורבנות, האָט מען נישט פארלוירן די אמונה אין מענטש אין די געטאָס, אונטער דער דראָענדיקער פאַרניכטונג האָט מען חתונה געהאט, געבוירן קינדער, געפראוועט ימים־טובים. נייַן, דאָס איז נישט געווען לייכטזין, דאָס איז געווען אומדערשיטערלעכער, גאָר שטארקער גלויבן אין וועלט און אין איר תכלית. דער געטאָ־הימן הויבט זיך אָן מיט די פערזן: „זאָג נישט קיינמאָל, אז דו גייסט דעם לעצטן וועג". אויף דער ערשטער זייט פון די אונטערערדישע גע־טאָ־אויסגאבן פלעגט מען אָפדרוקן דאָס ליד פון יצחק לייבוש פרץ: „זאָג נישט, אז די וועלט איז אַ קרעטשמע"... ס׳איז דאָ אַ ריכטער און ס׳איז דאָ אַ גערעכט. פאראן אַ זין אין לעבן און קאַמף...

שאָלעק אלטמאן איז געווען דורכגע־דרונגען מיט אָט דעם פעלזון־פעסטן גלויבן, און דאָס איז געקומען צום אויסדרוק אין אלץ וואָס ער האָט געזאָגט און געש־ריבן, ענווי ווי דער שניידערל, וואָס דער־שיינט אין שלום אשס דערציילונג פון די כמיעלניצקי־הריגות „קידוש השם" און גייט ארום איבער די חורבות פון די געוועלבער און קלייטן, פארקופּנדיק בט־חון, האָט שאָלעק אלטמאן פאנאנדער־געטיילט בטחון פאר זיינע לייענערס און לאנדסלייט. טויזנט יאָר האָט מזרח אייר־אָפעיש יידנטום פארקופּט בטחון. מיט דעם זעלבן בטחון־זעקל אויף זיינע פליי־צעס האָט זיך ארומגעטראָגן דער לעצטער זון פון גרויזאמסטן חורבן, שאָלעק אלט־מאַן.

מיט אים פארגייט אַ דור, שליסט זיך אָפּ אַ תקופה, דער פארהאנג לאָזט זיך אראָפּ אויף איינער פון די שענסטע און שעפערישסטע תקופות אין דער יידישער געשיכטע.

ד״ר העשיל קלעפפיש

א יארצייט־ליכט מיין אברהמען

מיט טיפן ווייטיק און טרערן צינד איך אָן אַ ליכט צו דער ערשטער יאָרצייט פון מיין געטרייען אברהמען.

דאָס יאָר נאָך זיין טויט איז פאר מיר געווען שרעקלעך שווער. איך האָב זיך נישט געקאָנט קיין אָרט געפינען. איך בין געלאָפן פון איין אָרט אין צווייטן, עס האָט אַבער נישט געהאָלפן — מיינע יסורים זענען מיר תמיד מיטגעגאנגען. מיינע פריינד און משפחה האָבן מיר אַ־רויסגעווויזן פיל נאָענטקייט און איבער־געגעבנקייט. איבערהויפט האָב איך עס געפילט פון מיינע יוגנט־פריינד גיטל און ברוך דרעזנער. זיי האָבן מיך געזומען צו זיך אין קאָלאָמביע אויף עטלעכע חד־שים און געהאָלפן מיר מיט זייער טרייי־שאפט דורכמאכן דאָס שווערסטע אין מיין לעבן.

שווער צו לעבן אליין, ספעציעל ווען מען פארלירט אַזאַ מאן ווי ס׳איז געווען אברהם. אָבער דאָס לעבן גייט ווייטער, דאָס הארץ ווערט צעריסן און מען מוז שווייגן.

אברהם איז געווען אַ מענטש, וועמענס ערלעכקייט מען האָט געדארפט פארש־טיין. ער איז געווען ערלעך צו זיך און צו אנדערע. אלע זיינע יאָרן האָט ער שווער געארבעט און געלעבט באשיידן. אין משך פון אונדזער צוזאמענלעבן האָבן מיר דור־כגעמאכט שווערע צייטן. סיי אין זשעלי־כאָוו, ווו דער ייד איז געווען גערודפט, דערנאָך בעת דער עמיגראציע קיין קאָ־לאָמביע, ווי ס׳האָט אברהמען אויך נישט באגליקט און ערשט דאן איז געקומען אונדזער אריבערפאָרן אין די פאריניקטע שטאטן. אויך דאָרט איז דער אָנהויב געווען אַ שווערער, אָבער מיר האָבן צו ביסלעך זיך איינגעאָרדנט.

אין עלטער פון עפעס העכער ווי 50

יאָר, האָט אברהם באקומען אַ הארץ־אטאק. דריי חדשים איז ער געלעגן, זיין קראנקהייט האָט זיך פאמעלעך געהיילט. ער האָט כסדר מורא געהאט, אז ער וועט שוין נישט קענען ארבעטן. און ווו וועט מען נעמען פרנסה? אָבער ביסלעכווייז האָט זיך זיין צושטאנד פארבעסערט און ער האָט ווידער אָנגעהויבן צו פירן אַ נאָרמאל לעבן. זיין געזונט־צושטאנד איז אָבער נישט געווען אמבעסטן, פארבליבן אַ שוואכער מענטש, אָבער ווי ס׳איז -- דורכגעשטופט די צייט, ביז זיין צוריק־ציען זיך פון דער ארבעט און געזומען גענישן פון די פרוכט פון אלע זיינע יאָרן שווערע האָרעוואניע: א פענסיע פון דער רעגירונג און פון זיין פאראיין, אויס מיטן עול פון פרנסה. אָבער זיין ווילן צו זיין טעטיק געזעלשאפטלעך איז געווען גרויס. ער האָט מיטגעהאָלפן אין אלע זשעלי־כאָווער אונטערנעמונגען. כאָטש ער אליין איז נישט געווען קיין זשעליכאָווער, איז אים דאָס שטעטל געווען טייער, ווייל ווען ער האָט געווויינט אין זשעליכאָוו, האָט ער דאָרט פיל געארבעט געזעלשאפטלעך. אין די צוואנציקער יאָרן אויסגעקעמפט אן 8־שעהדיקן ארבעטס־טאָג, געווען אַ ראטמאַן אין שטאָטראט צוזאמען מיט לייבושן. אין ניו־יאָרק האָט ער פאָר־געזעצט זיין געזעלשאפטלעכע טעטיקייט אין דער זשעליכאָווער סאָסייטי, פיל יאָרן געווען פרעזידענט, און אַ געוויסע צייט סעקרעטאר, ער האָט זייער רעספעקטירט לייבושעס און שאָלעקס ארבעט, ווייל זיי האָבן פארשאפט כבוד די זשעליכאָווער אויף דער וועלט. אברהם איז געווען שטאָלץ, וואָס אויך איך האָב אַ חלק אין דער דאָזיקער ארבעט.

אזוי זענען געגאנגען די יאָרן, פול מיט א סך פראָבלעמען. מיט א יאָר צוריק האָט ער זיך דערפילט שלעכט, איך האָב אים געזומען צום דאָקטער, שפעטער האָט מען אים אין שפיטאָל אָפּגעריט און אין עטלעכע וואָכן ארום איז ער אוועקגע־ריסן געוואָרן פון דער וועלט, פון מיר און פון אונדזערע קינדער.

מיר וועלן שטענדיק ערלעך האלטן זיין גוטן נאָמען וואָס ער האָט זיך דערוואָרבן. ער איז געווען איידל צו מענטשן, צו מיר און צו די קינדער. כאָטש ער האָט קיין שול נישט געענדיקט, האָט ער פיל געאר־בעט אויף זיך, געלייענט און געווסט אַ סך.

די פאריתומטע מלכה,
קינדער און אייניקלעך.

ביי דער דאָזיקער געלעגנהייט וויל איך אויסדריקן א דאנק די אלע וואָס האָבן מיר געשיקט נוארעמע טעלעגראמען־וווערטער.
מלכה פרוכטענבערג

שולק אלטמן

את שולק לא נפגשתי ולא הכרתי ב־עיירתנו. תחילת היכרותי עמו היתה מעל דפי ה„בולטין". עם מחלתו של לייביש ז״ל, עברה העריכה לידיו של שולק וה־חלו להופיע מאמרים ורשימות חתומים בידי שולק — ואנכי התגאתי על כך, שבן עיירתנו מסוגל להתמודד עם נושאים ה־עומדים ברומו של עולם — ובהצלחה. בכל עת שהגיע לידי „בולטין" חדש, קרא־תי את מאמריו של שולק והתעורר בי הרצון לדעת טוב יותר איש זה ולהכירו מקרוב. מפי אנשי העיירה שמעתי ש־שולק שייך ל„חוזרים בתשובה" בקול רם ובכל רמ״ח אבריו. כרבים אחרים ש־טעו ורעו בשדות זרים, חשב שולק לתומו שהבעיה היהודית היא חלק בלתי נפרד מהבעיה הכלל־עולמית ולשם כך יש ל־הקדיש את כל המרץ ולזרז את פתרון בעיית החברה האנושית כולה, ואז בהכרח תיפתר גם הבעיה היהודית.

לפני שנים אחדות זכיתי להכיר את שולק המנוח ואת אסתר (תבדל״א) בעת ביקורם בישראל. שוחחנו ארוכות על נושאים שונים, ביקרנו בישובים אחדים

ושולק התלהב ביותר ממראה עיניו. שו־לק היה ידוע כאיש שיחה רחב אופקים שתענוג לנהל עימו שיחה וויכוח. ישבנו מסובים בביתנו, מגלגלים שיחה להנאתנו ולפתע ביקש שולק את סליחת הנוכחים ופנה בדברים למארחים:

— דעו לכם שבכל שנות קיומה של מ־דינת ישראל עד שבאתי לבקר כאן, שתי שאלות שלא מצאתי להן תשובות, הציקו לי. אמנם קיבלתי תשובות אחדות בא־מריקה אך הן לא הניחו את דעתי.. כאן, במשך ימי שהותי איתכם כשעיני רואות כל זאת, מוצא אני במחיצתכם מענה ל־שאלותי שהטרידו אותי שנים כה רבות: א. לא הבינותי את התופעה שעשרות מל־יונים ערבים אינם יכולים לשלושה מיל־יון יהודים וכל נסיונותיהם נכשלו. ב. איך יכולה האומה היהודית להמשיך לח־יות ולהיות שלווה, ולו למראית־עין, בעת שבניה, בני ה־18 שעדיין נערים הם, נא־לצים לאחוז ברובה או בכלי משחית אחר ולשהות בחזיתות ימים ולילות כשחייהם נתונים לסכנה מתמדת?

יקירי, בבואי לכאן ומשעומד אני על שנעשה במשך זמן כה מועט יחסית, ל־אחר שאני רואה אתכם, שומע אתכם, א־תם מלהיבים אותי פשוטו כמשמעו. אתם מציתים בי אש, אש הקודש, לא אש זרה אותה ידעתי בנעורי, ותקופה שעליה אי־נני חדל להצטער. כך התבהר לי הכל ואין יותר תוקף לשאלותי הנ"ל. מאחל אני לעצמי שאוכל להצטרף אליכם ול־היות אתכם יחד...

לדאבון הלב לא התגשמו שאיפותיו וסיפור חייו נקטע בטרם עת.

יהי זכרו ברוך לעד.

אפרים

לבני עירנו בארץ!

ה„בולטין" שלנו פתוח לזכרונות ומאמרים מפרי־עטם של יוצאי ז'ליחוב.

א ווארעם יידיש הארץ האט אויפגעהערט צו קלאפען

(צום אָנדענק פון לייבוש ווייסלעדער)

אויף ארויסצובערענגען די אלע שטריכן צו לייבושעס שטראלנדיקע געשטאלט, וואָס זאָלן אים כאראקטעריזירן אזוי ווי איך זע אים — הייב איך אָן מיטן יאָר 1945, נאָכן פארענדיקן זיך פון דער צוויי־טער וועלט־מלחמה. אין יענער תקופה האָט זיך אנטפלעקט זיין אקטיווקייט אין אונדזער זשעליכאָווער לאנדסמאנשאפט.

לייבוש איז נאָך פריער געווען באווסט אין אלע קרייזן פון אונדזערע לאנדסלייט: אַ באַקאַנטע פערזענלעכקייט אין זשעלי־כאָוו, אַ וואָרטזאָגער, אַ מנהיג פון ערשטן ראנג. זייער פיל קאָן דערציילט ווערן וועגן זיינע טעטיקייטן אויף אלע געביטן פון יידיש־געזעלשאפטלעכן לעבן אין ברייי־טן פארנעם. איך האָב זיך דאן גע־פונען, אזוי צו זאָגן, „אויף דער צווייטער זייט פון דער באריקאדע". אַ דיקע וואנט האָט פונאנדערגעטיילט די יידישע יוגנט אין שטעטל, ספעציעל די צווי מחנות צו וועלכע יעדער פון אונדז האָט געהערט. מ־מילא קאָנען געווסט פאָזיטיווע טעטי־קייטן פון לייבושן דורך מיר אריוס־געבראכט ווערן נישט אין דער געהעריקער ליכט. ס'קאָן זיין, אז צוליב מיין נישט געהעריקער באהאוונטקייט אין די דע־מאָלטדיקע באציונגען אין שטעטל קאָן, חס וחלילה, פארשאָטנט ווערן זיין געש־טאלט — און דאָס וואָלט געווען אַ גרויסע עוולה.

דעריבער קלייב איך אויס די תקופה נאָכן וועלט־קריג, ווען די מענטשהייט איז באפרייט געוואָרן פון דעם מוראדיקן קאָנשמאר, פון דער דראָענדיקער טאָטא־לער פארניכטונג — און זי האָט געיובלט און געשאלט פון דעם דערגרייכטן שלום, האָפנדיק אויף א בעסערער צוקונפט.

בלויז אין די טראגיש שיטער־געוואָרענע

רייען פון אונדזער פארפייניקט פאָלק, איז די שמחה ניט געווען קיין פולע. די צעש־לאָגענע, פארפייניקטע שארית הפליטה האָט געזען, אז כלפי אונדזער פאָלק האָט דער באזיגטער שונא כמעט דערגרייכט זיין פארניכטונגס־ציל — איבער א דריטל פון אונדזער פאָלק איז אומגעקומען, דעריבער איז די פרייד פון דערגרייכטן שלום געווען פאר אונדז געהילט אין א שווערן טרויער.

אָבער מיט טרויערן בויט מען נישט קיין צוקונפט, ספעציעל אין לעבן פון אַ פאָלק. זענען אלע יידישע צענטערס אי־בער דער גאָרער וועלט געשטעלט געוואָרן פאר דער אויפגאבע לטובת דער שארית־הפליטה פון איראָפעישן יידנטום — העל־פן די גראטעוועטע, וואָס האָבן געט־ראָגן אין זיך מוראדיקע זכרונות פון איבערגעלעבטן גיהנום; די אָרעמע און אומבאהאָלפענע וואָס האָבן געלעכצט נאָך קאנקרעטער הילף, און קודם כל — נאָך אַ ווארעם, האַרציק וואָרט וואס זאל דערמונטערן, צוריק געבן דעם גלויבן אין מענטשן, וועקן האָפענונג פאר א בעסערן מאָרגן, צוריקשטעלן דעם פארלוירענעם ווילן צום לעבן.

מיט הארץ און נשמה ווארפט זיך לייב־בוש אריין אינעם ים פון פראָבלעמען און אויפגאבן פאר די גראטעוועטע, כדי אויף זיין אופן טון אלץ מיט דער פולער ערנס־טקייט און ווארעמקייט. לייבוש האָט פארמאָגט אַ לויטערע יידישע נשמה, מיט בארעמהארציקייט, דאן האָט ער זיך אנטפלעקט אין זיין גאנצער גרויסקייט. לייבוש קניפט אָן באציונגען מיט יעדן פון די געבליבענע. ער מונטערט זיי און טרייסט, אויף וויפל ס׳איז נאָר מעגלעך. ער דערוויסט זיך אלץ מער איינצלהייטן בנוגע ספעציפישע פארלאנגען און באדער־פענישן, באזונדערס בנוגע דער הויפט־פראגע — עמיגראציע. ער אלארמירט אלע אונדזערע לאנדסלייט אין פארשידענע עקן וועלט, כדי זיי ארויסצונעמען און ראטע־וון וואָס פריער. עס הייבט זיך אָן די הילף אין אויפזוכן קרובים, באזאָרגן מיט שפייז, באקליידונג, אויסארבעטן פאפירן. ווי ווייט מעגלעך — באפרידיקן יעדנס ווילן. אָט אזוי לייגט לייבוש דעם גרונט־שטיין פאר דעם שפעטער באווסט געוואָ־רענעם „זשעליכאָווער אינטערנאציאָנאל", בראש פון וועלכן ער שטייט.

דער נאטירלעכער דראנג פון דער מער־הייט קיין ישראל (דאן — ארץ־ישראל) טרעפט אָן אויף באזונדערע שוועריקייטן, צוליב דער פיינדלעכער ענגלישער פאָלי־טיק. נישטאָ געגנג סערטיפיקאטן און עס וואקסט דער שטראָם פון דער אומלעגא־לער עליה. לייבוש, דער אמאָליקער קעג־נער פון ציון, גיט אין דער ריכטונג די מאקסימאלסטע הילף און פראָפאגירט אפילו עולה צו זיין קיין ארץ־ישראל.

די דאָזיקע טעטיקייט זיינע — די אק־ציע פון „הצלת נפשות" — איז פארבונדן מיט שלאָפלאָזע נעכט, ווייל ער פירט די דאָזיקע ארבעט אויפן חשבון פון זיין אָפ־רו נאָך שווערער פיזישער פראצע, אויס־געבנדיק פארשידענע הוצאות פון זיינע שווער פארהאָרעוועטע גראָשנס. ער געפינט נאָך צייט צו לייענען אַ בוך, גיין אויף אַ קאָנצערט, אין טעאטער. ער האָט זיך געגרויסט מיט דער גרויסער צאָל גערא־טעוועטע און זייער הצלחה ביים איינ־ארדענען זיך אין די נייע היימען.

אין מיטן ברען פון דער ארבעט, פילט לייבוש א מאנגל אין א כסדרדיקן קאָנ־טאקט און אינפאָרמאציע־מיטל וואָס זאָל פארלייכטערן די פארבינדונג מיט לאנדס־לייט. ער טרעט דאן צו צום ארויסגעבן אַ בולעטין. עס דערשיינט דער ערשטער נומער „זשעליכאָווער בולעטין" פון 8 זייט־לעך, אילוסטרירט. דערמוטיקט פון די רעזולטאטן פון זיין טעטיקייט, לייגט ליי־בוש דעם גרונט־שטיין פאר דעם ספר־מאָנומענט — דאס זשעליכאָווער יזכור־בוך, וואָס האָט אויף א בכבודיקן אופן אריינגעפירט אונדזער פארפייניקט שטעטל אין דער אייביקייט: דערציילט פון אינ־

סטיטוציעס, אָרגאניזאציעס און יחידים. אלע געבורט־ווייען — רעדאקציאָנעלע, פינ־אנסיעלע, טעכנישע און אנדערע שווערי־קייטן, זענען דורך אים באזייטיקט געוואָרן. ער איז געווען סיי דער איניציא־טאָר, סיי דער אויספירער, הגם ער האָט געהאט צו הילף אַ רעדאקציע, מיט וואָלף יאסני ע״ה בראש, איז עס דער עיקר ליי־בושעס שאפונג.

אלע ווייסן מיר וועגן דעם חלק וואָס לייבוש האָט געהאט ביים שאפן די גמי־לות חסד־קאסע אין ישראל, זיין פרייד מיט יעדער דורכגעפירטער אקציע לטובת דער אינסטיטוציע. זיין דריי־וואָכעדיקער באזוך אין ישראל איז דורכגעלאָפן שנעל. ער באווייזט צו זען דאָס לאנד, טרעפן זיך מיט יעדן וואָס האָט געוואָלט זען און זיך מיט אים דורכריידן.

ווי נאָר לייבוש קומט צוריק אהיים, נעמט ער זיך מיט נאָך מער מוט צו פארשידענע אקציעס. מיר לייענען דאָן אויף די שפאלטן פון בולעטין אָטעם־פארכאפנדיקע שילדערונגען פון זיין רייזע אין וועלכע עס פילט זיך זיין אומגעהויע־רע ליבע צו ישראל, אירע איינווויינערס און ספעציעל — צו די זשעליכאָווער.

נאָך זיין רייזע אין אנדערע לענדער, ווו ס׳געפינען זיך אונדזערע לאנדסלייט, דערפילט ער אויך די נויטוועניקייט צו זאָרגן וועגן גייסטיקע שפייז פאר זיי. דאָס ברענגט אים צו אונטערנעמען אַ ריי לי־טעראריש פרוון: אריסגעבן די ווערק פון א. וויסענבערג, יחיאל לערער, ברייענ־קי, און אויך ווידמען זיי ספעציעלע בו־לעטינען.

ס׳איז שוין ביי אונדז א ׳טראדיציע (און אפשר אויך — ביי אנדערע פעלקער) צו פארביטערן דאָס לעבן פון מנהיגים. דאָ און דאָרט ווערט לייבוש אָנגעגריפן און ער באשליסט עטוואָס זיך צוריק ציען פון זיינע טעטיקייטן. אָבער נישט אזוי לייכט קומט עס אים אָן. ביסלעכווייז גיט ער איבער דאָס רעדאגירן און ארויסגעבן פון בולעטין אין די הענט פון שאָלעקן און מלכהלען און ארבעט מיט זיי אזוי לאנג, ווי נאָר זיין געזונט־צושטאנד האָט אים דערמעגלעכט. דאן באשליסט לייבוש צו רעאליזירן זיין שטרעבונג און עולה זיין קיין ישראל. זיינע פריינד פרייען זיך פון אזא מעגלעכקייט. אַבער אונדזער פרייד האָט נישט אָנגעהאלטן קיין לאנגע צייט — די קראנקהייט שטערט אים צו פארווירקלעכן זיין שטרעבונג. ער באווייזט נאָך צו קומען בלויז אויף 9 טעג, כדי ווידער אמאָל כאפן א בליק אויף מדינת ישראל. זיין קורצער באזוך צווינגט אונדז אויסצוארבעטן א ענויעם פלאן — באש־טימען וואָס ער וועט טון יעדע שעה, יעדע מינוט... הגם דאָס איז זיין יערלע־כער אורלויב און ער איז נישט ביים בעס־טן געזונט, אינטערעסירט ער זיך מיט אונדזער טעטיקייט, זעט זיך מיט עמק און נעמט אָנטייל אין דעם אימפאָזאנטן צוזאמענטרעף איינגעאָרדנט לכבוד אים — ווי מיר וואָלטן זיך מיט אים געזעגנט, און ער — מיט אונדז...

ער האָט זיך דערוואָרבן אָנערקענונג אויך ביי פאָליטישע קעגנערס. אפילו די עקסטרעמסטע פון זיי האָבן אים אויך געמוזט שעצן און ליב האָבן. אין זשעלי־כאָוו פלעגט ארומגיין דאָס ווערטל — ער לאָזט זיך ליב האָבן. מיין איך, אז דאָס דאזיקע ווערטל איז אממערסטן צו־געפאסט צו לייבושן, ווייל ער איז געווען אויפריכטיק און איבערגעגעבן אין אלע זיינע רייכע, געזעלשאפטלעכע טעטיקייטן.

פארשטומט איז געוואָרן אַ וואָרעם יי־דיש האָרץ און דעריבער איז אזוי שטארק דאָס געפיל פון פאריתומטקייט.

זאָל זיין אָנדענק זיין געבענטשט!

יהודה בן־שלום

לייביש, אברהם און שאול — דריי שווערע אבידות

ווען איך דערמאָן זיך אונדזער חשובן לאנדסמאן לייבוש ע״ה, באצי איך זיך צו זיין אָנדענק מיטן גרויסטן יראת הכבוד און דרך־ארץ. ביי יידן איז אָנגענומען, אַז מען וויל אפגעבן כבוד אַ חשובן און ווערטפולן מענטש, שרייבט מען צו „אין גומרים עליו את ההלל״ וואָס מיינט, אז מען קען פאקטיש נישט אויסרעכענען א־לע מעלות טובות און זיינע גוטע טאטן, וויפיל מען זאָל ווען אים נישט שרייבן.

דאָס געזאָגטע איז זייער צוגעפאסט צו אונדזער אלעמענס געשעצטן לייבוש. ער איז געווען פראָגרעסיוו, פאָליטיש עקס־טרעם און גלייכצייטיק פארמאָגט מיט אויסערגעווייניקע מאָס אהבת ישראל. יעדן אייניעם ייד האָט ער שטארק ליב געהאט, שטענדיק גרייט געווען צו העלפן מיט וואָס נאָר ער האָט געקענט און אפילו נאָך פיל מער פון זיינע פיזישע און מאטעריעלע כוחות. ניט נאָר בלויז צו לאנדסלייט, צו זשעליכאָווער, צו זיינע פריינד האָט ער זיך ווארעם אָפגערופן, נאָר אויך צו יידן וואָס ער האָט זיי, אפילו פערזענלעך נישט געקענט, וועמען ער האָט קיינמאָל ניט געזען. ווען צו אים האָט געשריבן א ייד פון ארבע פנות העו־לם, איז זיין וועגדונג קיינמאָל נישט געב־ליבן אָן דער ווארעמסטער און געהעריקער אויפמערקזאמקייט, און יידן זיך צו אים געווענדעט זייער פיל.

בעת מיר זענען געווען אין די לאגערן אין דייטשלאנד, האָבן זשעליכאָווער יידן זיך דערוווסט דורך אונדז, אז מיר האָבן אזא „אינסטיטוציע״ וואָס הייסט לייבוש וואָס איז גוט, איבערגעגעבן און טריי ביז גאָר — האָבן אונדז אלע שטארק מקנא געווען מיט דעם דאָזיקן אוצר אונ־דזערן. זיי האָבן ביי אונדז געבעטן ליי־בושעס אדרעס, אויסרריקנדיק אָפנהאר־ציק זייער קנאה, וואָס מיר זענען זוכה געווען צו זיין... זשעליכאָווער. א מבול מיט וועגדונגען האָבן זיך א שאָט געטון פון די לאגערן אין דייטשלאנד, מערסט־טייל מיט ביטעס אויסצוזוכן קרובים און פריינד איבער דער גאָרער וועלט, און אויך וועגן הילף און אויסזיכטן בנוגע עמיג־ראציע. לייבוש ע״ה האָט יעדערן געענט־פערט און אין די מערסטע פאלן אנטקעגן געקומען און דערפילט זייערע אלעמענס בקשות, גינסטיק דערלייזדיקט דעם ווילן פון דעם שרייבנדיקן.

נאָך איצט און אויך דאן, ווען כ׳האָב זיך באקענט מיט לייבושעס לעבנסארט, מיט זיין ארבעט און זיין פריוואטן לעבן, זיין סדר היום, איז מיר שווער צו באג־רייפן: ווי אזוי האָט ער דאָס אלץ באווי־זן? איך קאָן עס נאָר דערקלערן מיט דעם, אז די אומבאגרענעצטע מענטשן־ליבע איז געווען די טרייב־קראפט וואָס האָט אים דערמעגלעכט צו טאָן דאס וואס זעט אויס, אז מען דארף צו דעם איבערמענט־שלעכע כוחות, כדי דאָס אויסצופירן.

איך וויל דערמאנען אַן עפיזאָד פון לייבושעס אויפמערקזאמקייט און ערלעכ־קייט אויך פאר ענינים פון וועלכע ער איז געווען גאנץ ווייט, אָבער א דאנק זיין טיפער איידלקייט איז ער אויך דאָרט אריינגעדרונגען און געפרווט אויף דעם געביט באפרידיקן און דערפילן דאָס געפיל פון אנדערן מענטש. לייבוש שיקט צו מיר אין דייטשלאנד צווי כשרע ווורשטן (סאלאמי), אָבער ער געדענקט מיך אלס שטרענג־רעליגיעזן און כשרן ייד, און ער שרייבט צו: „קוים האלטסטו זיך נאָך ביי „גלאט כשר״, דאן זאָלסטו דעם ווורשט נישט נוצן. גיב זיי אָפ וועמען עס איז, וואָס באנוצט זיך מיט כשר בלויז, פילייכט דיינע זין. ווייל כשר זענען זיי יאָ...״ אזוי טאָלעראנט איז געווען לייבוש ע״ה, כדי צו באפרידיקן דעם רע־ליגיעזן באדארף. קיין רעגענסבורג שרייבט

ער צו מיר: „...איך האָב געלייענט, אז אין דייטשלאנד באקומט מען נישט קיין ספרים פאר קיין שום פרייז. אויב דו נייטיקסט זיך אין ספרים, שרייב אין וועלכע. כ'וועל זיך באמיען דאָס גלייך ארויסצושיקן".

לייבושעס א פארטיי־חבר דערציילט מיר, אז גלייך אין אָנפאנג פון דער הילף־אקציע, איז געווען אַ וועגדונג צו אים, אז ער זאָל נעמען אין אכט און געבן פאָרצוג אידעען־חברים, דערמעגלעכן זיי די ערשטע צו עמיגרירן פון עמק הבכא און אויך האָבן פריאָריטעט צו יעטווע־דער הילף. לייבוש ע"ה האָט זיך אנטזאגט פון יעדער מחשבה אין דער דאָזיקער ריכטונג. ער האָט אָפן דערקלערט, אז כדי צו באקומען הילף, דארף מען נישט בודק זיין די אָנשויונגען פון דעם באַ־דערפטיקן. ער האָט זיך אנטזאגט צו „וואַרטן" ביז די אידעען־חברים וועלן „געהאָלפן ווערן" און ערשט דאן העלפן אנדערע. פון דער ערשטער מינוט ביזן סוף, האָט ער געהאָלפן אלעמען, אָן אונטערשיד צו וועלכער ריכטונג עס האָט געהערט דער נצרך. ס'איז ווערט אונטערצושטרייכן, אז די געגעבענע הילף, זיין יעדער טאָט, בריוו, צי וואָרט, זענען געווען דורכגעזאפט מיט ברודערלעכקייט, האַרציקייט און אמתער פריינדשאפט צו יעדן איינעם — מיט דעם זעלבן ברען, גיכקייט פון דערלייזיקן און ממשותדיקער מסירות־נפש.

לייבוש האָט קאָרעספאָנדירט מיט פיל פון אונדזערע לאנדסלייט, אזוי לאנג ביז זיי האָבן זיך איינגעאָרדנט און... אויפגעהערט צו אים צו שרייבן. ער פלעגט דאן זאָגן: — „געוויס האָט ער שוין נישט קיין כוח צו שרייבן". ערשט דאן האָט אויך לייבוש ע"ה איבערגעריסן דאָס שרייבן. קיין מאָל נישט געווען דער ערשטער צום איבערריסן דעם קאָנטאַקט מיט וועלכן מענטש עס זאָל נישט זיין, לא כל שכן, מיט א לאנדסמאן!

לייבוש ע"ה איז געווען מיינער אַ פער־זענלעכער פריינד. מיר האָבן זיך זייער נאָענט געהאלטן און אָפט געשמועסט וועגן פארשידענע פראגן. איך זאָג צו אים אמאָל:

— ווייסט, לייבוש, אז לויט פארשידענע מאמרי חז"ל, איז אלץ וואָס דו האָסט געטון פאר דער שארית הפליטה, סיי בני עיר און סיי סתם יידן, פון באזאָרגן זיי מיט אימיגראציע־פאפירן ביז העלפן זיי איינצואָרדענען זיך, דיין ארבעט פאר דער גמילות חסדים קאסע אין ישראל און דאָס ארויסגעבן דעם בולעטין, וואָס איז אויך א גרויס גמילות חסד פאר אונדזערע צעשפרייטע לאנדסלייט ביים מיטטיילן זיי וועגן אלץ וואָס ס'הערט זיך און גייט אָן צווישן אונדז — דאָס אלץ זענען דאָך מצוות, און פאר מצוות באקומט מען דאָך עולם הבא, מיין איך, לייבוש, אז דו וועסט האָבן עולם הבא!...

זאָגט צו מיר לייבוש:

— עולם הבא, מיינסטו דאָך אוודאי גן־עדן? טאָ ווי שטעלסטו זיך פאָר, אז איך, לייבוש וויסלעדער, וועל זיצן אין גן־עדן מיט אלע צדיקים? איך וועל דאָך צווישן זי אויסזען ווי א יון אין סוכה...

איך האָב אים געענטפערט:

— אז דו וועסט נאָר אָנפאנגען צו זיצן אין גן עדן, בין איך זיכער, אז וועסט זיך צוגעווויינען און עס וועט דיר געפעלן.

* ● *

מיר האָבן אויך פארלוירן דעם גוטן, הארציקן, פאָלקסטימלעכן פריינד און מענטש, אברהם פרוכטנבערג ע"ה. אברהם ע"ה איז געווען הארציק און גוט צו יעדן איינעם. איך אליין האָב זוכה געווען צו זיין פריינדשאפט און צו א גאָר נאָענטער פארבינדונג, אין פארלויף פון אלע יאָרן זיין אין ניו־יאָרק.

איך דערמאָן זיך מיין אָנקומען קיין ניו־יאָרק, אין יוני 1947. איך בין געווען

דער ערשטער פון דער זשעליכאָווער שארית הפליטה, נאָכן גרויסן חורבן וואָס איז געקומען אין די שטאַטן. אין אַ ג־ע־ וויסן זאָל קומט פאָר א מיטינג פון די זשעליכאָווער לאנדסלייט. איך בין דאן אָנגעקומען אין זאל צוזאמען מיט לייבו־ שן. אויפן וועג טראכט איך: געוויס וועט יעדער לאנדסמאן זיך אויספרעגן, וועלן וויסן וועגן לעבן און אומקום פון זיינע נאָענטע. איך בין אין דעם געוואָלט קומען פרי־ זיכער, אז איך האָב געוואָלט קומען פרי־ ער, כדי דערמעגלעכן צו פרעגן ווי אזוי זענען זייערע נאָענטע אומגעקומען על קי־ דוש השם אין זשעליכאָוו? איך בין דאן געווען קאָמפעטענט צו דערציילן דערוועגן. לייַדער, האָב איך געהאט א טעות! בלויז פיר לאנדסלייט זענען צו מיר יאָ צוגע־ גאנגען און אָפגעגעבן „שלום עליכם", זיך אינטערעסירט מיט מיר און מיינע פלענער אויף ווייטער. דאָס זענען געווען: אברהם פרוכטענבער ע"ה, זיין פרוי מלכהלע, יחי" אל טוכבראך און דעם פערטן — איז נאָך 27 יאָר שווער צו געדענקען...

פון יענער צייט ביז היינט האָב איך שטענדיק ביי די פרוכטענבערגס געפונען זייער א גוטע און וואַרעמע היים. ווען איך פלעג נאָר אריינקומען צו זיי אין הויז, בין איך זייער וואַרעם אויפגענומען ג־ע־ וואָרן. מיר האָבן אָנגעהאלטן א שטענדי־ קע, הארציקע פריינדשאפט. אלעמען איז באקאנט דאָס דאָזיקע הויז פון דער מש־ פחה פרוכטענבערג. יעדער לאנדסמאן, פון וואנען ער זאָל נישט האָבן געקומען קיין ניו־יאָרק, האָט געהאט פארנאָטירט דעם דאָזיקן אדרעס. די גאנצע 27 יאָר פון מיין זיין אין ניו־יאָרק, האָב איך און מיין פרוי פרידע אָנגעהאלטן א שטארקע פריינדשאפט, וואָס האָט אונדז פארשאפט פארגעניגן. די ערלעכקייט און טריישאפט פון אונדזער טייערן לאנדסמאן אברהם ע"ה און זיין פרוי מלכהלע האָט זיי דערמעגלעכט דעם דערפאָלג ביים גרינדן די זשעליכאָווער סאָסייטי. שאפן געלט פאר דער גמילות חסד קאסע אין ישראל און אלע אנדערע הילפס־פאָנדן. זיי ביידע האָבן אויך פיל געארבעט פארן בולעטין. לויט זיין ערלעכקייט, האָט ער פיינט געהאט פאלשקייטן. ער איז געווען טאָלע־ראנט צו יעדן איינעם. זאָל זיין אָנדענק זיין געבענטש און אָפגעהיט אויף אייביק!

* ● *

מיר האָבן פארלוירן נאָך אַ פריינד, אונדזער חשובן לאנדסמאָן, שאול אלטמאן ע"ה. שאול איז „ארויף אויף אונדזער ארענע" און זיך באקאנט גע־ מאכט צווישן אלע אונדזערע לאנדסלייט נאָך דעם ווי לייבוש ע"ה האָט מער נישט געקאָנט אָנגיין מיט דעם בולעטין און שאָלעק האט מיט א ברייטן פארנעם אי־ בערגענומען, פארשענערט און באריכערט דעם בולעטין, וועלכער איז דערגאנגען צו אן אינטערעסאנטע קולטורעלע אויסגא־ בע, וואָס האָט אונדז אלעמען געגעבן א געפיל פון שטאָלץ און דערוועקט צו אונדז דרך ארץ.

איך וועל זיך נישט אונטערנעמען אָפ־ צושאצן די געשטאלט פון שאָלעקן ע"ה — זיין גרויסקייט און קענטעניש, וויל איך פיל זיך נישט באראפן דערצו. מיר זענען נישט געשטאַנען אין אזא ענגן קאָנ־ טאקט, כדי צו קענען דאָס טון.

טרויעריקע און פאריטומטע זענען מיר געבליבן אָן אים. שווער אָפצושאצן די גרויס פון אונדזער פארלוסט דורכן פאר־ לירן אים און פאריטומען אונדזער צייט־ שריפט און אונדזער לאנדסמאנשאפט.

אלע זשעליכאָווער זענען געווען מיט שאָלעקן און מיט אלץ וואָס ער האָט געשאפן. מיר האָבן געהעריק אָפגעשאצט די ענדערונגען פון זיינע עקסטרעמע אָנ־ שויגען, וועלכע ער האָט נאָך געבראכט פון זשעליכאָוו, דעם מוט וואָס ער האָט געהאט צו אנערקענען טעותים. לייַדער, נאָך

היינט בלאָנדזשען פיל און האָבן נישט דעם גייסטיקן כוח דערצו, ווי ס׳האָט עס געהאט אונדזער אלעמענס געשעצטער שאָלעק. אים איז בייגעשטאנען דער זכות מער נישט צו בלאָנדזשען — רעכן איך צו דעם דאָזיקן שריט אלס גרויסן זכות וואָס מאכט אים נאָך קלאָרער און בולטער אלס גייסטיקער כוח צווישן אונדז, אָבער ער איז שוין, ליידער, נישטאָ !

זאָל זיין אָנדענק זיין געשעצט אזוי ווי ער האָט דאס פארדינט.

משה באָרוכאָוויטש / ניו־יאָרק

לאמיר דערפילען זייער ווילן

(צום אָנדענק פון לייבושן און שאָלעקן)

טרויערנדיקע, פאריתומטע זענען מיר דאָ, די זשעליכאָווער משפחה אין ישראל און די לאנדסלייט פון דער גאנצער וועלט פארזאמלט אין שווערן אָפּקלאנג פון דער שוידערלעכער ידיעה, אז אונדזערע לייבוש און שאָלעק זענען שוין מער נישטאָ צווישן די לעבעדיקע.

מיר, די אזוי וויניק פארבליבענע פון גרויסן חורבן זשעליכאָווער, לעבן אין אַ תקופה, וואָס דער מלאך המות איז אָן אָפּטער גאסט ביי אונדז, אויך נאָך דעם ווי דער גורל האָט אונדז געהייסן שטיין ביי די קברים פון די אומגעקומענע זעקס מיליאָן ברידער און שוועסטער און טראָגן דעם דאָזיקן קאָשמאר טיף אין הארצן — אזוי לאנג ווי די אויגן וועלן זיין אָפן און אונדזער הארץ וועט קלאפן. וויניק מענטשן, פעלקער און יחידים איז באשערט צו טראָגן אזא פינצטערן גורל. שווער, זייער שווער איז די דאָזיקע לאסט.

צו אָפט קומט זיך צונויף אונדזער זשעליכאָווער משפחה די לעצטע יאָרן אויף לוויות און טרויער־אקאדעמיעס, כדי אָפּגעבן כבוד די וואָס גייען אוועק.

לייבוש איז געווען דער ערשטער וואָס האָט נאָך דער צווייטער וועלט־מלחמה געזומען טון פאר אונדזער לאנדסמאנשאפט. ער האָט אונטערגענומען פארשידענע אקציעס, אָנגעהויבן ארויסגעבן אונדזער בולעטין. ביז ס׳איז געקומען די טרויעריקע מינוט, ווען לייבוש האָט שוין מער נישט געקאָנט טאָן די דאזיקע וויכטיקע ארבעט און זי איבערגעגעבן אין די טרייע הענט פון שאָלעקן, דער פאסיקסטער מאן צו דעם. און ער האָט אלץ געטון, כדי צו זיין דער וירדיקער נאָכפאָלגער פון לייבושן. ביידע זענען זיי געווען אריינגעטון מיט התלהבות און ברען און אנדערע מיטגעריסן אין דער טעטיקייט — און מיר האָבן זיך געגרויסט מיט זיי ביידע.

ביידע האָב איך געהאט דעם כבוד אויפצונעמען אלס חשובע גסט ביי מיר אין הויז, איידער מיין הויז איז חרוב געוואָרן... איך האָב זיי געשעצט און ליב געהאט. זיי האָבן מיר געדינט ווי אן אורים ותומים און מיך קיינמאָל ניט אנטוישט. עס הילכן אין מיינע אויערן זיי־ערע ווארעמע און הארציקע טרייסט־וער־טער אין די שווערסטע מינוטן פון מיין לעבן. איצט, וועו מיר נייטיקן זיך אין א טרייסט נאָך דעם שרעקלעכן פארלוסט, אין פארלויף פון אַ קורצער צייט, — פעלן זיי אונדז נאָך מער.

לאָמיר באערן זייער אָנדענק מיט דער פארזיכערונג, אז דאָס אלץ וואָס זיי האָבן אויפגעשטעלט — וועט וויייטער ווערן פאָרגעזעצט. יעדער פון זיי וואָלט פון אונדז מער נישט פארלאנגט. טאָ לאָמיר זיי צוליב טון, וויל זיי האָבן ערלעך און כשר פארדינט מיר זאָלן דערפילן זייער ווילן.

יהודה בן־שלום

צום אנדענק פון אונדזערע דריי נפטרים

לייבוש ווייסלעדער

פון לייביש ווייסלעדער האָב איך נאָך געהערט דערציילן גלייך נאָך דער צוויי־טער וועלט־מלחמה, אין יאָר 1945. אין יענעם יאָר און שפעטער האָט ער כסדר זיך פארבונדן שריפטלעך מיט דער זשעלי־כאָווער שארית הפליטה, די געקומענע פון די קאָנצענטראציע לאגערן, פון פאר־שידענע באהעלטענישן, פון די פארטיזא־נער, פון די וועלדער, פון רוסלאנד און פון אירע לאגערן. זיין אויפזוכן זשעלי־כאָווער און זיין גרייטקייט צו טון וואָס מעגלעך צו העלפן זיי צוריק שטעלן זיך אויף די פיס נאָך די שווערע מלחמה־יאָרן — האָט אים פארוואנדלט ממש אין אַ גאנצער אינסטיטוציע וואָס זוכט צו פאר־בונדן זיך מיט זשעליכאָווער אין דער גאנ־צער וועלט, אויך מיט די וואָס האָבן עמיגרירט נאָך פאר דער מלחמה. טאקע ביי די דאָזיקע לאנדסלייט האָט ער גע־בעטן הילף אויף צו געפונען אַ נייעם מקום מקלט פאר די על פי נס געבליבענע, ארויסגענעמען זיי פון דייטשלאנד און פוילן.

זיין איבערגעבנקייט צו העלפן דער זשעליכאָווער שארית הפליטה האָט מיך שטארק פארינטערעסירט: זיין געשטאלט, זיינע קינדער און יוגנט־יאָרן, זיין היים און טעטיקייט פאר דעם חורבן. זיין אויסוואנדערן, אין די פאר־מלחמה יאָרן, פריער אין דער דאָמיניקאנער רעפובליק, דערנאָך קיין שיקאגאָ (אמעריקע), איז געווען דיקטירט פון דעם ווילן אויסצו־מיידן כסדרדיקע רדיפות פון דער פאָלי־טישער פאָליציי צוליב זיין רעוואָלוציאָ־נערער און פראפעסיאָנעלער טעטיקייט, וועלכע לייביש האָט געפירט אין וואַרשע און אין זשעליכאָווי אין די אינטערעסן פון יידישן ארבעטער.

ער האָט געשטאָמט פון אן ארעמער היים און דעריבער זייער יונג געמוזט גיין ארבעטן, אנשטאט זיך לערנען לויט זיין ווילן און פעיקייט. אַבער לייביש האָט קיינמאָל נישט געלעבט פאר זיך, נאָר שטענדיק געוואָלן גרייט צו ווידמען זיין לעבן לטובת הכלל, און בפרט פארן יידישן ארבעטער. אין יענער תקופה האָט לייביש געשפילט אַ וויכטיקע ראָל אין יידישן לעבן און געווידמעט זיין כוח און שוואָך געזונט לטובת דעם יידישן ארבעטער. דע־ריבער האָבן זיי אים אָנפארטרויט צו זיין זייער מנהיג אויפן פאָליטישן, פראָפעס־יאָנעלן און מוניציפאלן געביט, וואָס האָט געמיינט: פארטיידיקן די טאָג־טעגלעכע רעכט און פאָדערונגען פון יידישע ארבע־טער און פאָלקס־מענטשן.

אויך זיין קולטור־טעטיקייט אין זשע־ליכאָוו איז געווען אַ שם־דבר אין שטעטל. בכלל איז נישט געווען קיין איין געביט, ווו לייביש זאָל נישט זיין פארטרעטן. איבעראל האָט ער געהאט זיין דעה און מיינונג און מיט רעספעקט האָט מען זיך צו אים באצויגן.

אזויווי אין דער אלטער היים האָט זיך לייביש געווידמעט פיל געביטן, אזוי האָט ער נאָך דעם חורבן־תקופה געווידמעט זיך נאָר זיין פארשניטן שטעטל, די קדושים, און די על־פי־נס לעבן געבליבענע לאנדס־לייט.

קודם האָט ער אויפגעזוכט יעדן ניצול־געוואָרענעם בן־עיר, אווו נאָר ער האָט זיך געפונען. אָנגעפרעגט וועגן זיין לאגע, אין וועלכער הילף ער נייטיקט זיך, און וועגן די פלענער פאר דער צוקונפט. גלייכצייטיק האָט לייביש זיך געוואָנדן צו די זשעלי־כאָווער אין דער פרייער וועלט וועגן קו־מען צו הילף זייערע לעבן געבליבענע לאנדסלייט מיט אלעם וואָס זיי קענען. און די זשעליכאָווער האָבן זיך טאקע אָפגערופן אויפן הילפס־רוף פון לייבישן.

א דאנק אים האָט זיך אָנגעהויבן א קאָנ־סטרוקטיוויע הילפס־אקציע אויף פיל גע׳ביטן. לייביש׳עס איין־צימער ווויינונג איז פארוואנדלט געוואָרן אין א הילפס־צענ־טער, פון וואנען ס׳איז ארויסגעשיקט גע־אָרן געלט, שפייז־פעקלעך און קליידונג פאר די נויטבאדערפטיקע.

לייביש האָט אבער געהאט ווייטגייענ־דיקע צילן. ער האָט פארשטאנען, אַז מען דארף עפעס טון, כדי אויפסניי איבער־פלאנצן די לעבן־געבליבענע לאנדסלייט און שאפן פאר זיי אַ נייע היים און אָנ־הייבן לעבן ווי פריִיע מענטשן. ער האָט זיך געוואָנדן צו די זשעליכאָווער משפחות זיי זאָלן אויסארבעטן אַרזיספאָדערונג־פאפירן אויף אריבערצונעמען און העל־פן איינאָרדענען די לעבן געבליבענע זשע־ליכאָווער ביי זיך אין די לענדער. עס זענען געקומען גוטע אָפרופן פון אויס־טראליע, בראזיל, קאַסטאַ־ריקא, פאר. שטאטן אאנ״ד. לייביש איז געשטאנען אין שריפטלעכער פארבינדונג מיט אלעמען, זיין צימער איז פארוואנדלט געוואָרן אין אַ קאָרעספאָנדענץ־ביורא. די ארבעט איז זיך צעוואקסן און לייביש, אין פארש־טענדיקונג מיט אונזערע זשעליכאָווער, באשליסט ארויסצוגעבן, אין אַ קליינעם פארנעם, אַ זשעליכאווער בולעטין, ווו די גאנצע הילפס־ארבעט און אנדערע פראָב־לעמען פון די לאנדסלייט זאָלן קומען צום אויסדרוק און די פארבינדונג פון די זשעליכאָווער זאָל ווערן א נענטערע און אָפטערע. אזוי ארום האָט לייביש פאר־וואנדלט די צעשפרייטע אין פיל לענדער זשעליכאָווער אין אן אָרגאניזירטער לאנד־סמאנשאפט, מיט אן אייגענער אויסגאבע.

די הילפס־ארבעט, דאָס איבערוואנדערן אין איינאָרדענען זיך פון דער שארית ה־פליטה אין די נייע לענדער — איז פאָר־געקומען מיט גרויס דערפאָלג. דאָס איז אַ פראכטפול קאפיטל מיט וועלכן די זשע־ליכאָווער מעגן שטאָלצירן און דארפן קיינמאָל נישט פארגעסן, אז נאָר אַ דאנק אזא מענטש ווי לייביש וווייסלעדער האָט דאָס אלץ געקענט רעאליזירט ווערן. לייי־ביש איז געווען אַ טרייער זון פון דעם מזרח־אייראפעישן יידנטום וואָס האָט געלעבט מיט אן אידעאל פאר א שענע־רער און בעסערער וועלט.

ער האָט זיין פערזענליכן גורל ש־טענדיק פארבונדן מיטן גורל פון זיין פאָלק. ווי א געזעלשאפטלעכער מענטש, איז ער געווען איבערגעגעבן לטובת הכלל, געזאָרגט פאר דער קעגנווארט, ווי פאר דער צוקונפט.

לייביש האָט שווער איבערגעלעבט די חורבן־תקופה, ניט געקענט שלום מאכן מיט דער אכזריותדיקער פארניכטונג פון אייראפעישן יידנטום. ווי איינער פון די לעבן געבליבענע, האָט ער זיך געפילט פארפליכטעט צו פארייבקן דעם אומקום פון זיינע זשעליכאָווער יידן. דעריבער האָט ער באצייטנס אָנגעהויבן אינטערע־סירן זיך וועגן ארויסגעבן אַ יזכור־בוך נאָך דער פארשניטענער זשעליכאָווער קהי־לה. אין יאָר 1950, ווען א באדייטנדיקע צאָל זשעליכאָווער האָט שוין געהאט אי־בערגעוואנדערט אין די נייע לענדער, האָט לייביש, מיט זיין חוש פאר דער געשיכטע און פאר דער צוקונפט, גענומען אויף זיך די איניציאטיוו פארן יזכור־בוך, אונטער דער רעדאקציע פון א. וואָלף יאסני ז״ל און לייביש וווייסלעדער ז״ל אלס רעדאק־ציע סעקראטאר. מיט פיל ערנסטקייט און יראת־הכבוד טרעטן זיי צו צו דער הייליי־קער ארבעט. מיט גרויסע אנשטרענגונגען פון לייבישן, איז אין יאָר 1953 דערשינען אונדזער ספר—מאָנומענט. היינט, מיט 20 יאָר שפעטער קענען מיר נאָך מער אָפ־שאצן זיין ארבעט. מיר וווייסן נישט א וואסער ארט וואָלטן די זשעליכאָווער פארנומען צווישן די לאנדסמאנשאפטן, וועלכע נישט די מי און ארבעט פון לייבישן. מיר שטאָלצירן מיטן שיינעם יזכור־בוך, וויי אויך מיט דער גמילות־חסד קאסע אין ישראל, מיטן סטיפענדיע־פאָנד וואָס

דערגייט שוין צו אריבער 20 סטיפענדיעס אין יאָר. לייביש ווייסלעדער איז געווען דער איניציאטאָר, אָרגאניזאטאָר און מאָנער פאר די אלע ארבעטן און דערגרייכונגען.

הגם לייביש איז פון אונדז אוועק אין דעם עלטער, ווען מען זאָגט געוויינלעך, אז קיין יונגערע פון אים זאָלן ניט שטאַרבן, ווייל ער האָט דערגרייכט די ביבלישע באשערטקייט, פילן מיר זייער שטארק די שווערע אבידה, ווייל אין אונדזערע טעג גייען אוועק אין פארשידענע לענדער די בעסטע מענטשן פון אונדזער לאנדסמאנשאפט. צום באדויערן, ווערן אונדזערע ריען שיטערער — און קיין נייע כוחות קומען נישט צו. מיר זענען אָבער זיכער, אז לייביש וועט פארעכנט ווערן צו די גרויסע יידן וואָס האָבן אַ טײל געטון פאר זיין דור.

שאָלעק אלטמאן ז״ל

שוין אריבער אַ יאָר, ווי ס׳איז פון אונדז אוועק דער טייערער, הארציקער שאָלעק אלטמאן. עס לאָזט זיך ממש ניט גלויבן, אַז דער אזוי אקטיווער, שעפערישער מענטש און ווארעמער יִד איז שוין ניט מער צווישן אונדז. ער האָט געלאָזן א טיפען ווונד אוו ליידיקן אָרט נאָך זיך. שאָלעק איז געווען א באשיידענער, טראָץ זיינע אויפטוען און גייסטיקער דערהויבנקייט. אין זיין גוף האָט האסטיק געקלאפט א ווארעם יידיש הארץ און אלע זיינע טאטן זענען געווען לטובת הכלל. קיין שום אנטוישונג האָט ניט גענטע אָפשוואכן זיין באגער צו געזעלשאפטלעכער ארבעט, און ספעציעל — ווידמען די גאנצע ענערגיע אויף צו העלפן זיינע לאנדסלייט און פאריביקן זיין פארשניטען שטעטל זשעליכאָוו.

שאָלעק האָט זייער יונג פארלאָזט זשעליכאָוו, ווו דער קאמף פאר פרנסה איז געווען א שווערער. זיין ציל איז געווען — קאָלאָמבוסעס מדינה, וואָס האָט אין יענע יאָרן געלאָקט יונגע מענטשן נישט נאר צוליב בעסערע עקאנאָמישע באדינגונגען, נאָר קודם כל צו לערנען און דערגרייכן אלגעמיינע, וועלטלעכע בילדונג, וואס איז אין זשעליכאָוו געווען אוממעגלעך צו באקומען. הגם אין אמעריקע זענען די ערשטע אימיגראציע יאָרן אויך נישט געווען קיין צו גוטע, האָט ער אָבער דערגרייכט זיין וויכטיקן ציל — דאָס גייסטיקע פארמעגן פון דער יידישער שפראך, קולטור און ליטעראטור. תמיד א הונגריקער נאָך וויסן אוו לערנען, האָט ער זיך גלייך אריינגעוואָרפען אין די לימודים, וואָס האָט אים געגעבן דערגריי־כוגען מיט אַ סך סאַטיספאקציע. כאָטש די טויערן פון אסימילאציע זענען געווען בריט צעעפנט, האָט דאָס שאָלעקן ניט פארכאפט, נאָר גראָד פארקערט: צוזאמען מיט דער ענגלישער שפראך און ליטעראטור, האָט ער אויפסניי געלערנט אין א יידישן לערער־סעמינאר, כדי צו פארטיפן זיך אין יודאַיסטישן וויסן און ליטעראטור און געלעבט אַ פולבלוטיקן יידיש קולטור־לעבן. ביי שאָלעקן איז יידישע מאָראל און עטיק געווען זיין נאטירלעכער לעבנס־וועג. אלץ וואָס ער האָט געטראכט און געטון, איז געווען מיטן ציל אז עס זאָל זיין לטובת זיינע לאנדסלייט און לטובת זיין פאָלק. ר׳איז געווען אַ טרייער זון פון יידישן פאָלק און פון מדינת־ישראל, זיין באוווסטזיניק לעבן האָט ער געווידמעט דעם חרוב געוואָרענעם שטעטל זשעליכאָוו און דער ווידער־אויפ־ריכטונג פון די לעבן געבליבענע לאנדס־לייט. דעם ציל האָט ער געווידמעט אַ סך ארבעט און כוח. ער איז תמיד גרייט געווען צו העלפן, זיין הארץ און קעשענע זענען שטענדיק געווען אָפן פאר די וואָס האָבן זיך גענייטיקט אין הילף.

שאָלעק אלטמאן איז געווען אַ נאציאָנאלער ייִד און פולשטענדיקן זין פון וואָרט זיין צוגעבונדנקייט צום יידישן פאָלק און

צו מדינת ישראל איז געווען אבסאָלוט. זיין געזעלשאפטלעכע ארבעט איז געווען פאר די אינטערעסן פון יידישן פאָלק און מדינת ישראל. ביז זיין לעצטן 3-חדשימדיקן באזוך אין ישראל, האָט ער געשיינט פון פרייד און הנאה, מיטלעבנדיק פון דער נאָענט מיט אלע דערגריי־כונגען און ראשיקן אויפבוי פון לאנד. ער האָט נישט נאָר באזוכט דאָס לאנד, נאָר אויך אויסגענוצט די צייט צו לערנען אין אולפן עברית.

שאָלעק איז געווען אן אינטעלקטואל, געלעבט מיט הויכע, גייסטיקע ווערטן. געפילט זיך פריי אין די שאפונגען פון אונדזערע גרויסע גייסטער, ווי שפינאָזא, אחד העם, מאַרטין בובער, שמואל ניגער, חיים גרינבערג און פיל אנדערע, זיינע פעיקייטן און קענטנישן זענען ניט פאר־לוירן געגאנגען, ווייל, אלס רעדאק־טאָר פון זשעליכאָווער בולעטין אין משך פון יאָרן, האָט ער דעם זשורנאל דער־הויבן צו אַ הויכן ניוואָ, אריינגעברענגט דאָרט אויך אלגעמיין־געזעלשאפטלעכע און ליטעראריש פראָבלעמען, וואָס האָט שטארק באריכערט דעם אינהאלט פון בולעטין. זיין ראָל אלס רעדאקטאָר פון בולעטין איז אַ גרויסע און פאָזיטיווע, ער האָט געקענט די מלאכה פון באווען מע־טשן צו שרייבן ארטיקלען, דערציילונגען און צושטעלן אנדערע מאטעריאלן. אין דעם בולעטין זענען געקומען צום אויס־דרוק אלע טעטיקייטן פון די זשעליכאָ־ווער אין דער וועלט.

שאָלעק איז געווען דער רופער, מונטע־רער און דערמאָנער פאר די נויטן און באדערפענישן פון די זשעליכאָווער לאנד־סלייט.

מיטן אוועקגיין פון אונדזער טייערן שאָלעק, זענען מיר געווארן ארעמער, ער האָט איבערגעלאָזט אַ סך פריינד און פאר־ערער וואס האָבן תמיד באוונדערט זיין חכמה, באשיידנקייט, זיין אויסערגעווייני־לעכע ליבשאפט צו ארץ־ישראל, זיין אי־בערגעבנקייט די לאנדסלייט, דעם בו־לעטין. ער וועט אונדז שטארק פעלן און מיט באדויערן דארף מען זאָגן, אז מיר האָבן נישט וואר ס׳זאָל פארנעמען זיין אָרט — אָבער מיר וועלן אים שטענדיק געדענקן.

געבענטשט זאָל זיין זיין אָנדענק!

אברהם פרוכטענבערג ז״ל

ווי שנעל דאָס לעבן גייט פארביי... מיר זעט אויס אז ערשט נעכטן זענען מיר געווען אין ניו־יאָרק ביי די פרוכ־טענבערגס, צוזאמען אזוי היימיש און גוט פארבראכט ביי די הארציקע אברהם און מלכלה — און שוין איז די יאָרצייט נאָך אונדזער טייערן פאָלקס־מענטש אברהם פרוכטענבערג. ווי אַ חלום, נישט צום גלויבן, אז אברהם איז שוין נישטאָ צווישן די לעבעדיקע. ר׳איז געווען אַ גוטמוטיקער הארציקער ייד און אלץ וואָס איז געווען יידיש, איז אים געווען טייער. זיין לעבן איז געווען ארבעט און מעשים טובים, ער האָט געלעבט מיטן יידישן פאָלק און מיט דער יידישער מדינה.

צולייגן א האנט צו געזעלשאפטלעכער ארבעט — איז ביי אים געווען אַ היילי־קייט און א פליכט. אַ גוטער מאן גע־ווען, אַ גוטער פאָטער, איבערגעגעבן מיט הארץ און ליבע צו אלעמען. וויניק לאנ־דסלייט האָבן געוווסט, אז דער טייערער אברהם איז נישט קיין געבוירענער זשע־ליכאָווער, דאָך איז ער געווען מיט לייב און לעבן איבערגעגעבן אונדזער לאנדס־מאנשאפט, צוזאמען מיט זיין טייערע פרוי מלכלה (איר צו לאנגע יאָר).

אברהם איז געווען רעדאקציע־סעקרע־טאר פון זשעליכאָווער בולעטין און גע־זאָרגט פאר זיין קיום און פינאנסיעלע זיכערקייט. ער איז אריינגעוואקסן אין דער זשעליכאָווער משפחה און פון איר טאָקע געווען געשעצט און געאכטעט. ער האָט געלעבט א פול יידיש־קולטורעל לע־

בן, געווען אַ באוווסטזיניקער ארבעטער וואָס האָט פארשטאנען זיינע אויפגאבן און פליכטן פאר דער געזעלשאפט. שטענדיק זיך אויסגעלעבט אין דער א. ג. קהלישער ארבעט, געהאט אן אייגענע מיינונג בנוגע סאָציאלע און פאָליטישע פראָבלעמען. הגם דאָס לעבן און ארבעט אין אמעריקע נעמט צו אַ סך פון טאָג, האָט ער דאָך געפונען צייט צו לייענען ביכער.

אויך אין זיינע יונגע יאָרן אין דער אלטע היים, איז אברהם געווען אַרגאניזאציאָנעל טעטיק פאר דעם אידעאל. נאָר ווי פיל פון זיין דור, האָט אויך אברהם איבערגעלעבט די אנטוישונג נאָך די שוועריע יאָרן פון אומברענגען דאָס מזרח-אייראָפעישע יידנטום.

מיט עטלעכע יאָר צוריק, ווען אברהם און מלכלה זענען געווען אין ישראל, האָבן זיי ווי גוטע יידן שטארק איבערגעלעבט די באנייונג פון אונדזער לאנד. אברהם האָט כסדר אויסגעדרוקט זיין באוווונדערונג פאר די אלע דערגרייכונגען אין מדינת ישראל, געהאט גרויס פאר-געניגן פון זיין באזוך. ער האָט געפלאנט ווידער צו קומען קיין ישראל, פרייען זיך מיט די אלע דערגרייכונגען אירע און ווערן אָנגערעגט פאר ווייטערדיקער געזעלשאפטלעכער טעטיקייט, באזונדערס לטובת דעם זשעליכאָווער בולעטין און פאר דער לאנדסמאנשאפט.

ליידער, האָט דער גורל געוואָלט אנדערש. די זשעליכאָווער אין ישראל האָבן נישט זוכה געווען אים אויפצונעמען אלס אונדזער גאסט און הארציקן פריינד.

די אלע וואָס האָבן געקענט אברהם פרוכטענבערג און געווען מיט אים נאָענט ווייסן, אז מיטן אוועקגיין פון דעם טייערן מענטש און יידּ, האָבן מיר געהאט אַ גרויסן פארלוסט. מיר וועלן מיט באדויערן שטענדיק דערמאָנען זיין נאָמען. ער וועט בלייבן אין אונדזער זכרון ווי א ביישפיל פאר אנדערע ווי אזוי מען דארף ארבעטן לטובת דער לאנדסמאנשאפט, לטובת יידישע אינטערעסן און פאר מדינת ישראל.

מיט געבויגענע קעפ דערמאָנען מיר זיין אנדענק, זאָל זיין געהייליקט זיין נאָמען!

צבי פאלוך, תל-אביב

לזכר די דריי

לייבוש ווייסלעדער ז״ל

ס׳איז אומבאדינגט נייטיק צו שרייבן וועגן אונדזערע טייערע לאנדסלייט — לייבוש, שאָלעק און אברהם. אָבער וויפל איך וועל ניט ארויסברענגען זייער טעטיקייט, וועט עס זיין צו בלאס אין פארגלייך מיט דעם וואָס זיי האָבן זיך מקריב געווען פאר דער זשעליכאָווער סאָסייטי, פאר דער שארית הפליטה, פאר דער גמילות חסד-קאסע, פאר דעם בולעטין — בכלל פאר זייער פילפארביקער טעטיקייט.

וויפל צער און מי האָט געקאָסט דאָס אראָפברענגען קיין אמעריקע די ערשטע אָפגעראטעוועטע פון דייטשלאנד, פוילן, רוסלאנד, פראנקרייך. לייבוש האט זיך נישט אָפגעשטעלט פאר קיין שום שווערייטן. דאָס ערגסטע איז דאָן געווען מיט ארייגפאָר-דערלויבענישן. אָבער לייבוש שרייבט, טעלעגראפירט און פאָדערט: — איר מוזט ארויסקריגן די פערמיסעס. אים האָט שטארק ווי געטון, וואָס זשעליכאָווער לאנדסלייט האָבן אזוי געליטן בעת דער נאצי-אָקופאציע און די על-פי נס לעבן געבליבענע וואלגערן זיך אין די לאגערן. טאקע א דאנק אים האָבן מיר אראָפגעבראכט די ערשטע צוואנציק פאמיליעס, זיי איינגעאָרדנט. דורך דער צייט האָבן זיי באוויזן צו ווערן מיטגלידער אין דער היגער קהילה און פארנעמען אַ וויכטיקן

אָרט אין דעם עקאָנאָמישן און געזעל־
שאפטלעכן לעבן פון אונדזער קאָסטאָרי־
קאנער ישוב.

איך מיין, אז יעדער זשעליכאָווער ג־
דענקט זייער גוט, אז לייבוש ווייסלעדער
האָט געהאָלפן אלעמען וואָס האבן ג־
וואָלט אז ער זאָל זיי העלפן, אָן אונטער־
שייד פון זייער אידעאָלאָגיע. אלס ראט־
מאן אין זשעליכאָווער מאגיסטראט האָט
ער געפאָדערט, אז יעדער פלאקאט צי
מודעה פאר דער שטאָט זאָל ארויסג־
געבן ווערן אויך אין יידיש. ער האָט
געהאָלפן דער יידישער אָרעמקייט, אז מען
זאָל ביי זיי נישט צונעמען פון שטוב די
לעצטע לייכטער, אָדער דאָס קישן צי
איבערבעט. האָט פארמאָגט אַ געפיל פאר
רחמים, צדק און יושר. געקעמפט קעגן
אומפינקטלעכקייט, קעגן נישט וועלן קו־
מען צו הילף אין א עת צרה, קעגן אויס־
נוצערס וואָס האָבן געוואָלט אלץ נאָר פאר
זיך, ער האט געהאסט עגאָיסטן.

לייבוש האָט קיינמאָל נישט געפאָדערט
קיין באצאָלונג פאר זיינע מעשים טובים,
נאָר נאָך זיין אייגנס געגעבן פאר אנדערע,
און ספעציעל — פאַר אונדזערע לאנדס־
לייט.

דער טויט פון לייבוש ווייסלעדער האָט
פאריתומט נישט בלויז זיינע נאָענטע, נאָר
אונדז אלעמען, וואָס האָבן אים געקענט.
אלע טרויערן מיר נאָך אים. איך וואָלט
אויף זיין מצבה אויפגעשריבן: „דאָ ליגט
אַ מענטש וואָס האָט זיין לעבן אפגעגעבן
פאר אנדערע, פאר די געליטענע, די בא־
עוולטע. זאָל אים די ערד גרינג זיין און
מיר זאָלן געפינען אַ טרייסט אין זיינע
מעשים טובים פאר דער מענטשהייט.

שאָלעק אלטמאן ז״ל

דער פארלוסט פון שאָלעק אלטמאן איז
אַ גרוואלדיקער פאר אונדז אלעמען, ווייל
שאָלעק האָט פארקערפערט אין זיך די
גאנצע זשעליכאָווער משפחה. ספעציעל
האָט ער זיך פארנומען מיטן בולעטין און
אַ דאנק אים איז ער געוואָרן אַ גאָר
שיינע און וויכטיקע אויסגאבע. ער האָט
אלעמען געוועקט צו זיין אקטיוו, צו העל־
פן. ער האָט געהאט א גרויסן איינפלוס
אין דער שרייבער־וועלט, צווישן די יידי־
שע ליטעראטן, צו וועלכע ער אליין האָט
אַנגעהערט. ער האָט אויך געהאט א וויכ־
טיקן איינפלוס אין דער מוזיקאלישער
וועלט — ער האָט שטודירט און געקענט
מוזיק.

ביי שאָלעקן איז תמיד געווען אן אָפענע
טיר פאר גרויסע און קליינע קינסטלערס.
אין זיין פרייער צייט האָט ער נישט דורכ־
געלאָזן קיין שום קאָנצערט. ער האָט
אָפט מיטגעזינגען מיט די ארטיסטן. איך
פלעג האָבן א גייסטיקן פארגעניגן צו
קומען צו אים אין הויז. נאָך אלע געש־
מאקע מאכלים, פלעגט שאָלעק געבן אַ
פיינעם קאָנצערט, דערנאָך אינפאָרמירן
וועגן די בעסטע יידיש־ענגלישע שרייבערס
און אפילו אויך — וועגן פראנצויזישע.

שאָלעק איז אויך געווען באקאנט מיט
דער פאָליטישער וועלט און ס׳איז געווען
א פארגעניגן זיך צו געפינען אין זיין ג־
זעלשאפט. עס איז פשוט געווען צו בא־
וונדערן, ווי שאָלעק, דער אָפשטאמיקער
פונעם אָרעמען יידישן שטעטל, וואָס האָט
ניט געלערנט אין קיין שול און ישיבה,
האָט אליין באוויזן צו דערגיין צו אזא
מדרגה.

אָנהאלטן קאָנטאקטן מיט די לאנדס־
לייט, איז ביי אים געווען אַ נויטווענדי־
קייט און דאָס דערשיינען פון בולעטין —
אַ לעבנס־פראגע. טעג און נעכט האָט ער
געשריבן און איבערגעשריבן, אליין געלאָפן
אין רעדאקציע, קאָרעגירט און פארבע־
סערט. מיט איין וואָרט — די גאנצע
ארבעט געגומען אויף זיך. חוץ דעם, האָט
ער מערער געצאָלט און אים האָט פיל
מער געקאָסט די לאנדסמאנשאפט, ווי
וועלכן ס׳איז אנדערן לאנדסמאן. ער האָט
כסדר גערופן מען זאָל שרייבן און לייענען,
זיין אין קאָנטאקט מיטן בולעטין, די

בריק וואָס דערמעגלעכט צו שטיין אין כסדרדיקער פארבינדונג מיט דער סאָסייטי און איין בן־עיר מיטן צווייטן.

אברהם פרוכטענבערג ז״ל

אברהם פרוכטענבערגן האָב איך באקענט ערשט מיט דריי יאָר צוריק אין קאָסטאָ־ריקא. ער איז געקומען צו גאסט צוזאמען מיט מלכהלען, צו לאנגע יאָר.

בעתן קורצן באזוך ביי אונדז, האָב איך באוויזן צו דערקענען זיין ערלעכקייט, פש־טות און איבערגעבנקייט. ער איז אליין געווען פיזיש אַ שוואכער מענטש, א פאר־מאטערטער פון דער מאשין, פון דער א־מעריקאנער יאָגעניש — אָבער געהאט א חוש פאר ליטעראטור, קונסט און מוזיק. אויך ער איז געווען איבערגעגעבן די לאנד־סלייט. אברהם האָט געהאָלפן מלכהלען צו פירן די בולעטין־קאסע, ענטפערן אויף בריוו.

פאר אונדז אין קאָסטאָ־ריקא איז עס געווען אַ פרייד צו האָבן זיי אלס גאסט און באקענען זיך מיט אזעלכע טייערע און ווונדערלע מענטשן ווי אברהם פרוכטענבערג ע״ה און זיין פרוי מלכהלע, ביז 120 יאָר.

ווי זאָגט דאָס שפריכווארט: אחרי מות קדושים. אָבער זיי דריי זענען אויך ביים לעבן געווען קדושים. מיטן אָפגעבן זייער צייט און זייער נשמה פאר דער גאנצקייט פון אונדזער זשעליכאָווער סאָסייטי, פאר דעם בולעטין, פאר דער גמילות חסד־קאסע, פאר דעם סטיפענדיע־פאָנד, פארן צוזאמענבונד פון אייגענע, שוין אָפגערעדט פון דער ערשטער הילף ביים ארויס־ציען זשעליכאָווער פון די די.פי.־לאגערן אין דייטשלאנד.

עס פארבלייבט נאָר צו זאָגן אויף זייערע קברים — זאָל אייך די ערד גרינג זיין!

דוד ווייסלעדער

סאן כאָסע, קאסטא־ריקא,
אָקטאבער 1973.

IN MEMORY OF A DEAR FATHER

Father dear, without you
a great emptiness is here
every day I think of you
how I wish you were near.

You taught me respect and honesty
to be kind and understanding
dear Father you were always ready
helping, guiding, listening and soothing.

My mind keeps wandering to the past
your sense of humour, your sweet smile
your love for everyone
replace you I cannot ever.

The lovely memories of you
are a great treasure to be thankful of
in my mind and heart
they'll be forever cherised.

Anita Fruchtenberg-Dinerstein

מיר וועלן זיי תמיד געדענקען!

(אייניקע ווערטער וועגן לייבושן און שאָלעקן)

איך האָב אלע יאָרן מיט זיי מיטגע־ארבעט. וואָס לייבוש האָט אויפגעטון, דארף איך די לאנדסלייט נישט דער־ציילן. ער איז געווען אונדזער פריינד נאָך פון די יוגנט־יאָרן, אין דער אלטער היים. די עמיגראציע האָט אונדז דערווייטערט. ערשט קומענדיק אין די פאר. שטאטן, האָבן מיר זיך ווידער געטראפן. אָפט פלעגט ער מיר זאָגן, אז מיר דארפן אויס־בילדן נייע כוחות, וואָס זאָלן קאָנען אי־בערנעמען אונדזער ארבעט שוין איצט, און אויך שפעטער. אָבער צום גרויסן באדויי־ערן האָט ער זיך אליין נישט געקענט פאר־זאָרגן.

מיט דריי יאָר צוריק, ווען ער איז גע־ווען קראנק און געלעגן אין שפיטאָל, בין איך געפאָרן קיין שיקאַגאָ אים זען. ער האָט מיך דערקענט און זיך געפרייט וואָס איך בין געקומען. אין משך פון די אכט טעג וואָס איך בין געזעסן ביי זיין בעט און געזען זיין טרויעריקן צושטאנד, האָב איך פיל טערן פארגאָסן. איך בין גע־גאנגען זען זיין „פאלאץ". ווען איך בין אריינגעקומען אין הויז, איז מיר פינצ־טער געוואָרן אין די אויגן. דאָ האָט ליי־בוש אוועקגעגעבן זיינע יאָרן, ארבעטנדיק פארן כלל. ער פלעגט אויפשטיין פינף אין דער פרי, אין די שיקאגער פרעסט, און גיין צו דער ארבעט. נאָך דער ארבעט פלעגט ער זיצן און שרייבן טויזנטער בריוו, געמאָנט און געפאָדערט, ביז ער האָט דערגרייכט דאָס אלץ וואָס ער האט געוואלט פאר די זשעליכאָווער.

זיין ארבעט איז דער שענסטער אָנדענק וואָס ער האָט איבערגעלאָזן. ער טאָר קיין מאָל נישט פארגעסן ווערן. לאָמיר אים שטענדיק מיט כבוד געדענקען.

וועגן שאָלעקן זענען זיכער פאראן אַזעלכע וואָס וויסן מער פון מיר.

שאָלעק האָט געשטאמט פון אן אָרע־מער היים. נאָך דער חתונה האָט ער צו־זאמען מיט אסתרן עמיגרירט קיין אמע־ריקע, ווו ס׳איז זיי געווען שווער איינצו־אָרדענען זיך. שאָלעק האט זיין גאנץ לעבן געלעכצט נאָך וויסן און ביי די שווערסטע באדינגונגען האָט ער געענדיקט דעם סע־מינאר. זיינע גרויסע ליטעראריש קענ־טענישן האָט ער אריסגעווויזן ביים רע־דאגירן דעם בולעטין, ווו ער האָט אריינ־געלייגט זיין גאנצע ענערגיע.

אייניקע פון די וואָס האבן שאָלעקן געקענט, פלעגן זאָגן, אז ער איז אַ „גייענ־דיקע ענציקלאָפעדיע", אזוי פיל וויסן האָט ער פארמאָגט. ווען ער איז שוין געווען קראנק און נישט געקענט טון זיין ארבעט פלעגן איך אים זאָגן:

— לאָז אָפּ די ארבעט, גיב בעסער אכ־טונג אויף זיך!

אבער ער האָט נישט געוואָלט איבער־רייסן די ארבעט פון זיין בולעטין און אזוי — ביז דעם לעצטן טאָג פון זיין לעבן. די דאָזיקע מלאכה האָט אים געזעטיקט ווי אַ הונגעריקן ברויט.

מיט זיין טויט האָט ער פאריתומט די פרוי און קינדער, אייניקלעך און אלע זיי־נע פריינד.

זיין טויט האָט אויף מיר שרעקלעך גע־ווירקט, אזוי אויך דער טויט פון לייבושן. דאָס איז געווען נישט לאנג נאָך מיין איי־גענעם אומגליק.

מיר וועלן שאָלעקן שטענדיק געדענקען און זאָל זיין פרוי אסתר מיט דער גאנצער משפחה מער נישט וויסן פון קיין צער.

איך בין איינגעהילט אין טרויער צוזא־מען מיט דער גאנצער פאמיליע פון שאָ־לעקן.

מלכה פרוכטענבערג

על שלושה אנו מתאבלים

קהילתנו המפוזרת בארצות תבל איבדה תוך תקופה קצרה שלושה מבניה הֵאהובים והמקובלים על כל יוצאי ז'לכוב: לייביש ווייסלדר, אברהם פרוכטנברג ושולק אלטמן.

בשתי תקופות ניתן למצא מכנה משותף לשלושת הנעדרים. התקופה הראשונה הזכורה לי מתייחסת לזמן היותנו בעיירה. אותה עת לא חזינו את השואה הנוראה המאיימת על יהדות אירופה ועיירתנו בכללה. שלושתם חלמו ולחמו על גאולת האדם ללא הבדל גזע ולאום. אכן, שלושתם טעו והוטעו בימים ההם, אך כנים וישרים התמידו במאבקם למען זרות האדם באשר הוא אדם. זכורים לי ויכוחים קשים ומכאיבים ברחוב היהודי שלנו, בעת ההיא השתייכתי למחזיקים בדעה שקיימת בעיה ספציפית יהודית שמקום פתרונה הוא ארץ־ישראל ולבעיה זו יש להקדיש את כל כוחנו ומרצנו ולא להמתין לבוא המשיח. עם כל הכאב על אבדן זמן כה יקר וביזבוז כוח־אדם בימים ההם, ידענו להעריך ולכבד את דבקותו של לייביש בדרך בה בחר. לייביש היה האיש הבולט בתנועת הפועלים בעיירה וייצג נאמנה את האינטרסים של ציבור העובדים, ובכל עת שראה צורך בהתערבותו לא חס על זמנו על אף שהוא עצמו התקיים מיגיע כפיו.

שלושתם עבדו אלוהים אחרים בתום לב ובאמונה עיוורת עד שעננת השואה החלה להעיב על יהדות אירופה. או־אז נפקחו עיניהם וראו את עצמם רסיסי שברים, פצועים, מוכים וחבולים אחרי תבערה האיומה שהתחוללה לעיני העולם כולו.

תקופה משותפת שניה היתה מלחמת הקוממיות של עם ישראל היושב בציון ותקומת מדינת ישראל. לייביש, שולק ופרוכטנברג נרתמו מיד לעול והושיטו כל עזרה אפשרית במטרה להציל את בני ז'לכוב השבורים והרצוצים בגופם ובנפשם. כל אחד מהם כפי יכולתו ומעבר לזאת הקדיש למען אנשי העיירה שלנו בכל מיני צורות, בהתאם למצבים הספציפיים של כל אחד בעת ההיא. הודות לעמלם התאוששו ושוקמו רבים וחלק לא קטן מהם הגיעו אל המנוחה והנחלה אחרי כל התלאה והסבל הלא משוער שעברו עליהם — אל מדינת ישראל.

שקידתם ומסירותם של לייביש, שולק ופרוכטנברג יצרו קשר חי ותוסס בין שארית הפליטה מעיירתנו המפוזרים בארצות תבל רבות, והיתה זאת נחמה פורתא אחרי השואה האיומה שעברה על בני העיירה. חלפו אמנם עשרות שנים מגמר מלחמת העולם השניה, הנשארים בחיים שוקמו והשתקמו במקומת שונים, אך חסרונם של שלושת הנפטרים מורגש ויורגש מאד אצל כל אנשי העיירה. חלק ריק נוצר בציבור שלנו; אין בתוכנו מי שיחליף את לייבוש או את שולק ואת פרוכטנברג. התלהבותם ומסירותם, אהבתם ודאגתם לכל דבר ועניין הקשור ליוצאי העיירה שלנו, איפיינה אותם בייחוד ולצערנו אין בקרבנו אנשים שניחונו באותן התכונות הנעלות האלה.

יוצאי העיירה החיים בארץ ישראל עוד מלפני מלחמת העולם השניה, באו הלום לבנות ולהיבנות, וקיבלו פיצוי נאות ומלא במדינת ישראל מלייביש, משולק ומפרוכטנברג בעבור ימי העבר הרחוקים בעיירה שלנו. בימי פגישותינו כאן על אדמת המולדת שלנו היינו גאים בהם. לא שכחנו את העבר הרחוק של הרחוב היהודי בעיירה, אולם סלחנו להם בכל לב בעבור מעשיהם הטובים והמעוררים התפעלות לטובת אנשי העיירה שלנו. יהי זכרם נצור בתוכנו לעד.

אפרים

לייביש וויסלדר ז"ל

שמו של לייביש קשור ושזור בתקופה של אירועים ותמורות בחיי העיירה.

איש ישר היה לייביש בכל מעשיו. אף בזמנים שעוררו אצל רבים מורת רוח ו־לפעמים אף יותר מזאת. נזכר אני בימים ימי מתיחות, סערות ציבוריות, ויכוחים קולניים. עיירתנו היתה כמרקחה ונושא מרכזי אחד העסיק את המתווכחים ש־אחד מהם היה לייביש: איך להיטיב ול־שפר את תנאי החיים של היהודים הע־מלים? אכן ידענו שהדרך בה בחר לייביש ללכת אינה הדרך הנכונה, אמרנו לו שה־פתרונות להם הוא מטיף אינם מציאו־תיים, אך דבר אחד היה ברור מעל לכל ספק אף למתנגדיו הקשים והקיצוניים ב־יותר: זהו אדם ישר המאמין בכל ליבו באידאות למענם הוא לוחם ובשל כך כיב־דהו.

לייביש היה מתנגד קשה וחריף לציונות אבל אדם הגון היה ובתור שכזה הערכנו אותו. הערצת אישיותו של לייביש הגיעה לדרגה כזו שיהודים יראי שמים וחסידים הביעו פליאה כיצד יתכן שאדם חופשי וחילוני יהיה ישר כל כך וכן?. יכולנו ל־התווכח איתו על נושאים המעסיקים ר־בים בעולמנו, יכולנו להסביר שאנו בחרנו בדרך נכונה יותר וקצרה לפתרון הבעיה היהודית, אולם בדבר אחד לא יכולנו להסכים עמו, והוא: מסירותו והתמסרו־תו לאיש הקטן. כאן הגיע לייביש להת־עלות כזו שמעטים זוכים לכך. הרגשנו וראינו שנכונותו לעזור לזולת היא מעבר לכל יחס לבריאותו ולזמנו הפנוי, היתה זאת מלאכת קודש ממש מעל ומעבר ל־מצופה.

את לייביש ראיתי שנית אחרי השואה במדינת ישראל. דומני שנפגשנו עם לייביש אחר שהשקפת עולמו השתנתה תכלית ש־נוי, אך זיהינו אותו, אפילו ביתר שאת. עוד טרם בואו למדינת ישראל הלך שמו לפניו. שמענו מפי בני העיירה שלנו, ני־צולי השואה, כמה עמל וכוח השקיע איש זה בהצלת נפשות שבורות והרוסות וב־שיקומן. בזמנים שכאלה אין אידיאולוגיה ואף נעלמו ההתחשבנויות: מטרה אחת הציב לייביש לעצמו, והיא — ללקט ו־לקשור מחדש את פזורת העיירה שלנו אותה כה אהב.

ראינו כאן בישראל את לייביש הנפגש עם עשרות ניצולים מז'ליכוב שהודות לו הגיעו ליעדם והשתקמו כאן במדינת יש־ראל. לייביש מעולם לא התפאר במעשיו. הוא ראה במסירות הנפש שלו אקט טבעי וחובה אנושית אלמנטרית להושיט עזרה לכל הזקוקים.

איני רואה את לייביש כחוזר בתשובה. בשיחותי איתו ראיתי לפני איש נפגע ו־פצוע, איש מאוכזב אחרי שעבר מה ש־עבר, אך הפשטות הטבעית והנכונות ל־עזור לזולת נשארו כחלק אורגני ממנו.

יהי זכרו ברוך.

אפרים

שאלעק אלטמאן ז"ל

שאָלעקן האָב איך ניט געקענט אוּן ניט געטראָפן זיך מיט אים אין שטעטל. די ערשטע באקאנטשאפט מיט אים האָב איך געמאכט דורך אונדזער „בולעטין". נאָכן טויט פון לייביש וויסלעדער, האָט שאָלעק איבערגענומען די רעדאקציע אוּן עס האָבן אָנגעהויבן דערשיינען זיינע ארטיקלען אוּן נאָטיצן מיט וועלכע איך האב שטאָלצירט, אַז אונדזער א לאנדסמאן איז מסוגל צו פארמעסטן זיך מיט דערפאָלג מיט ערנסטע פראָבלעמען. נאָכן דערהאל־טן א נייעם נומער פון אונדזער בולעטין, פלעג איך צומערשט לייענען שאָלעקס ארטיקלען אוּן ביי מיר האָט זיך געשטארקט דער ווילן נענטער צו באקענען דעם דאָזיקן מאן. פון אונדזערע שטעטישע האָב איך געהערט, אז שאָלעק געהערט צו די „חוזרים בתשובה" מיט אלע זיינע רמ"ח אברים. ווי א סך אנדערע, האָט אויך ער געבלאָנדזשעט, „געפאשעט אויף פרעמדע

פעלדער", האלטנדיק, אז דאָס יידן־פראָב־
לעם איז ענג פארבונדן מיט דער אל־
וועלטלעכער פראָבלעמאטיק, דעריבער
דארף מען אלע כוחות ווידמען אויף צו
לייזן די פראגן פון דער גאנצער מענט־
שהייט און דאן וועט שוין במילא קומען
די לייזונג פאר אונדזערטוועגן.

מיט עטלעכע יאָר צוריק האָב איך זו־
כה געווען צו דערקענען שאָלעקן און זיין
פרוי אסתר (צו לאנגע יאָר!), בעת זייער
באזוך אין ישראל. מיר האָבן א סך
געשמועסט אויף פארשידענע טעמעס, צו־
זאמען אויך באזוכט אייניקע ערטער אין
לאנד. שאָלעק איז געווען באגייסטערט
פון זעם אלעמען וואָס זיינע אויגן האָבן
געזען. ער איז געווען באוווסט אלס מיט־
שמועסער מיט בריייטע האָריזאָנטן און
ס׳איז געווען א תענוג מיט אים זיך א־
דורכצוריידן.

איינמאָל, אויף אַ צוזאמענטרעף פון
לאנדסלייט ביי אונדז אין שטוב, בעת
אן אינטערעסאנטן געשפרעך, האָט שאָ־
לעק געבעטן אנטשולדיקונג און זיך ג־
וועגדעט צו די גאסטגעבערס:

— זייט וויסן, אז זינט מדינת ישראל
עקזיסטירט, ביז מיין קומען אהער, האָבן
מיך געמאטערט 2 פראגן אויף וועלכע כ־
האָב ניט געפונען קיין ענטפער. אין א־
מעריקע האָט מען מיר יאָ אויפגעקלערט
די פראגן, נאָר עס האָט מיך ניט באפ־
רידיקט. אָבער זייענדיק דאָ מיט אייך,
וועל די אויגן זעען דאָס אלץ, געפין איך
אן ענטפער אויף די פראגן וואָס האָבן
מיך אזוי פיל יאָרן געמאטערט: א) איך
האָב ניט פארשטאנען אזא דערשיינונג,
אז צענדליקער מיליאָנען אראבער קאָנען
ניט ביישטיין די העכער 2 מיליאָן יידן
און אלע זייערע פרוווון אונדז אומצוברענ־
גען — זענען דורכגעפאלן. ב) ווי אזוי
איז דאָס יידישע פאָלק אימשטאנד צו
לעבן רויק, אפילו אויסערלעך, וועו 18־
יאָריקע קינדער זענען געצוווונגען צו האל־
טן די ביקס אין האנט, זיין אויף די פראָנ־
טן און שטענדיק באדראָט מיטן לעבן!
קומענדיג דאָ אהער, מיינע פריינד, אין
צוקוקנדיק זיך וואָס איר האָט אויפגעטאָן
אין אזא פארהעלטניסמעסיק קורצע צייט
נאָכדעם ווי איך זע אייך און הער אייך
— וואר איך אָנגעצונדן מיט באגייסטע־
רונג. איך וואר ארומגענומען מיט א הייי־
ליקן פלאם — ניט פונעם פרעמדן פייער
ביי וועלכן כ׳האָב זיך געוואָלט וואַרעמען
אין די יוגנט־יאָרן, די תקופה איבער וועל־
כע איך הער ניט אויף צו באדויערן. איצט
איז מיר אקע געוואָרן קלאָר און די דער־
מאָנטע פראגן זענען שוין ניט גילטיק
פאר מיר. איך ווינטש זיך נאָר וואָס
פריער צושטיין צו אייך און זיין צוזאמען.

צום באדויערן, איז זיין שטרעבונג ניט
רעאליזירט געוואָרן און זיין לעבנס־גע־
שיכטע האָט זיך אָפגעהאקט פאר דער
צייט.

כבוד זיין אנדענק!

אפרים

טייערע לאנדסלייט,

געדענקט, אז דער „זשעלעכאָווער בולעטין" איז געשריבן פון זשעלע־כאָווער — פאר זשעלעכאָווער. לאָ־מיר ווייטער שמידן די גאָלדענע קייט פון המשך און אויך נאָענטקייט צווישן אונדזערע בריידער. און דאָס קאָן דערגרייכט ווערן נאָר מיט דער הילף פון אונדזער אויסגאבע.

אברהמלע פרובטענבערג — דער מאן פון גוטע מידות

זייער אָפט טראכט איך וועגן אונדזער אברהמעלען, זייער אָפט — און זאָל עס בלייבן צוויישן אונדז — איך פארגיס אויך אַ טרער, ווייל אברהמעלען האָב איך ממש ליב געהאט, שטארק אים געשעצט אַלס אַ הארציקן און אמתדיקן פריינד.

אונדזער פריינדשאפט האָט זיך אָנגעהויבן אינעם יאָר 1961, בעת אונדזער זיין אין ניו־יאָרק, ווייל פון זשעליכאָוו געדענק איך אים קוים־קוים. אפשר — דאָס נייען ביי אים אן אָנצוג פאר מיין עליה קיין ארץ־ישראל, אָבער אויך דאָס איז אזוי ווי אונטער א געדיכטן נעפל, זייער נישט דייטלעך. דערפאר וועל איך איבערהיפן דן די תקופה זשעליכאָוו אָון אָנהייבן, ווי געזאָגט, מיט 12 יאָר צוריק אין ניו־יאָרק.

א קורצער טעלעפאָנישער רוף פון מיין ברודערס הויז צו די פרובטענבערגס — און גלייך נאָך דעם א צונויפטרעף ווי צווישן גאָר נאָענטע פריינד. גאָרנישט ווי אַ באַגעגעניש צווישן מענטשן וואָס האבן זיך ביז איצט פערזעלעך, כמעט נישט געקענט. דאָס איז געווען אַ שטאַרק אויס־געבענקטער צוזאמענקום צווישן פריינד ב־לב ובנפש, ווי אמאָליקע שול־חברים וואָס טרעפן זיך נאָך צענדליקער יאָרן פון גע־מיינזאם פארבראכטער קינדהייט, הגם איך האָבן נאָכן טעלעפאָן־רוף זיך בא־דארפט אָנשטרענגען צו דערמאנען זיך ווי ער זעט אויס דאָרטן, אין גרויסן, פאר־פרעמדטן ניו־יאָרק.

מיט פיל גוטע מידות און אייגנשאפטן איז געווען געבענטשט אונדזער אברהמעלע. אלע לאנדסלייט וואָס זענען מיט אים גע־קומען אין קאָנטאקט, האָבן עס געפילט. אנשטאָט צו פארן אָפרוען זיך נאך דער ארבעט אין שאפ, קומט ער א מידער ארויף צו מיין ברודער, כדי זיך מיט אונדז צו באגעגענען. לויט זיין אופן אריינ־קומען אין מיין ברודערס הויז, האָב איך גלייך באמערקט — נישט געקוקט אויף די ריזיקע אונטערשיידן צווישן זיי ביידע אַז ער פילט זיך דאָ ווי ער וואָלט אויך געווען אַ... ברודער, אויב נישט ווי דער בעל־בית וואָס קומט צו זיך אין שטוב. דאָס איז מיר שטארק געפעלן געוואָרן, וויייל אין ניו־יאָרק געהערט אזא דערשיי־נונג צו די זעלטנהייטן. איך האָב אָפגע־פילט זיין הארציקייט צו די גאסט־גע־בערט און אויך צו אונדז. מיט איינמאָל האָבן זיך צווישן אונדז פארבונדן טיפע, ווארעמע פעדעם פון גוט־פריינדשאפט. מיר האָבן זיך דאן זייער ענין־טיקט אין וואָ־רעמקייט — סיי אין דער באציונג, סיי אין וואָרט. און מיר האָבן דאָס גלייך פון אים באקומען מיט אַ ברייטער האנט, גלייך פון דער ערשטער מינוט, ביז אונד־זער אָפפאר פון ניו־יאָרק מיט פיר און אַ האלבן חודש שפעטער.

דער ציל פון זיין קומען איז געווען, אַז מיר זאָלן שוין אריבערגיין צו אים אין הויז, ווייל מלכהלע וואָרט דאָרט אויף אונדז, אין אייניקע טעג ארום האָבן מיר געקענט אָננעמען די איינלאָדונג. איך האָב דאן געשריבן קיין ישראל אז „איך האָב אין דעם באווּסטן קאלטן ניו־יאָרק גע־פונען א וואַרעמע, ישראלדיקע היים". דאָס איז נישט געווען די איינציקע באגעג־ניש אונדזערע — סיי אין זיין הויז, סיי אין הויז פון מיין ברודער. וועו מיר זענען געפאָרן אין די דרום־אמעריקאנער לענדער, האָבן מיר אנגעהאלטן אן ענגע קאָרעספאָנדענץ, גלייך ווי מיר וואָלטן פאָרגעזעצט אונדזערע שמועסן. די דאזיקע קאָרעספאָנדענץ האָבן מיר געפירט ביז די לעצטע מינוטן זיינע, אין פארלויף פון אלע יאָרן, אן אפטע אוו מיט א טעמפּאָ — גארנישט ווי „פון יענער זייט ים...". די בריוו זענען געווען הארציקע אוו וואַ־

רעמע, ממש מחיה נפשות. איך היט די אלע בריוו, זייער אָפט כאפ איך זיך צו צו זיי און קוויק זיך מיט דער אמתער יידישער חכמה און די טיפע הארציקע געפילן וואָס דרינגען ארויס פון יעדער שורה, כדי זיך פילן היימיש. ער האָט דאָס געמאכט אויף א קינסטלערישן אופן און מיט גרויס דערפאָלג. אברהמעלע איז אויך געווען ערנסט און אין געציילטע זאצן געקענט דיך אריינפירן אין די אקטועלע פראָבלעמען פון דער סאָסייטי, וועלכע זענען אים זייער נאָענט געווען. ער איז געווען שטענדיק טעטיק און אַנדערע באמיט זיך אריינצוציען אין אקטיוואר טעטיקייט.

זיין לעבנסארט איז געווען פון גאָר אַ הויכן מאָראלישן ניוואָ — ער איז געווען באַשיידן, איבערגעגעבן און טאָלעראנט צו יענעמס אָנשוויונגען. דאָס האט אים געמאכט פאר אן אָנגעזעענעם גאסט אין אלע קרייזן. טאקע דאָ האָבן מיר געהאט די געלעגנהייט צו באוונדערן די טיפע פריינדשאפט צווישן אברהמען און, צו לענגערע יאָר, מיין ברודער, וועלכע האָבן טראָץ די אונטערשיידן אין זייערע מיינונגען, באציונג צו רעליגיע און טראדיציע, אָנגעהאלטן אזוי הארמאָניש.

נאָכן באקומען די ידיעה, אז אברהמעלע איז מער נישטאָ צווישן אונדז, שווימען אויף אלע אונדזערע באגעגענישן אין זכרון. אין דערמאן זיך, אַז וועו מיר האבן זיך געזעגנט אויף אונדזער צוריקוועג קיין ישראל, איז זיין וווּנטש געווען, אז אונדזער קומענדיקער צוזאמענטרעף זאָל פאָרקומען אין ישראל — און ער פארווירקלעכט דעם דאָזיקן וווּנטש. ליידער, קומען זיי אין לאנד — אברהם און מלכהלע — אין דער שווערסטער תקופה פון מיין לעבן. מיין צעווייטאָגט הארץ פילט זייער טיפן מיטגעפיל און דאן דערמאָנט זיך מיר די באהויפטונג פון אונדזערע חכמים: דעם מענטש קאָן מען דערקענען אין זיין טאַט, זיין גלעזל און אין זיין צאָרן (בכיסו, בכוסו ובכעסו). פאראן אָבער א נאטירלעכער פרוווי־שטיין, כדי גרינטלעך צו דערקענען א מענטש אין אן עת צרה. און מלכהלע צוזאמען מיט אברהמען האָבן זיך דאן אנטפלעקט אין זייער גאנצער גייסטיקער גרויס — זיי פילן מיין געמיט צושטאנד. ביים געזעגענען זיך זאָגן מיר גאָרנישט, אונדזערע הערצער ריידן...

איצט, וען עס איז שוין פארביי אַ יאָר, אַ יאָר אָן דעם גוטן, הארציקן, מיט חכמהלעך שפרודלדיקן אברהמעלע, שטייט איך פאריתומט. מיט שרעק קוק איך אויף דער ליסטע פון די, וועלכע זענען אוועק געגאנגען דעם לעצטן יאָר, אַ מוראדיקע ליסטע, יעדער נאָמען — ממש אַ שוידער. יעדע פערזאן — אַ גרויסער בלויז אין אונדזערע ריייען.

איך האָב נישט געהאט די מעגלעכקייט דיר צוצוטיילן דעם לעצטן כבוד, דיך באגלייטן אין דיין אייביקער רו. מאך איך עס אויף דעם אופן און איך בייג מיין קאָפּ אין טיפן טרויער. זאָל דיר די ערד גרינג זיין.

יהודה בן־שלום

שאלעק אלטמאן — דער פילבארער מענטש און ענטוזיאסט

ס׳איז פאר מיר אוממעגלעך צו שרייבן וועגן שאָלעקן און ניט אונטערשטרייכן מיין פערזענלעכע באציונג צו אים. וויל פון דער ערשטער מינוט וועו איך האָב געהאט דעם זכות און כבוד אים נענטער צו דערקענען, האָב איך שוין פיל געהערט וועגן זיין פעזענלעכקייט. זינט דער ערשטער באגעגעניש ביזן ביטערן סוף, האָב איך געזען אין שאָלעקן אַ מענטש מיט אַ געזונטן שכל הישר, אָן שום דריידלעך און צאצקעלעך, מיט אַ שטארקן כוח אנאליטיש און גרינטלעך צו באהאנדלען פאסירונגען און דערשיינונגען.

געגוי ווי ער האָט פארמאָגט אַ לאָגישן דענקען, שכל און אויסגערעכנטקייט, אזוי איז ער אויך געווען פילבאר און ענטוזיאס־טיש צו אלעמען. שאָלעק האָט געוווסט דעם סוד פון פאריניקן דאָס אלץ האר־מאָניש, איינשטעלן די האָזיקע עקסטרעמע אייגנשאפטן בעת דיסקוסיעס און בעת זיין טעטיקייט. ער איז געווען וואכזאם צו אלץ וואָס קומט פאָר אינעם לעבן פון יידישן פאָלק אין דער גארער וועלט און באזונדערס צו דעם טייל פונעם פאלק וואס לעבט אין ציון. ער האָט געאטעמט מיט אלץ וואָס האָט א שייכות מיט מדי־נת ישראל. ער איז געווען וואכזאם און רעאגירט, לויט זיין מיינונג, אויף פאזי־טיווע און נעגאטיווע דערשיינונגען. ווי אַ גוטבאזיצער פלעגט ער ארומגיין אין ישראל, באטראכטן אירע אויפטוען, אז קיין שום זאך, די מינדעסטע קלייניקייט, זאָל נישט ארויספאלן פון זיין אויג. ער איז געווען אן אָפנהארציקער, רעאגירט גלייך אויפן אָרט. דערבער פלעגן צייטי־ווייז זיינע באמערקונגען ווי טון. ס׳האָט זיך אָבער געפילט דער מאמר פון קלוג־סטן מענטשן — נאמנים הם פצעי אוהב — טריי זיין אפילו ווינדן, ווען געמאכט פון א ליבנדיקן. דערפאר פלעגן זיינע ווער־טער אויפגענומען ווערן מיט דער גרעס־טער אויפמערקזאמקייט און פארשטענ־דעניש, וויסנדיק די גוטע כוונה זיינע.

זייענדיק דאָ אין לאנד, און ווי איך האָב געהערט פון אנדערע, אויך אין אויס־לאנד, אומעטום ווו ער איז געקומען, איז ער געווען וואכזאם צום לעבן פון יחיד, ספעציעל ווען דער יחיד איז א לאנדסמאן, אַ זשעליכאָווער. ער האָט זיך אינטע־רעסירט און טאקע ממשותדיק געהאָלפן.

שאָלעק איז געווען זייער מוזיקאליש. א זמרל, א פאָלקס־לידעלע, אַ חסידישער ניגון, איז דורך אים קלאָר און ריין גע־זונגען געוואָרן. בעת אַ דיסקוסיע פלעגט ער אָפט זיך ארויסהעלפן מיט... געזאנג. שאָלעקס ניגון דערגאנצט און דערקלערט דאָס נאָר וואָס גערעדטע, דאָס נישט קלאָ־רע — און אלץ ווערט אזוי פארשטענדלעך. ס׳ענדערט זיך די שטימונג, מען פארגעסט אין דער דיסקוסיע און עס גייט אוועק אַ סעריע לידלעך. שאָלעק האָט פארמאָגט א רעפערטואר פון זאפטיקע, לירישע לידער אין יידיש, וויל ער האָט זייער ליב געהאט די יידישע שפראך. עס איז געווען אַ סכנה אין זיין קעגנווארט אויסדריקן וועלכן ס׳איז צווייפל וועגן דער וויטער־דיקער עקזיסטענץ פון דער יידישער שפ־ראך, מען וואָלט דאן געווען מתחייב ב־נפשו! אָבער ווען ער האָט דערהערט אַז אַ סאברע רעדט יידיש — האָט זיך קיינ־עוֹן צו אים נישט געקאָנט גלייכן, צו זיין פרייד און גליק. שאָלעק האָט געגלויבט, אז יידיש האָט נאָך א צוקונפט. ער האָט פשוט נישט דערלאָזט דעם געדאַנק, אז עפעס אנדערש איז מעגלעך...

מיין גליק צו באקענען שאָלעקן און — צו לענגערע צייט — אסתרן — איז געווען בעת אונדזער באזוך אין פאנאמא, מיט דרייצן יאָר צוריק. דער אמת איז, אז גע־קומען קיין פאנאמא זענען מיר בלויז כדי צו באקענען די אלטמאנס, וויל ווען שאָ־לעק האָט זיך דערווּסט, אז מיר זענען אין קאָסטאָ־ריקאָ, האט ער נישט אויפ־געהערט צו שטורמען מיר זאָלן זיך אראפ־כאפן צו זיי. מיר האָבן זיך לאנג נישט געלאָזט בעטן, נאָר מער ווי דריי טעג האָבן מיר בשום אופן נישט געקאָנט זיך דערלויבן צו זיין אין פאנאמא. די דריי טעג אין אסתרס און שאָלעקס געזעל־שאפט זענען פארפלויגן ווי געצייטלט מי־נוטן. מיר האָבן זיך פאקטיש באקענט אויפן פליפעלד און עס האָט זיך געדוכט, אז מיר קענען זיך שוין יאָרן, פון קינד־ווייז אָן.

שאָלעק איז געווען א חבר, אן איבער־געגעבענער פריינד מיט לייב און לעבן. ווי אונדזער ערשטע באגעגעניש, אזוי

איז אונדזער לעצטע באגעגעניש פאַרגעקו־
מען אויפן פליפעלד אין פאנאמא, נאָר מיר
ביידע! ער — צוריק געקומען פון צַ
לענגערן וויזיט אין ישראל, איך — נאָך אַ
לענגערן וואנדערן איבער לענדער איינער
אליין, אויפן וועג קיין ישראל. ווער
האָט זיך געקאָנט ריכטן, אז דאָס איז
אונדזער לעצטער צוזאמענטרעף! ווער
האָט געקאָנט טראכטן, אז מען שיידט זיך
אויף אייביק מיט אן אמת הארציקן גוטן
פריינד! איצט טראכט איך, אז ס׳איז א
גרויסער שאָד וואס מיר האָבן דאָס נישט
געווּוסט, מיר וואָלטן זיכער זיך געק־
לאמערט און אָנגעהאלטן אונדזער קאָנ־
טאקט יעדע פארבייגייענדיקע מינוט...

אונדזער שאָלעק איז געווען אַ פילפאר־
ביקע געשטאלט, באזונדערס האָט ער זיך
באליבט געמאכט מיט זיין ווארעמער און
הארציקער שטימע. מיט זיין גייסטיקן
און קולטורעלן באגאזש האָט ער ד׳ער־
וואָרבן פאר זיך אַ געפיל פון דרך־ארץ.
אין יעדער געזעלשאפט האָט ער פארנו־
מען דעם אויבנאָן. לויט זיין נאטור, איז
שאָלעק געווען אן אקטיוויסט. אויף אונ־
דזער סאברישן סלענג וואָלט מען אים
גערופן אַ „ביצועיסט״. זיין אקטיווקייט
איז ביי אים נישט געווען א רעזולטאט
פון טרוקענעם רעאליזם, נאָר פארבונדן
מיט גייסטיקן צויבער און טיפער פיל־
בארקייט. ער האָט געווּוסט די ריכטיקע
מאָס פון צוזאמענגיסן, פון צונויפשטעלן
דעם „קאָקטייל״ פון רעאליזם מיט פיל־
בארקייט. יעדע זאך מיט וועלכער ער
האָט זיך באשעפטיקט האָט ער געמאכט
ווי ס׳געהער צו זיין, כדי עס זאָל ארויס
ענווי ווי די חז״ל זאָגן: אַ תלמיד־חכם
גיט ארויס פון זיין האנט נאָר אַ גוט־
פארענדיקטע זאך.

שאָלעק האָט אוין געווּוסט דעם סוד
ווי אזוי צו אקטיוויזירן אנדערע, פאר־
אינטערעסירן זיינע מיטארבעטער אין די
אקציעס וועלכע דארפן דורכגעפירט ווערן.
ער האָט גהאלטן, אז דער מיטארבעטער
דארף זיין פאראינטערעסירט און וויסן
ענווי וואָס ער דארף טון. פלעגן טאקע
מענטשן מיטגעריסן ווערן מיט זיין הת־
להבות, אריין אין זיין טעמפּא, נישט דער־
לאָזן, אז דאָס וואָס דארף געשען — זאָל,
חלילה, פארנאכלעסיקט ווערן.

פיל מענטשן זענען געקומען מיט אים
אין קאָנטאקט און די וואָס האָבן געהאט
דעם זכות מיט אים מיטצוארבעטן, ווילן
שטענדיק טראָגן דעם אָנדענק פון שאָלעק
וואָס האָט געווּוסט דעם וועג פון קאָלעג־
יאלער צוזאמענארבעט, פון שאפן אן אט־
מאָספער פון אכטונג, דרך־ארץ און אפילו
ליבע. זיין סיסטעם איז געווען איבערצו־
צייגן, אפעלירן אויף א חבֿרישן אופן. ער
פלעגט נישט מיד ווערן צו ארגומענטירן
נאָך אַמאָל און ווידער אַמאָל — ביזן דער־
גרייכן דעם ציל.

ער איז געווען אונדזערער מיט זיין הארץ
און נשמה.

געבענטשט זאָל זיין זיין ליכטיקער אָנ־
דענק!

יהודה בן-שלום

ישראל, אדר תשל״ג.

מיר שעמען זיך ניט צו דערציילן, אז ארויסגעבן דעם איצטיקן נומער „זשעלעכאָווער בולעטין״ האָט אָפ־געקאָסט א וועלט מיט געלט. לייגט ניט אָפ אויף שפעטער און שיקט גלייך אריין א גרעסערע באשטייערונג פאר דער אזוי וויכטיקער אויסגאבע.

שאול אלטמאן ז"ל - דער ייִדישער פאלקס־אינטעליגענט

אייניקע דערמאָנונגס־ווערטער וועגן א נאָענטן שכן וואָס איז אין פארלויף פון אַ פאר קורצע חדשים געוואָרן אן אמת־ער פריינד מיינער און וועמענס פריצייטיקער טויט האָט מיך נישט נאָר דערשיטערט, נאָר אויך אריינגעבראכט א צע־רודערונג אין דעם סדר־היום וואָס האָט זיך צווישן אונדז איינגעשטעלט זייט איך האָב זיך מיט אים באקאנט.

אונדזער באקאנטשאפט מיט שאול אל־טמאן איז געקומען דורך דעם פריינד יוסף וואלדמאן, וועלכן דער לעצטער האָט זיך געזעגנט מיט זיינע פריינד אין אַ רעס־טאָראן, פארן ארויספאָרן קיין אייראָפּע.

און שוין פון נעכסטן טאָג אָן האָבן זיך אַנגעהויבן אונדזערע פרימאָרגן־שפּא־צירן. און ווי דער שטייגער ביי שפאצירן, שמועסט מען וועגן פארשידענע ענייִנים. אונדזערע געשפרעכן זענען געוואָרן וואָס אמאָל אינטימער, היימישער, מ׳האָט זיך איינער דעם צווייטן דערציילט וועגן אייִ־געמעס לעבנס־גאנג, ווי אויך ארומגערעדט פראָבלעמען און געשעענישן פון דער צייט.

ער האָט מיר דערציילט וועגן זיינע שווערע יאָרן אין זיין געבוירן־שטעטל זשעליכאָוו, וועלכן צו 11 יאָר האט ער געמוזט דער מאמן העלפן אין דער פרנסה. דער טאטע איז געהאט אוועקגעפאָרן קיין אמעריקע און ערשט א פאָר יאָר נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה געקענט א־רויסנעמען אהין זיין משפחה.

שאול אלטמאן איז שוין דעמאָלט אלט געווען 20 יאָר און קיין אמעריקע איז ער שוין געפאָרן מיט זיין אויסדערווייל־טער — אסתר אלטמאן.

ווי אלע עמיגראַנטן פון יענע יאָרן, איז אים דאָס לעבן אין ניו־יאָרק נישט אַנגעקומען אזוי לייכט. שווער געהאָרע־וועט, אָבער גלייכצייטיק געלערנט די לאנד־שפראך, ניט נאָר בכדי צו קענען רעדן און פארשטיין ענגלישׁ, נאָר אויך צו קענען פארפולקאָמען זיין וויסן אויף פארשידענע געביטן. ער איז געווען אַן אויטאָדידאקט. אים האָט אינטערעסירט פילאָסאָפיע, געשיכטע. שאול איז געוואָרן דער טיפישער ייִדישער פאָלקס־אינטעלי־גענט.

זיין דראנג נאָך וויסן און דער באגער צו באקענען זיך מיט די שאפונגען און אידעען פון גרויסע פערזענלעכקייטן, האָט ער נאָך באקומען אין דער אלטער היים, אין זיין שטעטל, אין דער בונדישער יוגנט־אַרגאניזאציע „צוקונפט״ און אין דער ביביליאָטעק וועלכע דער „בונד״ האָט דאָרט געשאפן — און דאָס אלץ אין דער ייִדישער שפראך.

בכדי צו פארטיפן זיינע קענטענישן, האָט ער גלייכצייטיק מיט זיין ארבעט אין ניו־יאָרק, געפונען און אוועקגעגעבן פיר יאָר צייט אויף צו ענדיקן דעם ייִדישן לערער־סעמינאר. אָבער דער לערער־פּראָ־פעסיע האָט ער זיך נישט אָפּגעגעבן.

ער איז מיט דער פאמיליע אוועק קיין פאנאמא, אין דער אמעריקאנער מיליטע־רישער זאנע. אויך דאָרט האָט ער אין דער ערשטער צייט שווער געהאָרעוועט אויף צו קענען אויסהאלטן זיין משפחה, געבן די קינדער די אנטשפרעכיקע בילי־דונג און דערציונג. ער האָט זיך דאָרט אויסגעלערנט שפאניש, אָבער אין שטוב איז געבליבן די אומגאנגס־שפראך — ייִ־דיש און די קינדער באנוצן זי פריי, אין וואָרט און שריפט.

מיט דער צייט, האָט זיך די עקאָנאָ־מישע לאגע פון די אלטמאנס פארבעסע־רט, וואָס מ׳דארף אין אַ גרויסער מאס צושרייבן דער ענערגישער פרוי אסתר.

שאול אלטמאן האָט אין פאנאמא אק־טיוו זיך באטייליקט אין אָרטיקן ייִדיש־געזעלשאפטלעכן לעבן. גלייכצייטיק האָט

ער מיט גרויס ליבע און פארשטענ־
דעניש זיך אָפגעגעבן מיט דעם רעדאגירן
דעם זשעליכאָוואר בולעטין, די פעריאָדי־
שע אויסגאבע פון און פאר זיינע לאנדס־
לייט, צעוואָרפענע איבער דער גאנצער
וועלט.

דעם בולעטין האָט שאול אלטמאן
אוועקגעגעבן זייער א סך צייט און
מי. ער האָט געזאָרגט, אז פון דעם פשוטן
לאנדסמאנשאפט־אָרגאן, אין וועלכן עס
פלעגן — ווי געווײנלעך — געדרוקט ווערן
באגריסונגען צו די חתונות און שמחות
ביי די לאנדסלייט, אדער מיטלייד־אויס־
דרוקן ביי טויט־פאלן, זאָלן אויך אריין־
קומען גרעסערע און קלענערע ארבעטן
וועגן פארשידענע שפעפרישע פערזענליכ־
קייטן פון דער יידישער וועלט, ווי אויך
געשטאלטן פון אלגעמיין־מענטשלעכן כא־
ראקטער (אין רוב, פון אים אליין געשרי־
בן). ער, אלס רעדאקטאר, האָט זיך געש־
טעלט פאר א ציל, אז די אויסגאבע זאָל
זייו גישט נאָר אַ געדרוקט פאמיליען־
ווינקל ווו די לאנדסלייט זאָלן זיך צוזא־
מענטרעפן, נאָר אויך אויף צו הייבן זייער
קולטור־ניוואָ. ער האָט אין דעם בולעטין
אריינגעגעבן ארבעטן גישט נאָר וועגן די
באקאנטע שפעפרישע פערזענלעכקייטן פון
זשעליכאָוו, ווי י. מ. וויסנבערג, יחיאל
לערער, א. וו. יאסני אאנ"ד. נאָר
אויך וועגן מארטין בובער, ש. ביקל,
ה. לייוויק, י. גאָלדשטיין, גלאנץ־לע־
יעלעס, בן גוריון, גאָלדע מאיר, הענריק
ערליך, וויקטאָר אלטער, י. גרינבוים א.א.

אלטמאן האָט צו זיין ארבעט אין בו־
לעטין צוגעצויגן זיין אינטימען פרייַנד
ד"ר העשל קלעפפיש, מיט וועמען ער
האָט זיך באקאנט אין פאנאמא, וווּ דער
לעצטער פארנעמט עד היום א וויכטיקע
פאָזיציע (דירעקטאר פון דער דאָרטיקער
יידישער גימנאזיע).

מיט קנאפע דריי יאָר צוריק איז אלט־
מאן פלוצים ערנסט קראנק געוואָרן. ער
איז געבראכט געוואָרן קיין מיאמי, ווו
ס'ווײַנט זיין עלטערע טאָכטער. נאָכן קו־
מען צו זיך, איז ער מיט זיין פרוי שוין
פארבליבן וווינען אין מיאמי־ביטש. אוו
ווי נאָר ער האָט זיך געפילט בכוח, האָט
ער וויטער פאָרטגעזעצט זיין באליבטע
ארבעט אלס רעדאקטאר פונעם בולעטין.
גלייכצייטיק האָט ער אנטיילגענומען אין
די פארשידענע יידישע ליטעראַרישע פאָ־
רומס, וואָס זענען אים געווען נאָענט,
לויט זיין פאָליטישן וועלט־באנעם.

דער דאָזיקער פעריאָד איז זיינע מיא־
מער פריינד גוט באקאנט. זיי האָבן גע־
האט די מעגלעכקייט אוז זכיה צו הערן
זיינע רעפעראטן ,וועגן פלאטאָנען אוז
מארטין בובער, ווי אויך אויף דער אינטע־
רעסאנטער טעמע ,,אידעען אוז ווירקלעכ־
קייט". אין פארגאנגענעם יאָר האָט ער
זיך געגרייט צו רעדן וועגן זיין לערער אוז
וועגווייזער חיים גרינבערג. ליידער,איז אים
שוין נישט אויסגעקומען צו האלטן דעם
דאָזיקן רעפעראט.

באקענענדיק זיך מיט די מענטשן פוז
אונדזער גרויסן אפארטאמענטן־הויז ווו
מיר האָבן געווויגט, האָב איך אלטמאנען
מיט לאנגע חדשים צוריק אָנגעוויזן אז
מ'דארף אונדזערע שכנים, דעם עלטערן
עלעמענט, וואָס איז ווייט פון צו קענען
די ענגלישע שפראך אוז אירע קולטור־
ווערטן — צוריקפירן, צוריקברענגען, צו
זייער מאמע־לשון — יידיש, וואָס איז דער
מערהייט נישט פרעמד אוז אז זיי זענען
נאָר צוליב פארשידענע סיבות געוואָרן פוז
איר אפגעפרעמדט, דערווייטערט.

איך האָב אים געזאָגט, אז דורך אייער
בולעטין ווילט איר הייבן דעם קולטור־
ניוואָ פון אייערע לאנדסלייט — אוז איר
טוט דאָס דורך יידיש, וועלן מיר פרווון
טאָן דאָס זעלבע מיט אונדזערע שכנים:
מיר וועלן מיט יידיש־ווישן גיין ,,אין
פאָלק", ווי דאָס פלעגן טאָן די אמאָליקע
רעוואָלוציאנערן. אין אנהייב האָט ער זיך
א ביסל סקעפטיש באצויגן צו מיין פאָר־
שלאג, טענהדיק, אז דער עולם איז צופיל

אמעריקאניזירט, אז בינגאָ און קאָרטן זענען זיי ליבער. נישט זייענדיק אָבער אין פרינציפ קעגן, האָט ער רעקאָמענדירט אָפצווואַרטן, ביז ס׳וועלן צוקומען א פאָר מענטשן, וואָס קומען צו אונדז אין הויז נאָר אין סעזאָן־צייט. ער קאָן א טייל פון זיי — און דעמאָלט וועט אונדז צוזאמען זיין לייכטער א שטופ טאָן פאָרויס דעם יידישן קולטור־וואָגן.

און אזוי איז טאקע געשען. אונדזער איניציאטיוו האָט זיך איינגעגעבן — און נאָך בעסער ווי מיר האָבן זיך פארגעשטעלט. ס׳האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז א גרויסער טייל פון דעם כלומרשט אמעריקאניזירטן עולם האָט געלעכצט נאָך א פיינעם יידישן רעפעראט, רעציטאציע, געזאנג און מוזיק און באזוכט מאסנווייז אונדזערע אונטערנעמונגען.

שאול אלטמאן האָט מיט זיין קולטורווישן און ערודיציע א סך בייגעטראָגן צו אונדזער דערפאָלגרייכער טעטיקייט. מיט זיין אוועקגיין אין דער אייביקייט, פארלירט אונדזער יידישער קולטור־קרייז א וועלט מיטארבעטער.

א באזונדער אָרט אין אונדזער קולטוראקטיוו פארנעמט זיין פרוי אסתר, וואָס באזיצט אירע אייגענע מעלות, נאָר זי האָט א סך געלערנט פון איר מאן.

די פאראבלטע משפחה אלטמאן, האָט פארלוירן א געלייטערטן שיינגייסט, און מיר אלע — אן איידעלן, קאָרעקטן, ליבלעכן, וועלטפולן מענטשן.

די קינדער זיינע וועט ער דינען ווי אַ וועגווייזער, אַ מדריך צו א שענערער, בעסערער וועלט, אָן מלחמות און גייציקע פערזענלעכע אמביציעס, צו וועלכע ער האָט געפילט אזא פאראכטונג און עקל.

מיר פערזענלעך איז אָפגעשטאָרבן אן ערשט ניט לאנג דערוואָרבענער אמתער גוטער פריינד, וועמען כ׳האָב הויך געשעצט צוליב די אלע דערמאָנטע מעלות זיינע. איך האָב אין אים געזען דעם ריכטיקן פראָטאָטיפ פון א יידישן פאָלקסאינטעליגענט — און אלס אזעלכער פאלבלייבט ער אין מיין דמיון.

איך גלויב, אז מיט דעם ברענג איך אויך צום אויסדרוק די באציונג פונעם גאנצן אקטיוו פון אונדזער קולטור־קרייז צו דעם פריצייטיק פארשטאָרבענעם שאול אלטמאן. מיר אלע דריקן אויס דער פרוי אסתר, ווי אויך זייערע באליבטע און באגאבטע קינדער און אייניקלעך אונדזער טיפסטן מיטגעפיל. זייט געטרייסט! מיר בלייבן אויך אויף ווייטער אייערע איבערגעגעבענסטע פריינד. ערע זיין אָנדענק!

ל. ווינאָגראד / מיאמי־ביטש

אין רעדאקציע־שופלאָד זענען שוין פאראן עטלעכע ארבעטן פאַרן נאָענטסטן בולעטין, צווישן זיי — זכרונות פון דער חורבן־תקופה און אן עסיי וועגן י. מ. וויינסנבערג. מיר וואַרטן אָבער אויף נאָך מאטעריאלן פון אייך, ליבע לאנדסלייט. שרייבט און שיקט צו די ארטיקלען, דערינערונגען, באריכטן — ווי אמשנעלסטן.

טרויער-מיטגעפיל פון ארגענטינע

אונדזער טיפסטן מיטגעפיל דריקן מיר אויס דעם השובן סינדיקאָ-חבר און פרײנד **גאָדל נאכטיילער** צוליבן פריצייטיקן טויט פון זיין ליבער, טייערע פרוי, מוטער און באָבע **בלימעלע** ז״ל.

אויך דיין ליבער טאָכטער **רבקהלען**, איידעם **הערמאן** און **קינדער** דריקן מיר אויס מיטגעפיל. אייער טרויער איז אויך אונדזערער און פון אלע זשעלעכאָווער-גארוואָלינער אין דער וועלט.

איר זאָלט מער נישט וויסן פון קיין צער און געפונען א טרייסט אין דעם גוטן נאָמען וואָס בלימעלע האָט איבערגעלאָזט.

דיך, בלימעלע, וועלן מיר תמיד געדענקען ווי די ארציקע, איבערגעגעבענע טוערין פאר אונדזער געזעלשאפטלעכער ארבעט.

פארוואלטונג, דירעקטאָריום און פרויען-קאָמיסיע
פון זשעלעכאָוו-גארוואָלינער ל״ל פאראיין
און קאָאָפעראטיוו „לא-רעקאָנסיסטא״

טייערער **גאָדל נאכטיילער**,

נעם צו אונדזער אויפריכטיקן טרויער-מיטגעפיל צום טיף-ווייטיקלעכן פארלוסט מיטן פריצייטיקן טויט פון דיין טייערער און הארציקער פרוי **בלימעלע**, ז״ל.

אויך דער טייערער **רבקהלען**, **הערמאנען** און **קינדער** דריקן מיר אויס אונדזער טרויער-מיטגעפיל מיטן פארלירן אזוי יונג אייער ליבע מוטער און באָבע. מיר ווייסן, אז ס׳איז נישטאָ אזא טרייסט צו אזא שווערן פארלוסט.

זאָלן מיר דיר זאָגן, גאָדל, אז זאָלסט לעבן גליקלעך — קענען מיר נישט. ווייל ווי קענסטו שוין זיין גליקלעך, אז האָסט פארלוירן אזא הארציק-נאָענטן מענטש, א טרייער לעבנס-באגליטערין, און איבערגעגעבענע מאמע צו דיינע קינדער און אזא ליבע באָבע צו איר זיס אייניקל.

אויך די גאנצע זשעלעכאָוו-גארוואָלינער משפחה אין בועאנאס-אייערס האָט פארלוירן א הארציקע פריינדין, וועמענס ליכטיקער נאָמען וועט שטענדיק זיין דער סימבאָל פון פריינדשאפט און טריישאפט. אייער צער איז אויך אונדזער צער.

פראדל, אברהם און **פאמיליע**

טייערער **גאָדל נאכטיילער**,

זייענדיק אין ישראל, האָבן מיר זיך דערוווסט די טרויעריק-ביטערע בשורה, אז דיין טייערע פרוי **בלימעלע** ז״ל איז שוין נישטאָ צווישן די לעבעדיקע. דיין טרויער איז אויך אונדזערער.

אויך דיין ליבער טאָכטער **רבקהלען**, איידעם **הערמאן** און **אייניקלעך** דריקן מיר אויס דעם טיפסטן מיטגעפיל. א טרייסט זאָלט איר געפונען אין איר ליכטיקן נאָמען וואָס זי האָט איבערגעלאָזט. איר זאָלט מער נישט וויסן פון קיין צער.

סאָניע און **מאקס שלאק** און **משפחה**, ארגענטינע

ליבער גאָדל נאכטיילער,

נעם צו אונדזער אויפריכטיקסטן מיטגעפיל צום וויטיקלעכן פארלוסט פון זיין הארציקער און ליבער פרוי **בלימעלע**, וואָס איז אזוי יונג צוגענומען געוואָרן פון דיר און פון אונדז אלעמען.

אויך דיינע טייערע קינדער און אייניקלעך אונדזער מיטגעפיל צום פארלוסט פון זייער הארציקער מוטער און באבע.

איר זאָלט מער ניט וויסן פון קיין צער!

אסתרשע און **משהלע וויינציער** און **משפחה**, ארגענטינע

טייערער גאָדל נאכטיילער,

מיר באטייליקן זיך אין דיין טרויער צום טויט פון דיין טייערער לעבנס־באגלייטערין **בלימעלע** ז״ל, וואָס איז אזוי יונג צוגענומען געוואָרן פון דיר. אויך דיין ליבער טאָכטער און איידעם, **רבקהלע** און **הערמאן**, דריקן מיר אויס מיטגעפיל צו דער פטירה פון זייער הארציקער מוטער און באבע.

זייט געטרייסט!

רחלע און **ישראל גיבער** און **משפחה**

טייערער גאָדל נאכטיילער,

מיר דריקן אויס אונדזער טיפסטן מיטגעפיל צו דעם שווערן פארלוסט פון דיין ליבע, טייערע פרוי, מוטער און באָבע **בלימעלע**. אויך דיינע טייערע קינדער, **רבקהלע** און **הערמאן**, דעם טיפסטן מיטגעפיל, צום טויט פון זייער הארציקער מוטער און באָבע. אייער טרויער איז אויך אונדזער טרויער.

פאָלע, משה און **מירטא פאסטמאן**

ליבער גאָדל נאכטיילער,

צוזאמען מיט דיר, דיין ליבע טאָכטער, איידעם און אייניקל, זענען מיר איינגעהילט אין טיפן טרויער צוליב דעם גרויסן אומגליק וואָס האָט אייך געטראָפן מיטן טויט פון דער אומפארגעסלעכער הארציקער פרוי, מוטער און באָבע **בלימעלע** ז״ל, וואָס איז אזוי יונג אוועקגעריסן געוואָרן פון אונדז אלע.

איר זאָלט מער ניט וויסן קיין צער אין אייער משפחה.

דאָרא און **לייבל פאסטמאן** און **משפחה**

מיר בייגן די קעפ פאר דעם ליכטיקן אָנדענק
פון דער וווּנדערלעכער־הארציקער פרוי און מאמע

ר ח ל א י ג ל ו צ ק י ז״ל

טייערער **משה** און **קינדער**! מיר זענען מיט אייך אין אייער גרויסן צער און באטייליקן זיך אין אייער טרויער.

קאָמיטעט פון דער זשעלעכאָווער לאנדסמאנשאפט אין ישראל

במה חופשית
פרייע טריבונע

ייִד און ייִדנטום /

מרדכי שפּייזמאן
תל־אביב

אין פּארלויף פון דורות איז די פּראגע פון פּרט וכלל געווען איינע פון די קארדינאלסטע פּראגעס. חז"ל האָט געזאָרגט פּאר דעם פּאָרעם אוֹן אינהאלט פון ייִדנטום — וואָס איז ייִדנטום, וואָס דארף זיין דאָס ייִדנטום, ווי דארף אַ ייִד זיך פּירן אין טאָג־טעגלעכן לעבן אויף אלע געביטן. טראָץ דעם האָבן זיי זיך שטארק געהיטן אויסצושליסן אַ ייִד פון ייִדישן פּאָלק „אף על פּי שחטא — ישראל הוא" (א ייִד וואָס האָט געזינדיקט — איז דאָך אַ ייִד").

ייִדנטום איז נישט נאָר אין אידעע, אמונה שבלב. ייִדנטום איז מעשים טאָג־טעגלעך. ס'געניגנט נישט די ערקלערונג „איך בין אַ ייִד" — די דערקלערונג דארף באגלייט ווערן אויך מיט מעשים.

פון דעסטוועגן: פון דעם קאָדעקס — ביז אויסשליסן אַ ייִד פון ייִדישן פּאָלק, איז אַ גאָר וויכטער וועג. דאָס איז געזאָגט וועגן אַ ייִד וואָס איז געבוירן אַ ייִד. אנדערש איז די פּראגע, ווען אַ ניט־אָנגעהעריקער צום ייִדישן פּאָלק, וויל זיך אָנשליסן צום ייִדנטום. דאָ זענען פּאראן צוויי הויפּט־פּאָדערונגען: איבערצייגונג — נישט וועלכע ס'איז פּראקטישע, מאטעריעלע אָדער אנדערע אינטערעסן, נאָר ריינער גלויבן אין דער ייִדישער רעליגיע; נעמען אויף זיך דעם עול פון מקיים זיין די מצוות.

דאָס ייִדנטום איז קיינמאָל נישט געווען „אַ פּרייער אריינגאנג", אויך נישט קיין „איינמאָליקער אקט". וועט עס דעצידירט זיך אָנצושליסן אין ייִדישן פּאָלק, נעמט אויף זיך פּריוויליק פליכטן. אין פּארלויף פון דורות האָט דאָס ייִדנטום „אויסגעטון פּאָרמען און אָנגעטון פּאָרמען"—פּושט צורה ולובש צורה. ייִדן זענען משפּיע געווען פּאָרמען פון דער ארומיקער סביבה, אין וועלכער זיי האָבן געלעבט — אין קליידונג, עסן, ניגונים, באווענגען און אין אַ געוויסער מאָס — באנעמונגען און כאראקטער. ענגוג אָנצוווייזן אויף די מזרח־איראָפּעישע און מערב־איראָפּעישע ייִדן, אויף די ייִדן פון תימן און די ייִדן פון באַלקאַן. אָבער דאָס אלץ זענען געווען אויסערלעכע פּאָרמען פון ייִדן, אָבער נישט פון ייִדנטום. אמת, געוויסע קרייזן, באזונדערס פון מזרח־איראפּעישן ייִדנטום, האָבן די טיילמאָל אויפגעצוווונגענע אויסערלעכע פּאָרמען ווי, למשל, קליידונג, זיך אָנגענומען אלס ייִדישע פּאָרמען און געזען אין דעם „ייִדישקייט" (אָדער ריכטיקער: נאָך אַ מיטל פון אָפּטיילן ייִדן פון דער נישט־ייִדישער וועלט) און אזוי ארום אָפּהיטן ייִדישקייט.

אין 17טן יאָרהונדערט האָבן זיך אָנגעהויבן באווייזן די ערשטע שפּאלטן אין דער מויער (שפּינאָזאָ), באזונדערס אין 18טן יאָרהונדערט. פון משה מענדעלסאן און וויייטער אנטשטייט א באווענונג צו רעפּאָרמירן די ייִדישע רעליגיע און דאָס ייִדנטום. אויך די דאָזיקע באווענונג איז אין פּארלויף פון דער צייט דורכגעגאנגען פּארשידענע תקופות, פון „תיקוני דת" ביז ארויסנעמען פון די תפילות אלץ וואָס האָט אַ שייכות מיט ארץ־ישראל און ירושלים — פון „דייטשן פון משהס גלויבן" ביז „ציוניזם אָן מסורת ישראל".

וועט געדענקט היינט די באַשלוסן פון דער ציוניסטישער קאָנפערענץ אין

העלסינקי (1903) איינצונעמען די קהילות, דעם קאמף קעגן דער אסימילאציע (אין פארקערפערונג פון רעפאָרמיזם)? שוין דאן האָט די ציוניסטישע באוועגונג געקעמפט קעגן צוויי עקסטרעמען: שטרענגע אָרטאָדאָקסיע פון איין זייט, און אסימילאציע פון דער צווייטער זייט. אינטערעסאנט, אז די צווי עקסטרעמען האָבן געהאט אַ געמיינזאמע שפראך קעגן נאציאָנאלער אויפלעבונג.

מיט דער צייט האָט די רעפאָרם־באוועגונג פארלאָזט דעם אנטי־נאציאָנאלן גייסט און אנגענומען די ציוניסטישע אידעאָלאָגיע אלס לעבנס־אינהאלט (סטיפענ וויי, אבא הלל סילווער, לעאָ בעק אאנ"ד). ס'איז אַנטשטאַנען אַ באוועגונג וואָס איז אַ צווישנוועג פון אָרטאָדאָקסיע און רעפאָרמיזם. די קאָנסערוואטיוו באוועגונג, וועלכע שטייט פולשטענדיק אויף די נאציאָנאל־ציוניסטישע אידעאלן, נאָענט צו מסורת ישראל, זוכט אָבער „לעבנס־פארלייכטערונגען" אין אייניקלאנג מיט די מאָדערנע צייטן (גלייך רעליגיע וואָלט געווען אַ מאָדע־זאַך, וווּ מען קאָן פון צייט צו צייט קירצן די קליידער).

די מיינונג־פארשידנהייטן אין יידנטום וועגן תורת ישראל אלס „תורת חיים" איז נישט נייי. שוין אין די צייטן פון בית שני איז דער קאמף געווען אַ העפטיקער, וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אין דריי פארטייען: — פרושים, צדוקים ואיסיים. אין דער צייט וועו די צדוקים און די איסיים זיענען געווען צווי עקסטרעמען (ווי היינט די רעפאָרמירטע און „נטורי קרתא"), האָבן די פרושים געזוכט אלע מעגלעכקייטן פון אויסטייטשן די תורה אלס תורת חיים, רעכענען זיך מיט די לעבנס־באדערפענישן.

ס'איז כמעט זיכער, אז די גרונט־יסודות פון קריסטנטום האָבן גראָד געלייגט די עקסטרעם־רעליגיעזע — די איסיים.

אַ דאנק די פרושים וואָס זיענען געגאנגען אין מיטן גאָלדענעם וועג, נישט מוותר געווען אויפן יידנטום און דערמעגלעכט די יידן צו פירן אַ נאָרמאל לעבן — האָבן מיר א יידיש פאָלק.

דער ציוניזם אין זיין מאָדערנעם פאָליטישן געשטאלט האָט פון ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס זיך באשעפטיקט מיט דער פראגע פון געפינען אַ געמיינזאמע שפראך צווישן אלע טיילן פון פאָלק, נישט פארלאנגענדיק פון קיינעם מוותר צו זיין, נאָר זוכן דאָס וואָס פאריניקט. מען דארף מיט כבוד באצייכענען דעם גרויסן צושטייער פון די גרינדער פון „מזרחי", וואָס האָבן אויפגענומען דעם וועג. זיי זענען אָפט אַנגעגריפן געוואָרן פון דער עקסטרעמער אָרטאָדאקסיע. אזוי ווי די פרושים אמאָל, אזוי האָט דעמאָלט די „מזרחי" געזען דאָס יידישע פאָלק ווי איין גאנצקייט.

ס'איז קלאָר, אז נישט די „נטורי קרתא" און נישט די „כנענים" זענען א פראָטאָטיפ פון יידישן פאָלק. אונדזער דור, דער דור פון חורבן און גאולה, קאָן נישט און דארף נישט אויפנעמען אַ „קולטור־קאמף", נישט אין די גלות־לענדער און נישט — אין ארץ־ישראל.

אין די גלות־לענדער דארף זיין די הויפט־זאָרג אָפצוראטעוון די יוגנט פון אסימילאציע און ניט לאָזן זי אוועקגיין פון יידישן פאָלק דורך געמישטע חתונות. נישט קיין קליינע שולד האָבן די עלטערן וואָס האָבן דערצויגן די קינדער אָן רעליגיע און אָן נאציאָנאלע אידעאלן. זיי שנייַדן איצט די פרוכט וואָס זיי האָבן געזייט, וועו זיי האָבן נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה געזונגען „משיח און יידנטום זענען געשטאָרבן", וועו רעליגיע איז געווען „אָפיום". זיכער קאָן נישט זיין קיין לייזונג אין דער פאָרם פון געוויסע רעפאָרם־ראביים, וואָס אפילו אזעלכע גרונט־פראגן וי מילה איז ביי זיי נישט דער יסוד פון יידנטום.

אלנפאלס, עס קאַנען נישט און דארפן נישט די פראבלעמען גלייזט ווערן מיט פאָליטיש־פארטייאישע מיטלען און באשטימט נישט אין אן אָפשטימונג פון כנסת, ווו עס גיפינען זיך אראַבער, קאָמוניסטן און אנדערע אנטי־רעליגיע קעמפער. נישט זיי דארפן באשליסן ווער ס'האָט רעכט און וועלכע זענען די פאָרמען זיך אָנצושליסן אין יידישן פאָלק.

איך גלויב נישט, אז די צייט פון אונטערשיידן פון — ישראל „בטח בה'" ביז „יראי ה' בטחו בה'" איז געקומען. דאן, אין די צייטן פון געצנדינערי איז „יראי ה'" געווען אַ גרויסע מדרגה פון נישט־יידן. היינט דארפן מיר „אוהבי ה'". אהבת ה' הויבט זיך אָן מיט „אַהבת ישראל". גדולי ישראל פון אלע שיכטן פון פאָלק (נישט פאָליטיקער) דארפן זוכן די וועגן פאר אַ קעגנזייטיקער פארשטענדעניש. גדולי ישראל מיט אהבת ישראל וועלן באשטימט געפינען אַ וועג ללב ישראל.

אין קיין שום פאל קאָן דער וועג נישט זיין פון פסלן, נאָר — דער וועג פון מקרב זיין.

עליה ועולים / עו"ד דוד מורל

נושא העליה לא ירד, כמדומה, מעל סדר־יומה של המדינה מאז היותה. אם לדייק — יש לומר, כי בעיית העליה קיימת מאז שקמה התנועה הציונית; או אם לדייק יותר — העליה לא פסקה למעשה מאז גלות ישראל מארצו.

בכל הזמנים, במשך כל שנות גלותנו, לא פסקה הכמיהה לציון. אך רק במחצית השניה של המאה התשע־עשרה, הפכה מטרת העליה — הקמת בסיס לתחיית העם. לא עוד עליה כדי להשתטח על קברות־האבות בלבד, אלא עליה כדי להצמיח מתוכה קרן ישועה ותקוה לתקומה.

אולם חשובים מן העליה עצמה הם תהליכי הקליטה וההיקלטות, וחשובה מאוד השפעתם של תהליכים אלה על העולים בכח. לא במקרה אמרתי „קליטה והיקלטות", לפי שאינני רואה את הבעיה כמעשה של היושבים בארץ לגבי העולים, או כמעשה של העולים לגבי יושבי הארץ, אלא זו פעולה הדדית, אשר צריכה להתבסס על נכונותם של היושבים בארץ מחד, ועל נכונותם של העולים להיקלט.

עליה אין לראותה כהגירה סתם מארץ לארץ. אין עולים באים לכאן רק כדי לשפר תנאי חייהם החמריים (ואם המדובר בעולים מארצות הרווחה — הדבר כמעט לא יתכן....), אלא כדי לחיות חיים יהודיים מלאים, כדי לשמור על המשכיות, כדי שילדיהם יתחנכו ויגדלו בין יהודים ולא יתבוללו. אין העליה מתחילה בעצם עזיבת הגלות, ואין היא מסתיימת בכניסה הפיזית לארץ.

יש לזכור, כי מדינת ישראל איננה מדינה שהוקמה כדי לפתור את בעית היושבים בה בלבד, אלא זו מדינה שמטרתה לפתור את הבעיה היהודית בעולם; במלים אחרות: זו מדינתם של כל היהודים בכל אתר ואתר. איש גם לא יכחיש, כי אפילו אותם יהודים שאין כלל בדעתם לעלות (ולא ניכנס כרגע לשאלה: אם נכון הדבר אם לאו...) — גם הם, קומתם הזדקפה עם קום המדינה, והחיים בגלות

נעשתה עליהם קלה יותר, לפי שבכל עת יש להם כתובת. חוק השבות הקיים במדינה מביע זאת במלים פשוטות מיד בתחילתו: —

„כל יהודי זכאי לעלות ארצה".

ברור, מאידך, שהמדינה — כדי להתקיים ולהתחזק — זקוקה מאד לתוספת של יהודים ולעליה גדולה, וידועה הסיסמה הקולעת — מ„עולה לעולה — כוחנו עולה", ו„כוחנו" משמעו — המדינה.

מכאן המסקנה האחת והיחידה: בעית הקליטה וההיקלטות היא בעיה משותפת, שאיננה ניתנת להפרדה, שכן גם היושבים בארץ וגם העולים, כוונתם — האדרת כוחה של המדינה, כדי שהיהודים יוכלו לשמור לעצמם פינה בעולם בה ריבונותו של העם היהודי תהיה מלאה ובלעדית.

אנו סובלים עדיין לא מעט מחוסר שרשיות והשתרשות. עדיין יש בינינו החיים על מזוודותיהם. עדיין יש לא מעט יהודים — בארץ ובחו"ל — אשר כל רוח מצוייה מטלטלת אותם, ותמיד הם מוכנים ללכת הלאה. אנשים אלה פשוט לא הצליחו להכות שרשים בשום מקום, ואין הם מרגישים „השתייכות".

אולם, הדבר שאנו צריכים הוא ללמוד להכות שרשים, להילחם ברוחות מצויות כאלה ולא להיעקר מכאן. אנו חייבים לחדול מלהיות „היהודי הנודד" ולהבין, כי עם אינו יכול להחזיק מעמד אם אינו מכה שרשים בארצו. רוחות היו ויהיו — אך צריך לדעת להתגונן מפניהן ולהילחם בהן.

אם יבינו זאת כולם, גם היושבים בארץ וגם העולים הצריכים להיקלט בה — תתחזק המדינה. כפי שאמרתי, אין העליה כהגירה סתם, אלא היא חלק מהמלחמה שלנו להתקיים, וחלק מהמאבק לקיום המדינה וביצורה.

מובן שיש קשיים. לעתים אין העולה מוכן מבחינה נפשית לעמוד בקשיי ההסתגלות, החמריים והנפשיים, ובמר לבו עליו מוכן אפילו להוציא דיבת הארץ רעה, ולהצדיק בכך, כלפי עצמו וכלפי אחרים — את עזיבתו. מאידך, יש שהיושב בארץ אינו מגלה את ההבנה הדרושה, אינו מוכן די הצורך לבוא לקראת העולה הנלחם בקשיי הקליטה. אין ספק, שקשיים אלה לא ייעלמו במחי יד, אך עמנו כבר נתנסה בקשיים גדולים מאלה ועמד בהם. גם בקשיים אלה יש להילחם, אבל כדי שתוך כדי מלחמה זו לא נהרוס את הבית — יש להילחם בהם כאן, בבית...

בגליון הבא — דו"ח מלא מטקס חלוקת 24 המלגות

ע"ש קדושי ז'ליחוב.

אין נאָענטסטן נומער — פולער באריכט פונעם פייערלעכן פארטיילן

די 24 סטיפענדיעס א. נ. פון די קדושים פון זשעליכאָוו.

עליה און עולים / אדוו. דוד מאַרעל

מיר שיינט, אז די טעמע עליה איז קיינמאָל ניט אראָפגענומען געוואָרן פונעם טאָג־אַרדענונג פון דער מדינה, זינט איר אנטשטייונג. און אויב זיין פינקט־לעך, דאַרף געזאָגט ווערן, אז דאָס עליה־פראָבלעם עקזיסטירט זינט ס'איז אנטשטאנען די ציוניסטישע באוועגונג; און כדי צו זיין נאָך ענויער — האָט פאַקטיש די עליה ניט אויפגעהערט זינט די יידן זענען פארטריבן געוואָרן פון זייער לאַנד.

אין אלע צייטן, אין פארלויף פון אלע גלות־יאָרן, האָט ניט אויפגעהערט די בענקשאַפט נאַך ציון. נאָר ערשט אין דער צווייטער העלפט פון נייַנצנטן יאָרהונדערט איז דער ציל פון דער עליה געוואָרן — צו שאפן א באזע פארן רענע־סאַנס פון פאָלק. שוין ניט קיין עליה כדי בלויז גיין אויף קבר אבות, נאָר אן עליה אז עס זאָל פון איר ארויסלייכטן א שטראל פון הילף און האָפענונג צו אויפלעבונג.

אַבער וויכטיקער פון דער עליה גופא, זענען די פראָצעסן פון אבסאָרבציע און פון איינאָרדענונג און אקלימאַטיזירן זיך — און נאָך וויכטיקער איז די אויסווירקונג פון די דאָזיקע פראָצעסן אויף די פאָטענציעלע עולים. ניט צופעליק האָב איך זיך באנוצט מיט די ווערטער „אבסאָרבציע און אקלימאטיזירונג", וויל איך זע ניט דאָס פראָבלעם וויי אן אקט פון די איינווויינרס לגבי די עולים, אָדער וויי אַן אַקט פון די עולים לגבי די בירגער פון ישראל. וויל דאָס איז א קעגנזייטיקע טעטיקייט, וואָס דארף זיך באזירן אויף דער גרייטקייט פון די ישראל־איינווויינערס פון איין זייט, און אויף דער גרייטקייט פון די עולים צו אקלימאטיזירן זיך — פון דער אנדערער זייט.

עליה דארף ניט באטראכט ווערן ווי סתם עמיגראציע פון איין לאנד אין צווייטן. אהער קומען ניט קיין עולים נאָר כדי זיך אויסצובעסערן זייער מאטעריעלע לאגע (און אויב עס רעדט זיך ווען עולים פון די זאטע לענדער — איז עס דאָך אוודאי כמעט אוממעגלעך...), נאָר כדי צו פירן א פולבלוטיקן יידישן לעבן, כדי אָפהיטן דעם המשך, כדי זייערע קינדער זאָלן דערצויגן ווערן און אויסוואקסן צווישן יידן און ניט אסימילירן זיך. די עליה הייבט זיך ניט אַן מיטן עצם פארלאָזן דעם גלות און פארענדיקט זיך ניט מיטן פיזישן אריינקום אין לאנד.

מען דארף געדענקען, אז מדינת ישראל איז ניט קיין לאנד וואָס איז געשאפן געוואָרן אויף צו לייזן בלויז די פראָבלעמען פון אירע איינווויינערס, נאָר דאָס איז א מדינה וועמענס ציל ס'איז צו לייזן דאָס אלוועלטלעכע יידן־פראָבלעם. מיט אנדערע ווערטער: דאָס איז די מדינה פון אלע יידן, אומעטום. קיינער וועט ניט לייקענען, אז אפילו די יידן וואָס האָבן נישט בדעה עולה צו זיין (און מיר ווילן איצט ניט אריינגיין אין דער פראגע צי איז ריכטיק אזוי, צי נישט...), האָבן מיטן אנטשטיין פון דער מדינה, אויך זייערע רוקנס זיך אויסגעגלייכט און דאָס לעבן אין גלות איז לייכטער געוואָרן, וויל צו יעדער צייט איז פאראן אן אדרעס. דאָס געזעץ פון אומקערן זיך אין לאנד („חוק השבות") ברענגט דאָס

גלייך אין אָנהייב צום אויסדרוק, מיט די פשוטע ווערטער: „יעדער ייד האָט אַ רעכט עולה צו זיין אין לאנד"...

פון דער אנדערער זייט איז אָבער קלאָר, אז כדי אויפצוהאלטן און פעסטיקן די מדינה, נייטיקט זי זיך זייער און א צוגאָב פון יידן און א גרויסע עליה. ס'איז דאָך באקאנט די טרעפלעכע לאָזונג „פון עולה צו עולה — שטייגט אונדזער כוח" („מעולה לעולה — כוחנו עולה"). און „אונדזער כוח" מיינט — די מדינה.

פון דאנען — דער אייניציקער אויספיר: דאָס פראָבלעם פון קליטה און אקלימאטיזירונג איז א בשותפותדיק פראָבלעם וואָס גייט ניט אָפצוטיילן, וויל סיי די וואָס ווויינען שוין דאָ און סיי די עולים, איז זייער כוונה — שטארקן דעם כח פון דער מדינה, אז די יידן זאָלן האָבן פאר זיך א ווינקל אין דער וועלט, מיט דער פולער און אויסשליסלעכער סווועריניטעט פונעם יידישן פאָלק.

ביז איצט ליידן מיר נאָך ניט ווייניק פון מאנגל אין וואָרצלדיקייט און איינבירגערונג. פאראן ניט ווינציק יידן, אין לאנד און אין אויסלאנד, וואָס יעדער ווינט גיט זיי א טרייסל און זיי זענען תמיד גרייט ווידער צו וואַנדערן. די דאָזיקע מענטשן האָבן פשוט ניט באוויזן צו שלאָגן וואָרצלען אין קיין שום אָרט, זיי פילן ניט קיין שום „אָנגעהעריקייט".

מיר נייטיקן זיך טאקע צו לערנען שלאָגן וואָרצלען, קעמפן מיט די פאראנענע ווינטן און ניט לאָזן זיך אויסרוימען פונדאנען. מיר דארפן אויפהערן צו זיין „דער וואנדערנדיקער ייד" און פארשטיין, אז א פאָלק קען ניט אויסהאַלטן, אויב עס שלאָגט ניט קיין טיפע וואָרצלען אין לאנד. ווינטן זענען געווען און ווען זיין — מען דארף אָבער וויסן ווי אזוי זיך באשיצן און קעמפן קעגן זיי.

אויב אלע וועלן דאָס פארשטיין, סיי די וואָס זיצן שוין אין לאנד און אויך די עולים וואָס דארפן זיך דאָ אקלימאטיזירן — וועט די מדינה געשטארקט ווערן. ווי דערמאָנט, איז עליה ניט סתם עמיגראציע, נאָר א טייל פון אונדזער קאמף פאר עקזיסטענץ און א טייל פון אונדזער גראנגל אויפצוהאלטן די מדינה און זי פארפעסטיקן.

אוודאי זענען פאראן שווערייקייטן. אָפטמאָל איז דער עולה ניט גרייט, פון גייסטיקן און מאטעריעלן שטאנדפונקט, אויסצוטראָגן די שווערייקייטן פון צופאסן זיך און אין פארביטערונג וועט ער אפילו אויסריידן שלעכטס אויף דער מדינה און אזוי ארום בארעכטיקן, כלפי זיך און אנדערע, זיין פארלאָזן ישראל. עס פאסירט אָבער אויך, אז דער ישראל־איינווינער, דער א. ג. ותיק, ווייזט ניט ארויס די געהעריקע פארשטענדעניש און איז ניט גרייט, ווי עס פאָדערט זיך, אנטקעגן קומען דעם עולה וואָס ראנגלט זיך מיט קליטה־שווערייקייטן. אָן שום ספק, אז די דאָזיקע שווערייקייטן וועלן ניט פארשוווונדן מיט איינמאָל, אָבער אונדזער פאָלק איז שוין געפרווט געוואָרן מיט גרעסערע שווערייקייטן און זיי בייגעקומען. אויך מיט די דערשיינונגען דארף מען קעמפן, אָבער זאָלן מיר אין דעם דאָזיקן קאמף ניט צעשטערן דאָס הויז... מען דארף מיט די נעגאטיוע דערשיינונגען קעמפן דאָ, אין דער היים!

באַרגונגו

אין אונדזער לאנדסמאנשאפט

ומה הלאה? / אפרים

החלטתי לנצל את ההזדמנות של הופעת הבולטין המוקדש לזיכרם של לייביש ויסלדר, שולק אלטמן ואברהם פרוכטנברג ולהעלות בעיות אחדות הנוגעות להמשך פעולתנו הארגונית. כידוע, מיד עם תום מלחמת העולם השניה, החלו באופן ספונטני פעולות סעד ועזרה לשארית הפליטה אחרי השואה, בקרב יוצאי ערים ועיירות מאירופה אשר לא נפגעו ישירות. יתכן שטרם נעשה סיכום־ביניים לגבי העבודה המבורכת שנעשתה, כדי להיווכח כמה גדולות ונצורות עשו בשטח העזרה, הסעד, העידוד והשיקום למען האודים נצולי השואה. התארגנו גופים ציבוריים יוצאי אותן הערים והעיירות במדינת ישראל ובמקביל בארצות אמריקה ובצרפת, ובמרוצת הזמן קיבלו הגופים הציבוריים הנ"ל אופי וצורה של מוסדות מסודרים בתוספת סכומי כספים לא מבוטלים ואלפי עולים לישראל נעזרו הרבות.

על מצבם של כל המוסדות הללו בישראל אין לי כל מידע, אך התעניינתי ועודני מתעניין במצבם של המוסדות שהקימו יוצאי העיירה שלנו, ומה הסיכויים, אם בכלל, להמשך קיומם. דומני שלא אפריז ולא אחשב יהיר אם אומר, שיוצאי העיירה שלנו יכולים להתגאות בפעילות הארגונית הרצופה והמגוונת המתנהלת במשך עשרות שנים.

הוצאת הבולטין בשנת 1948 על־ידי לייביש יצרה את כלי התקשורת בין יוצאי העיירה שלנו. באמצעות החוברת התקשרו רבים מהקרובים והידידים אשר המלחמה הרחיקה והפרידה ביניהם ומי יודע כמה זמן היה עובר עד שהיו מודעים על קיומם ומיקומם. ראוי לציין שבגושא הבולטין הגדיל לעשות לייביש בהתמסרותו הבלתי־נלאית, ביודעו שבעזרת העלון ופרסום כתובות יתקשרו זה בזה ואלה באלה. בגליונות הראשונים הופיעו כתובות ומכתבים, ובין היתר תיאורים על רצח קרובים וידידים בשואה, מפי עדי ראיה שעלה בידם להמלט מהחורבן האיום.

בני העיירה המתגוררים בארץ־ישראל ובפזורה חשו כולם שנוסף לכלי התקשורת הממלא תפקיד חשוב מאד, יש צורך דחוף בגיוס כספים לשם הושטת עזרה ממשית בעת הצורך. כך נוסדה קופת גמ"ח ע"ש קהילתנו, ובאמצעות הבולטין התארגנו ועדים בכל הארצות בהן התגוררו בני עיירתנו. במדינת ישראל התארגן ועד פעולה שקיבל תרומות מהתפוצות, והתרים גם את הציבור כאן לפי יכולתו בימים ההם. עולים בני העיירה שעלו ארצה הרגישו מיד עם בואם ביד מארגנת, המושיטה עזרה ועידוד בהתאם למצב ולפי הצורך. גם בנדון קופת גמ"ח חלילה לנו מלשכוח את מסירותו של לייבוש ז"ל: גדולות ונצורות עשה האיש הזה למען התפתחותה של הקופה כדי שיוכל לעזור יותר ויותר בעת הצורך. ואכן הצרכים גדלו עד שלפעמים ידה של הקופה קצרה מלהיענות לבקשות העזרה בצורות שונות ובצעדיהם הראשונים.

חלפו שנים, הקופה התפתחה והונה גדל. בני העיירה שבאו כתיירים לבקר ולראות את מדינת ישראל ואת קרוביהם וידידיהם החיים כאן, התלהבו ממראה עיניהם ומהאירגון שמצאו אצל בני העיירה. הם זכו ליחס חם ולבבי במשך כל תקופת שהותם כאן. מרגיש אני חובה להזכיר את תרומתו של מרדכי איש־טוב ז"ל, להרגשתם הטובה של התיירים שלנו. טיפולו המסור של מרדכי באורחים, הוסיף לנו כבוד ותהילה. עם הסתלקותו של מרדכי מרגישים אנו בחסרונו בעיקר לאור העובדה שידידים בני העיירה הפוקדים אותנו חשים היטב בהעדרו של מרדכי איש־טוב ז"ל.

לייביש דאג שהבולטין יגיע לכל אתר ואתר, לכל מקום בו התגורר בן העיירה שלנו והודות לזאת קוימו קשרים הדוקים בין רוב אנשי ז'ליחוב בתפוצות ובישראל. כשלייביש נפל למשכב

לפני שנים אחדות, נפסקה הפעולה העניפה לזמן־מה וכל יוצאי עזירתנו בישראל ובתפוצות התרגשנו וחרדנו מועזעים רציניים בהמשך פעולתנו היפה והברוכה.

ביניתיים נפל דבר: שאלק אלטמאי התנדב למשימה החשובה והקשה מאד והיא: המשך וחידוש הוצאת הבולטין, פירוש הדבר — חידוש התקשורת ושוב מידע על הנעשה אצל אנשינו בתפוצות. בתקופת עריכת הבולטין על ידי שאלק זכינו להוצאה מוגדלת ומורחבת עם מיגוון של חומר קריאה רב ולאו־דוקא המתיחס לתחום קהילתנו. למען האמת, כדאי לציין שהיו בתוכנו חולקים על „הפריצה" לתוך ה„היימישקייט" של החוברת. היו שגרסו כי אין החוברת „הלוקאלית" מיועדת לאישים בעלי שם עולמי או אירועים בהיסטוריה, ומי שרצונו לקנות דעת וללמוד על אנשי־שם, יטריח את עצמו למקורות המתאימים. שאלק אלטמאן לא קיבל את דיעות המסתייגים והמשיך להוציא אחת לשלושה חדשים בולטין מוגדל ומצאת בו הכל, מיגוון גדול של חומר ואינפורמציה על המתרחש אצל אנשינו בתפוצות ובישראל בתוספת מכובדת על דברים העומדים ברומו של העולם.

בתקופת כהונתו של שאלק כעורך הבולטין התווסף מוסד חשוב לאירגוננו, והוא: קרן־מילגות לילדיהם של יוצאי עיירתנו הלומדים באוניברסיטאות ובטכניון במדינת ישראל. ההתחלה היתה צנועה ולרבים מאיתנו בלתי צפויה: איש העיירה שלרבים מאתנו לא היה מוכר, הוריש סך של 5000 דולאר לאירגון כדי לתת מילגת לימודים מהריבית של הסכום הנ"ל על שמו — יאסל יגליצקי ז"ל. במרוצת הזמן גדלה קרן המילגות וסכומה עלה עד מאה אלף ל"י ומדי שנה מחלקים מילגות לימודים לכל הסטודנטים שלנו המבקשים מילגות, וראוי לציין שהמנוף ליצירת הקרן הזו היה העזבון של 5.000 הדולארים שקיבלנו באמצעות הבולטין. מעשה זה היכה גלים בציבור שלנו בתפוצות ובישראל ותוך תקופה קצרה יחסית עלה בידינו לחלק קרוב ל־10,000 ל"י מילגות מהריבית של הכספים שעמדו לרשות הארגון. גם בנדון זה עלינו לזכור את חלקו של שאלק אלטמאן ז"ל. הודות למסירותו לעניין קרן המילגות, חלה התפתחות כה מהירה ומזהירה.

עיבדה לא מעודדת, והיא בוודאי בת חלוף, נוצרה עם הקמת קרן המילגות: הופסק כמעט לחלוטין זרם הכספים לקופת גמ"ח ע"ש קהילתנו. אני סבור שאין להשלים עם ההקפאה הזו הואיל ורבים פונים בבקשות לקבלת הלוואות. פרט חשוב נוסף הוא שרוב הפונים בשנים האחרונות בבקשות להלוואות הם בנינו לרגל נישואים, רכישת רהיטים וצרכים חיוניים אחרים, וכתוצאה מכך שההון לא גדל, אין באפשרותנו להגדיל את סכומי ההלוואות. יש לראות בקופת גמ"ח נכס יקר ואחד האמצעים לקשור את הבנים שלנו לכל המוסדות שהקימונו עד הלום.

מצד אחד אנו רואים מוסדות לתפארת שהקימו בעמל רב במשך השנים, שניתן להתגאות ולהתפאר בהם. דומני שיוצאי ערים ממש ולא עיירות, לא הצליחו להתארגן ולהקים מוסדות כדוגמת אלה שלנו. אולם קיים צד שני למציאות הזאת: במשך השנים האחרונות קרו בציבור שלנו דברים העלולים לסכן את המשך קיומם של מוסדותנו החשובים שהוקמו במסירות נפש ממש. לייביש ושאלק העורכים של הבולטין, ומעבר לכך, המדרבנים הראשיים והגורמים העיקריים לכל ההישגים שלנו, אינם עיד איתנו. נשאר חלל ריק ולא נראה באופק אדם מתאים ובעל רצון שיקח על עצמו את עריכת הבולטין, — ואם לא יעלה בידנו להוציא את הבולטין שלוש או ארבע פעמים בשנה, ולו במתכונת קטנה יותר משהיינו רגילים עד כה, עלול להשתבש חלק ניכר וחשוב מעבודתנו הציבורית, בהיעדר כלי התקשורת. בשנים האחרונות הסתלקו מאיתנו בני עיירה אחדים שתרמו לא מעט לאירגוננו ולהידוק הקשרים ביניהם. לא אמנה את כולם אף על פי שכולם חסרים לנו ועל הסתלקותם כולנו מצטערים, אצטמצם בהזכרת השמות הבולטים המוכרים לי, שחסרונם מורגש מאד והם: אישי־טוב, אברהם פרוקטנברג, לייבל גשייצר, משה גלוזמן, יצחק ברנדוין. יתר על כן, היה זה דילול אכזרי של השורה שלנו.

גורם נוסף המעלה שאלות ואולי גם ספיקות לגבי המשך פעולתנו היא, שלא רואים נכונות אצל הבנים שלנו להרתם ל„עגלה", להחליף את הוריהם הנושאים בעול מספר שנים והתעייפו. במשך

הזמן נעשו כבר נסיונות של הידברות עם הבנים שלנו בגדון. הקדים לעסוק בנושא יהודה בן־שלום כשפרסם כתבה בבולטין, אולם לתוצאות מעשיות לא הגענו עד כה. יתר על כן, הנני מעלה פעם נוספת את בעיית חילופי המשמרות ובהדגשת־יתר לתאר לכם, בנים יקרים שלנו, את היש הגדול באיכות ובכמות שנרכש בעמל רב תוך כוונה להנציח את קהילתנו, ושנעשה הכל כדי לא לראות אין הולכין ודועכים מעשה ידינו המפוארים. לא נקבתי במספרים ובסכומים העומדים לרשותנו, לא ציינתי תאריכים מדויקים של אירועים מסוימים מפני שלא התכוונתי בכתבה זו למסור דו"ח רב־שנתי מפעולתנו בתפוצות ובישראל. זאת יעשו בוודאי הממונים והמועדים למלאכה הזאת. רציתי ברשימה זו להעמיד לצעירים שלנו תמונה מציאותית שידעו שבלי חילופי משמרות ומיד, הן בתפוצות והן בישראל -- צפויה התפוררות לארגון שלנו.

אני פונה לבנים שלנו בשם ההורים שעדיין לא שכחו את העירה ולא ישכחוה לעד, מאחר וכל היקר ואהוב שלנו הושמד באכזריות. הדבר היחיד שנשאר לנו ושחייבים לעשותו — להנציח את קהילתנו ולא לשכוח חלילה. הקריאה שלי מופנית בראש וראשונה לדור ההמשך ולכל אלה היכולים להתרום להיזוקם של המוסדות הקיימים, פרי־עמל של עשרות שנים ושל מאות אנשים. לדעתי אין גם לפטול דעות אחרות לגבי המשכה של פעילותנו בעתיד, אם ישנן כאלו. כמובן, בלי לפגוע במשימתנו ויעודו של הארגון.

למעשה, אחת מהמשימות הראשוות והחשובות שהארגון לקח על עצמו, איבדה כבר מזמן את האקטואליות שלה. כוונתי להושטת עזרה ועידוד לאנשינו שבאו בשנים שלאחר המלחמה. אולם לגבי משימתנו השניה המיועדת להנציח בדרך חברתית את הקהילה, הנצחת העירה היהודית שלה למען כל הקרובים שלנו כל האהובים שלנו שלא זכו לזאת. הבה נתייחס בכובד ראש פעם נוספת לנושא שלנו ונחפש דרך כדי שהארגון לא יתאבן. שלושת המוסדות שהקימונו: הבולטין, קופת גמ"ח וקרן המילגות קשורים לפי עניות דעתי קשר בל ינותק וחייבים אנו לקיים את שלושתם גם להבא, להלכה ולמעשה. בלי הבולטין אנו מאבדים את הקשר החי עם בני העירה בתפוצות, וכתוצאה מניתוק הקשר בינינו תידעך קופת גמ"ח. ובאין שני המוסדות שלעיל, יאבד המוסד השלישי, קרן המילגות, המאפשרים מהריבית המצטברת לחלק מילגות לסטודנטים בני העירה שלנו.

בנות ובנים אהובים ויקרים! נשמח לשמוע הצעות מעשיות ומועילות בנושא הנדון, כדי שנוכל להמשיך ולקיים את המוסדות שלנו שהוקמו בעמל כה רב ובאהבה כה גדולה, כל עוד אנחנו, ההורים מהווים את "הדבק" הכמעט יחידי בינינו, אנשי העירה. על פי הנתונים שבידינו, מתרכזת הקבוצה הגדולה ביותר של אנשינו במדינת ישראל, לכן יהיה זה טבעי ביותר שכאן בישראל יהיה המרכז של כל פעולתנו, כולל הוצאת הבולטין, ואז קיים גם את הכתוב "כי מציון תצא תורה". אולם התנאי לכך הוא השתתפות פעילה בכל השטחים של כל אלה היכולים לתרום וכל אחד לפי כישוריו. למענם ולכבודם של לייביש ושאלק ז"ל, שני עמודי התווך שלנו בעבר הקרוב, הננו מצווים להמשיך במפעל שבו השקיעו את כל מרצם ואונם.

אני רוצה לקוות שיהיו הדים לפנייה שלי ויתנדבו צעירים אהדים ובהקדם ועם מרץ נעורים יקחו עול של מעשים טובים ושוב נהיה למופת בפעולתנו הציבורית של יוצאי קהילת ז'ליחוב בתפוצות ובמדינת ישראל.

תרומות לאגודת קופת גמ"ח וקרן מילגות ע"ש קהילת ז'ליחוב

נא לשלוח לפי הכתובת:

אגודת קופת גמ"ח וקרן מלגות ע"ש קהילת ז'ליחוב —

חשבון בנק הדואר: 6—29437—4.

פיר יאר טעטיקייט

(באמערקונגען צום פערטן יערלעכן בילאנס)

מרדכי שפייזמאן

מיר פארעפנטלעכן אין איצטיקן בולעטין אונדזער פערטן יערלעכן קאסע־באריכט פאר אַ יאָר טעטיקייט — פון ערשטן יאנואר ביז דעם 31סטן דעצעמבער 1973

טראָץ אלע שווערקייטן, קענען מיר מיט א געוויסער צופרידנקייט זאָגן, אז די צוזאמענ־ארבעט פון אַ גרויסן טייל לאנדסלייט אין ישראל און אויף גאָר דער וועלט האָט אונדז געגעבן די מעגלעכקייט צו דער־גרייכן א סומע פון בערך 150,000 (הונדערט און פופצק טויזנט) לירות פארן סטיפענדיע־פאָנד. מיר האָבן הייַ־יאָר באקומען 14,000 ל"י (פערצן טויזנט פונט) באנק־צינזן פונעם פאָנד, מיר פארטיילן 21 סטי־פענדיעס פאר סטודענטן אין אוניווערסי־טעטן, חיפהער טעכניקום און ישיבות. מיר האָבן פאַרטיילט 60 הלוואות, יעדע צו 1.000 לירות, מערסטנטייל זשעליכאָווער פון צווייטן און דריטן דור אין ארץ ישראל.

אלע לויפנדיקע אויסגאבן וואָס האָבן דערמעגלעכט אַ מוסטערהאפטע בוכפירונג, אויפנעמען געסט, אלגעמיינע פארזאמלונג — אלץ צוזאמען קומט אויס ווייניקער ווי 3 טויזנט לירות. אָבער, איז די דאָזיקע סומע געדעקט געוואָרן פון יערלעכן מיטגליד־אָפצאָל און אנדערע איינקונפטן.

מיר האָבן צום ערשטן מאָל באשטימט געזעלשאפטלעכע סטיפענדיעס א.נ. פון אונ־דזערע לאנדסלייט וואָס האָבן אזוי פיל אָפ־געגעבן מי, כוח און הארץ, כדי ארויסצו־געבן דעם בולעטין, אנטוויקלען די קאסע און דעם סטיפענדיע־פאָנד: שאָלעק אלטמאן, לייבוש וווייסלעדער און אברהם פרוכטענ־בערג זכרונם לברכה, וואָס זענען, ליידער, אזוי פרי אוועק אין דער אייביקייט. נאָר מיר טאָרן זיך נישט באנוגענען מיט דעם. ס׳איז אונדזער הייליקע פליכט, אזוי לאנג ווי מיר, דער ערשטער דור וואָס לעבט און געדענקט זשעלעכאָוו, צו פאראייביקן דעם אָנדענק פון אונדזערע גרויסע בני עיר וואָס האָבן באריימט געמאכט אונדזער שטאָט און יעדער פון אונדז קאָן מיט כבוד זאָגן, אַז „ער איז געווען א זשעליכאָווער".

איך וועל דערמאָנען נאָר איינעם פער־זענלעכקייטן. דערביי בעט איך מחילה ביי די, וועלכע איך דערמאָן איצט נישט.

דאָס זענען: ר׳ שמעון ענגעל, ראש ישיבת חכמי לובלין;

יחיאל לערער, וואָס האָט באריכערט די יידישע קולטור מיט „מיין היים", וואָס ווערט געלערנט אין די ישראל־שולן אין ווען אין די שפעטערע יאָרן זיכער געלערנט ווערן ווי מיצקעוויטשעס „פאָן טאָדעוש" ביי די פאָלאקן.

י.מ. וווייסענבערג, דער ערשטער יידישער שרייבער וואָס האָט אריינגעבראכט זשע־ליכאָוו אין אונדזער ליטעראטור.

משה צדוק (לערער) וואָס האָט אָפגע־געבן זיין גאנץ וועזן ביים שאפן דאָס יידישע מיליטער און איז געווען פון די ערשטע 21 געפאנגענע אין מדינת ישראל.

שלום זיסמאן, געווען. דעפוטאט אין אונ־דזער פארלאמענט, וויצע־פרעזידענט פון רמת־גן.

מיין יוענדונג צו אלע לאנדסלייט, באזונדערס צו די יעניקע וואָס גאָט האָט זיי געהאָלפן און זיי זענען רייך געוואָרן — העלפט פאראייביקן אונדזערע טייערע בני עיר!

געווי אזוי ווי די גרויסע מענטשן האָבן שטאָלצירט און געשאפן כבוד פאר אונדזער שטאָט, אזוי דארפן די פארמעגלעכע זשעלי־כאָווער עפענען זייערע הערצער (און טייס־טערס!) צו פאראייבקן דעם אָנדענק, דורך שאפן סטיפענדיעס אויף זייערע נעמען.

דער יזכור־אָוונט האָט געזאָלט פאָרקומען, צוזאמען מיטן פּארטיילן די כּטיפּענדיעס, גלייך נאָך סוכות. צוליב דער יום־כּיפּור־מלחמה, איז נישט געווען קיין מעגלעכקייט איינצוארדענען דעם אָוונט צו דער צייט, ווייל א גרויסער טייל פון די סטודענטן זענען געווען מאָביליזירט.

אַיך האָף, אַז ווען די שורות וועלן פאר־עפנטלעכט ווערן, וועלן די סטיפּענדיעס שוין זיין פארטיילט.

טייערע לאנדסלייט!

מיר האָבן פיינע דערגרייכונגען, אָבער ס׳איז נאָר ווייט פון צו קענען זיין צופרידן. מיר האָבן, ליידער, אָנגעהויבן אונדזער אקציע מיט אייניקע יאָרן צו שפּעט, אין צווישנצייט זענען אוועק אין דער אייביקייט טייערע פריינד וואָס האָבן געואָלט און געקענט פיל טון, אָבער די באדינגונגען האָבן דאָס נישט דערמעגלעכט.

אויף אונדז ליגט די פליכט, אזוי לאנג ווי עס איז נאָך נישט צו שפּעט, צו דער־פילן די אויפגאבע, אז אונדזער שטעטל זשעליכאָוו זאָל נישט אוועק אין דער פאר־געסנקייט.

אייניקע אויפקלערונגען וועגן די קאַסע ־באריכטן און בילאַנסן פון דער גמילות־חסדים קאסע, סטיפּענדיע־פאָנד און שפּענדונגען פארן „בולעטין״

באריכט פון אויסגאבן און איינ־קונפטן פון דער גמילת־חסד קאסע און סטיפּענדיע־פאָנד (ז׳ 55):

איינקונפטן אין 1972 פון מיטגליד־אפצאָל, פּראָצענטער און סאַלדאָ פון 1971 — 9,046 ל״י. אין 1973 — 16,553 ל״י.

הוצאות: 1972 — 7,500 ל״י, אריינגערעכנט אויך סטיפּענדיעס. אין 1973—13,722 ל״י. דער סאלדאָ אויף 1974 — 2.811 ל״י, וועלכע איז איבערגעגעבן געוואָרן דעם סטי־פענדיע־פאָנד (2,362 ל״י) און דער גמילת־חסד קאסע (449 ל״י).

★

דער סטיפּענדיע־פאָנד (ז׳ 56) האָט צום 1טן יאנואר 1974 באטראָפן 152,785 ל״י.

די גמילת־חסדים קאסע האָט אין דער באריכט־תקופה פארטיילט הל־וואות אויף אן אלגעמיינער סומע פון 113,150 ל״י. אין באנק ליגן אויף אינקאסע וועקסלען אויף ארויסגעגעבענע הלוואות אויף א סומע פון 59,300 ל״י. צוריקגעצאָל־טע הלוואות — 53,850 ל״י. סאלדאָ צום 1טן יאנואר 1974 — 62,529 ל״י.

די בילאנסן האָבן אונטערגעשריבן: שפייזמאן מרדכי, פאָרזיצער; מאָרעל דוד, קאסיר.

אגודת קופת גמ"ח וקרן מלגות ע"ש קהילת ז'לחוב

דו"ח הוצאות והכנסות לתקופה 31.12.73 — 1.1. (בלירות שלמות)

1972		1973	
	הכנסות		
645	דמי חבר	1,230	1,844
	עמלות גביה	1,028	202
589	(—) הוצ' גביה		13,962
6,938	הכנסות מריבית		16,008
			525
874	יתרה מהמאזן הקודם		16,533
9,046			
	הוצאות		
436	הדפסות ושכפולים	342	
285	אסיפות כלליות	580	
—	גרפיקאי	1000	3,722
300	הנהלת חשבונות	1800	12,811
7,500	הפרשה למלגות שטרם חולקו		10,000
525	עודף הכנסות על הוצאות למאזן		2,811

חלוקת ההכנסה העודפת

קרן מלגות	2,362
קופת גמ"ח	449
	2,811

אגודת קופת גמ"ח וקרן מלגות ע"ש קהילת ז'ליחוב
מאזן ליום 31.12.73 (בלירות שלמות)

קרן מלגות

1973			1972	1973		1972
	106,998	יתרת קרנות—1.1.713	106,998		115,800	הפקדה לזמן קצוב
136,694	29,696	תרומות בשנת המאזן				
		הכנסות				
		מריבית	13,962	106,998	614 (—) 115,186	(ראה חש' קופת גמ"ח)
		(—) הפרשה למלגות			35,999	הפקדה במטבע זר
	3,962	שטרם חולקו	10,000			
		ספר ד"ר קלפפיש	2,102			
		(—) ע"ח הוצאות				
	1,012	לספר	1,000			
16,091	11,117	בולטין				
152,785						
		הוצאות				
		תעודות לתורמים	1,000			
1,600		הנח"ש	600			
151,185			106,998	151,185		106,998

קופת גמ"ח

5,107	בנקים ומזומנים	12,615		יתרת קרנות — 1.1.73	61,415		61,415
	(—) הפרשה למלגות	10,000	2,615	תרומות בשנת המאזן	515		
				תשלומים ע"ח שנים קודמות	150	665	62,080
3,683	הפקדה לזמן קצוב		614	הכנסות			
				יתרה מהמאזן הקודם	525	525	
53,150	הלוואות יתרה 1.1.73	53,150		דמי חבר		1,844	
	הלוואות שניתנו בשנת המאזן	60,000		עמלת גבית (יתרה)		202	2,571
		113,150					64,651
	(—)תקבולים ע"ח פרעון ההלוואות	53,850	59,300	הוצאות			
				הדפסות		243	
				אספות כלליות		588	
				הנהלת חשבונות		1,200	2,122
			62,529		61,940		62,529

באורים; א. בהתאם לתקנות האגודה, קרן המלגות היא „קרן־קיימת" שפירותיה משמשים לחלוקת מלגות.

ב. ההכנסה מההשקעות נכללת בדו"ח הכנסות והוצאות.

ג. ליום המאזן מחזיקה האגודה בבנק, שטרות לבטחון ההלוואות לחברים, בסך 59,300 ל"י.

י ו "ר
שפייזמן מרדכי

ג ז ב ר
מורל דוד

קרן מלגות • סטיפענדיע־פאנד

התורם • דער שפענדער	על שם • אויפן נאָמן	סכום • סומע
1) עזבון יגליצקי	יוסף יגליצקי	17,500.— לירות
2) יהודית איש טוב ומשפחתה	מרדכי איש טוב	4,300.— "
3) חווה גלוזמן	חווה ומשה גלוזמן	7,800.— "
4) יהודה בן שלום	נעמי בן שלום	
	חנן בן שלום	10,000.— "
5) רבקה ברנדווין	רבקה ויצחק ברנדווין	12,600.— "
6) משפ׳ אלטמן ומיסטר	אלטמן	5,550.— "
7) מרדכי רוט	רבקה רוט	2,310.— "
8) יעקב גולדמן	משפ׳ גולדמן	5,686.— "
9) משפח׳ פלוך ופירסטנברג	ברכה ואליעזר	
	פירסטנברג	4,000.— "
10) צירל ואהרון רודלמן	משפ׳ רודלמן	5,000.— "
11) שמואל יואל דרומלביץ	משפ׳ דרומלביץ	5,000.— "
12) ועד ז׳ליחוב באוסטרליה	מרדכי רוט	
	גדליה אושלג	
	לייביש ווייסלדר	22,503.— "
13) ועד ז׳ליחוב בקוסטריקה	נחום יופי	8,350.— "
14) משפ׳ פרוכטנברג	אברהם פרוכטנברג	1,890.— "
משפ׳ אטשטיין ניו יורק		
15) משפ׳ רוכורגר	משפ׳ אברהם רוכורגר	2,688.— "
16) ועד ז׳ליחוב בקולומביה	קהילת ז׳לחוב	1,827.— "
17) ועד ז׳ליחוב בניו־יורק	" "	840.— "
18) ועד ז׳ליחוב בפריז	" "	766.— "
19) ועד ז׳ליחוב בוונצואלה	" "	1,680.— "
20) ליבל אנקרמן, פריז		1,000.— "
21) כרינסקי חנה מלכה		100.— "
22) גב׳ יחסן		1,260.— "
23) ח. בוימן		210.—
24) משפ׳ גרייצר	לאו גרייצר	2,100.— "
25) הפנר שאול		504.— "
26) נתן גניצקי, קולומביה		210.— "
27) יגליצקי משה	אסתר רחל	2,915.— "
28) עזבון ליביש ווייסלדר		
ע״י אלטשטין אהרון	לייביש ווייסלדר	3,360.— "
29) ווינדר משה		210.— "
30) ליפשיץ יצחק	קהילת ז׳ליחוב	840.— "
31) שונים		3,695.— "
		136,694.— לירות

זאַמלונג פארן „בולעטין" ביי זשעלעכאָווער אין דער וועלט (אין דאָלארן)

די רשימה האָט אריינגעשיקט אהרון אלטשטיין, ניוריאָרק

UNTIL 21 BULLETIN	Was	$ 2962.51
A. GOLDSTEIN	BRAZIL	59.00
I. WEISMAN	NEW YORK	10.00
CAROLA	BQUILLA	20.00
M. ZILBERKNOTE	BRAZIL	20.00
D. POPOFSKY	ISRAEL	10.00
N. STEINHANDLER	MONTREAL	10.00
B. PERCAL	MONTREAL	5.00
B. PERKAL	ISKER BOOK	6.00
B. DREZNER (PHOTOS)	BOGOTA	15.00
MAKOFSKY	NEW YORK	25.00
D. WEISLEDER	COSTARICA	10.00
E. WIER	GREETINGS	6.00
S. STEIN	MONTREAL	75.00
AUSTRALIA FOR THE YEAR 1971		330.00
M. SPEIZMAN	ISRAEL	25.00
WEINBERG	MIAMI	10.00
A. LOTERSTEIN	NEW YORK	10.00
A. GALICKI	NEW YORK	10.00
M. GRUSZETZKY	NEW YORK	40.00
M. ZILBERKNOPF	ISKER BOOK	10.00
SHEIVALE	NEW YORK	20.00
HONIGSHTOK	NEW YORK	10.00
GUTERMAN	NEW YORK	10.00
H. SACKS	CALIF.	10.00
DOBBINS	CALIF.	10.00
BENSON	MIAMI	10.00
BRASIL		70.00
OSZLAK	CANADA	10.00
S. GOLDFARB		5.00
S. MOHNBLATT	BOGOTA	10.00
S. GOLDSTEIN	BOGOTA	10.00
I. ANGIELCZYK	NEW YORK	10.00
A. SZYDLOWITZ	CHICAGO	12.50
CH. MAINSTER	STO MOMIN.	12.50
AUSTRALIA FOR THE YEAR 1972		360.00
H. WIERBITKY	ARUBA	15.00
E. WIER for 1972	NEW YORK	15.00
S. ZILBERSTEIN	CURACAO	10.00
S. STEIN for 1973	MONTREAL	25.00
COSTA RICA		130.00
BARRANQUILLA FOR 1972		95.00
BARRANQUILLA FOR 1973		50.60
CARACAS FOR 1972		60.00
MAINSTER	MIAMI	50.00
MAINSTER (PHOTO)	MIAMI	10.00
H. ALTMAN	MIAMI	25.00
E. ALTMAN	MIAMI	25.00
J. WIER	MIAMI	25.00
H. DIAMOND	MIAMI	15.00
ARGENTINA FOR YEAR 1972		146.00
A. GOLDSTEIN	BRAZIL	30.00
BOGOTA FOR YEAR 1972		96.00
BANK INTEREST		120.00
		5,181,11

EXPENSES	אויסגאבן
22nd BULLETIN	
additional expenses	$ 123.00
23rd BULLETIN Feb/72	700.00
POSTAGE 22nd Bulletin	15.00
POSTAGE 23nd Bulletin	12.00
ADDITIONAL 23nd Bulletin	74.25
ADDITIONAL 24th Bulletin	650.00
POSTAGE 24th Bulletin	10.00
25th BULLETIN	650.00
KLEPFISH BOOK	300.00
	2,534.25

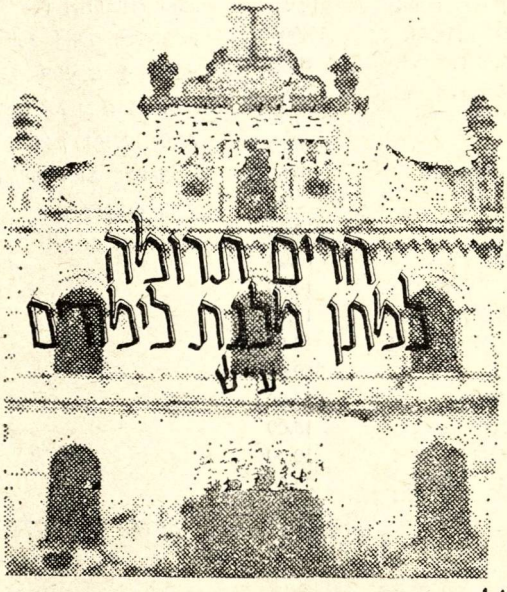
	5,181.11
	2,534.25
דערהאלטן אין ישראל	2,646.86

אגודת קופת גמ"ח וקרן פלגות

ע"ש

קהילת זליחוב

זאת לעדות

תל-אביב ניסן תשל"ג

הועד

תעודה לתורם לקרן מלגת לימודים ע"ש קהילת זליחוב

אטעסטאט פארן שפענדער פארן סטיפענדיע־פאנד א. נ. פון דער זשעלעכאוועדער קהילה.

זשעלעבאוועך געסט אין ישראל / צבי פאלוך

אין יאר 1973 האָבן פיל זשעלעבאָ־ווער פון פארשידענע לענדער באזוכט אונ־דזער לאנד. ס׳איז שוין געווָארן אַ טרא־דיציע פון יידן אין די תפוצות צו באזוכן ישראל, לעבן דאָ אַ שטיקל צייט און איינזאפן אין זיך די לופט פון דער יידי־שער מדינה. זיכער זענען אונדזערע זשע־לעבאָווער ניט קיין אויסנאם מיט זייער בענקשאפט און ליבע צו ישראל און זיי ווייזן דאָס ארויס ביי פארשידענע גע־לעגנהייטן, וואָס איז אויך פארבונדן מיט פאָליטישער, מאָראלישער און מאטעריע־לער שטיצע פארן לאנד און פאר אנדערע צווקן וואָס העלפן גייסטיק און מאטער־יעל די אלע וואָס נייטיקן זיך אין הילף, דעריבער איז ניט קיין ווונדער, וואָס די זשעליכאָווער לאנדסלייט, צעשפרייט אין פארשידענע לענדער, האָבן פון די ערשטע נאָך דער מלחמה און דער אנטשטייונג פון דער יידישע מדינה פארשטאנען צו שאפן די גמילות־חסד קאסע אויף צו העלפן זייערע שטעטישע — די איינגעזע־סענע, ווי די ניי־געקומענע. די אלע יאָרן טוען די זשעלעכאָווער ביי זיך אין די לענדער, ביי יעדע געלעגנהייט, שאפן געלט פאר דער קאסע און א דאנק דעם האָט דער קאָמיטעט אין ישראל די מעגלעכ־קייט צו העלפן אונדזערע לאנדסלייט אויסצובאָרגן, אָן שום פראָצענטער, גע־ווייסע געלט־סומען לויט אונדזערע מעג־לעכקייטן. אוודאי וואָלטן מיר געווען צופרידן, ווען אונדזער גמילות־חסד קאסע זאָל קענען אריסגעבן גרעסערע הלואות, אָבער דאָס איז שוין אָפהענגיק אין די לאנדסלייט אין דער וועלט, אין פאל ווען זיי פארגרעסערן זייערע באשטייערונגען פאר דער קאסע.

מיר קענען מיט צופרידנקייט פעסט־שטעלן, אז אונדזערע טוריסטן לאנדסלייט האָבן געהאַט א סך פארגעניגן, זעענדיק דעם אויפבוי און דערגרייכונגען אין לאנד; אז זייער מי, ארבעט און הילף פאר אונדזער מדינה, איז א פאָזיטיווע און פרוכטבארע. ס׳איז געווען אַ תענוג צו הערן זייער באגייסטערונג פאר אלץ וואָס זיי האָבן דאָ געזען און באוווונדערט די יידישע שפערישקייט, זייענדיק שטאָלץ און פול מיט גלויבן אין אונדזער צו־קונפט.

ס׳איז אויך געווען אַ גרויס פארגעניגן, וואָס לאנדסלייט וועלכע האָבן זיך נישט געזען לאנגע יאָרן, טרעפן זיך ווידער צונויף, און טאקע אין אייגענעם לאנד וואָס פאראייניקט אַלע — דעריבער איז די פרייד נאָך גרעסער: די שמועסן זענען הארציקע, מען טיילט זיך מיט דערינע־רונגען פון אמאָל. ווען מ׳איז געווען יונג, אלץ האָט אויסגעזען אזוי העל און ליכ־טיק, יעדער האָט געלעבט מיט זיין אי־דעאל און גלויבן.

לאָמיר אויף די שפאלטן פון אונדזער „בולעטין" דערמאָנען די ליבע געסט:

פון קאסטאריקא — צירעלע און אהרן רידעלמאן. צירעלע איז פון די אקטיוווסטע צווישן די זשעלעכאָווער אין קאסטאריקא, אוו מיר שאצן אָפ מיט דאנק איר ארבעט. עס דארף אויך אויס־געדרוקט ווערן אַ דאנק פאר צירעלען מיט אהרן פאר זייער שיינער באשטייערונג פון 500 ישראל־פונט פאר דער גמילות־חסדים קאסע.

לייבל אנקערמאן און פרוי פון פאריז. אוודאי וואָלט מען געדארפט שרייבן זכ־רונות וועגן לייבל אנקערמאן, נאָר ווי זאָגט מען — דער עיקר אז דער היינט פארשעמט נישט די יוגנט, ווייל לייבל איז געבליבן אַ געזעלשאפטלעכער טוער און ווארעמער נאציאָנאלער ייד. באזונדערס דאנקען מיר לייבל אנקערמאַן אין פרוי

פאר זייער באשטייערונג פון 50 דאָלאר פאר דער קאסע אין ישראל.

מיט גרויס כבוד דארפן מיר דערמאָנען איינעם פון אונדזערע עלטערע לאנדסלייט (עד מאה ועשרים!) דעם ליבן ישראל העפנער פון פאריז. מיט אנערקענונג דער־מאָנען מיר זיין ארבעט פאר די זשעלע־כאָווער, באזונדערס זיין באשטייערונג פון 500 ישראל־פונט פאר דער גמילות־חסדים קאסע.

פון ווייטן קאָלומביא דערמאנען מיר נתן און שרה גאליצקי מיט זייער טעכ־טערל (שרה גאליצקי איז די טאָכטער פון יצחק בראנדוויין ז״ל). נתן און שרה גאליצקי זענען דער צווייטער דור זשעלי־כאָווער וואָס ווייזן ארויס זייער שייכות צו די לאנדסלייט און ביי דער געלעגנ־הייט זיך באשטייערט מיט 50 דאָלאר פאר דער קאסע.

אויך אונדזער גאסט שמעון גובערעק מיט זיין פרוי פון קאָלומביא האָבן נאָך לאנגע יאָרן ווידער באזוכט ישראל און געהאט פאַרגעניגן פון דעם וואָס זיי האָ־בן דאָ געזען. ביי דער געלעגנהייט זאָל דערמאָנט ווערן, אַז שמעון גובערעק האָט לעצטנס ארויס געגעבן אַ בוך דערציילונ־גען ,,אַ ייד אין קאָלומביע״.

מיר האָבן געהאט נאָך א ליבן גאסט פון קאָלומביע — די טייערע חנה־מלכה ברייסקי (לערער).

די אלע גאסט האָבן מיר געהאט אין איין צייט, דעריבער איז געלונגען איינ־צוארדענען פאר זיי אן אויפנאמע אין שיינעם זאל פון ,,בני־ברית״ אין תל־אביב. אַ גרויסער עולם זשעלעכאָווער האָ־בן זיך באגעגנט, געפרייט זיך איינער מיטן צווייטן און פארברענגט ווי אן אייגענע משפחה.

עס האָט געפרייט צו האָבן אלס גאסט אונדזער לאנדסמאן שלום האָכגעלערנ־טער (לעווינסקי) פון קאָסטאָריקא. זיין באזוך אין לאנד איז געווען באזונדערס פריידיק, ווייל עס לעבן דאָ זיינע צוויי טעכטער, געבוירענע אין קאָסטאָריקאָ — דאָך ווילן זיי זייער צוקונפט פארבונדן מיט אונדזער לאנד.

פון ווייטן אויסטראליע האָבן מיר גע־האָט אויף א באזוך די טייערע לאנדס־לייט, העלע טענענבאום און מאן (פון דער היים וועצערמאן). זיי האָבן זיך דאָ געפילט ווי אין דער היים, ווייל זיי האָבן דאָ געלעבט פיל יאָרן און געהאָלפן בויען דאָס לאנד.

אויך פון מאָנטרעאל האָבן מיר געהאט טייערע גאסט — מלכה פרוכטענבערגס טאָכטער און מאן. דאָס איז געווען זייער ערשטער באזוך אין לאנד, דעריבער איז נישט קיין ווונדער וואָס די פרייד און באגייסטערונג זענען געווען גרויס.

מיט הנאה האָבן מיר אויפגענומען, שוין צום וויפלטן מאָל, די טייערע רישיע פיינגעזיכט פון קאָסטאָריקאָ. זי האט דאָ א פארהיירעטע טאָכטער מיט צוויי אייניקלעך.

אויך פון בוענאָס־איירעס האָבן מיר געהאט גאסט: אברהם און פראדל ראכ־ווערגערס זון, שאָלעק מיט זיין פרוי און דריי קינדערלעך. טייערע, הארציקע מענ־טשן, ווי ס׳איז צו דערוואַרטן פון די קינדער פון אברהם—פראדל ראכווערגער.

אין דער זעלבער צייט האָבן מיר אויך געהאַט טייערע גאסט, די לאנדסלייט מעקס (מאיר) שלאק, אויך פון בוענאָס־איירעס. ס׳איז כדאי צו דערמאָנען, אז מעקס איז איינער פון די אקטיוווסטע ביי זיך אין שטאָט, איבערגעגעבן דער ארבעט פון דער זשעלעכאָווער לאנדסמאנשאפט.

און צום לעצט: מיר האָבן דאָ געהאט די גאסט פון מעלבורן, חנה אין יאסל אשלאק. יאָסל איז אן אקטיווער טוער ביי די לאנדסלייט אין מעלבורן, בא־טיליקט זיך אין אלע ארבעטן. חנה אין יאָסל האבן א זון וואָס לעבט אין לאנד. מיר זענען געווען צופרידן וואָס אזוי פיל זשעליכאָווער האָבן זיך צוזאמענגעטראפן אין ישראל און נאָך אַ סך יאָרן נישט

זען זיך, פארבראַנגט מען צוזאמען אין מען דערמאָנט זיך פון דער אלטער היים. אוודאי וואָלטן מיר פיל בעסער אויפגע־נומען אונדזערע געסט און די שטימונג וואָלט געווען א פריילעכערע, ווען נישט די מלחמה־לאגע אין לאנד. לאָמיר האָפן זיך ווידער צו זען אין ישראל — און זאָל שוין קומען דער געגארטער שלום פאר אונדזער פאָלק.

אייניקע באגריסונג־ווערטער פאר פראדל און אברהם ראכווערגער

בעת מיר שרייבן די שורות, זענען אונדזערע טייערע לאנדסלייט אין פריינד פון בוענאָס־איירעס, פראדל און אברהם ראכווערגער, דאָ ביי אונדז אין לאנד. ווילן מיר זיי באגריסן מיטן טראדיציאָ־נעלן יידישן ברוך־הבא. אויך מיט 4 אין האלב יאָר צוריק זענען זיי געווען ביי אונדז אין לאנד און פונקט ווי אין פאָ־ריקן מאָל, אזוי אויך היינט, פריען מיר זיך מיט זיי. זייער אנווועזנהייט פארשאפט אונדז גרויס פארגעניגן און שטארקט אונדזער טעטיקייט לטובת דער זשעלע־כאָווער לאנדסמאנשאפט.

ס׳איז איבעריק צו שרייבן, אז פראדל און אברהם זענען אקטיווע טוערס נישט נאָר פאר אונדזער לאנדסמאנשאפט, נאָר אויך אין אלג. יידישן לעבן אין בו־ענאָס־איירעס, ווייל יידישע ווערטן און טעטיקייט פאר מדינת ישראל איז די לופט מיט וועלכע זיי עטעמען אין משך פון צענדליקער יאָרן. קומענדיק קיין ישראל, איז דאָס פאר זיי אַ גרויסער יום־טוב אין זיי לעבן מיט און פריען זיך מיט אלע דערגרייכונגען אין לאנד, אויך פאר אונדז, זשעליכאָווער אין ישראל, האָט זייער באזוך א וויכטיקע באדייטונג וויל אלס מענטשן מיט א סך דערפארונג אין געזעלשאפטלעכער ארבעט, העלפן זיי אונדז מיט ראט און טאט אין דער ווי־טערדיקער טעטיקייט. אברהם איז זייער אקטיוו אין דער זשעלעכאָוו־גארוואָלינער לאנדסמאנשאפט אין בוענאָס־איירעס, און מיר גרויסן זיך און שאצן אָפ זיין טעטיקייט. אברהם געדענקט שטענדיק צו זאמלען געלט ביי די לאנדסלייט און איז אליין א מוסטער פאר אנדערע צו געבן געלט פאר אונדזער גמילות־חסד קאסע און סטיפענדיע־פאָנד. אויך דאָסמאָל האָט ער געבראַנגט א גרעסערע סומע געלט.

וויל איך אין די פאָר קורצע שורות ווונטשן אונדזערע טייערע געסט נאָך אַ סך געזונטע יאָרן פון געזעלשאפטלעכער טעטיקייט, געזונט און נחת פון זייערע טייערע קינדער און אייניקלעך. און מיר האָפן נאָך צו שרייבן וועגן די געסט און זייער וויזיט אין לאנד.

כדי זיכערן די רעגולערע דערשיינונג פון „זשעלעכאָווער בולעטין", איז נייטיק די אקטיווע מיטארבעט פון אונדזערע לאנדסלייט אין ישראל און אין די תפוצות. שיקט צו זכרונות, בילדער, באריכטן און באגריסונגען וואָס האָבן א באדייטונג פאר אונדזער אויסגאבע — און מיר וועלן זיי פארעפנטלעכן.

בריוו פון לאנדסלייט

אפארטאדא, קאַסטאַ-ריקאַ

ליבע פרײַנד אדעלא און הערשעלע,

דיין בריוו פון 28סטן יאנואר דערהאלטן. כ׳האב גלייך נישט געוואַרט, ווײַל כ׳האב עטלעכע וואכן זיך געפילט זייער שלעכט, איצט פיל איך זיך בעסער.

וועגן טשעק האט אהרן רעקלאמירט אין באנדס און אין משך פון א חודש דארף עס דערליידיקט ווערן. דעם צירקולאר האב איך נישט און מען קאן דא גארנישט אויפטון וועגן שרייבן פארן בולעטין, קיינער האט נישט קיין צייט, אזוי ווי דער לעצטער בולעטין איז צו אונדז נישט אנגעקומען, איז אַרבערגעריסן געווארן די גאנצע ארבעט. אז עס וועט דערשיינען דער בולעטין, שיקט מיר 20 עקזעמפלארן. שרייבט וויפל מען דארף באצאלן פאר א יאר, אדער פאר יעדן בולעטין.

די ראכווערגערס האבן ביי אונדז זייער פיין פארבראכט זעקס וואכן. ער האט אונדז איבער־געגעבן אלץ וואס איר האט געפאדערט.

איצט איז געווארן שטארק אפגעשוואכט די ארבעט. איך האב געבעטן זשעלעכאווער זיי זאלן עפעס שרייבן פארן בולעטין וועגן לייבישן און שאלעקן. אבער זיי האבן נישט קיין געדולד, קיין צייט, איר וועט זיך מוזן באגנוגענען מיט דוד ווייסלעדערס ארטיקל פון קאסטא־ריקא, וואס ער האט געשריבן. וועו די בולעטינען וועלן קומען, וועט מען דארפן אנהייבן עפעס צו טון, אפשר וועט דוד ווייסלעדער צוהעלפן.

מיין קוזין, שלום האכגעלערנטער, קומט נאך פסח, דעם 22סטן אפריל, חתונה מאכן א טאכטער, וועט איר דארט האבן א זשעלעכאווער חתונה. ביי יאַקאַבן איז אַלץ אין בעסטן אַרדענונג. ער פילט זיך גוט, ארבעט אין געשעפט, אבער די צייט איז זייער שלעכט.

איך שיק עטלעכע באגריסונגען צו די שמחות ביי די זשעלעכאווער.

צירל רידעלמאן, סעקרעטאר

סאנטאַס, בראזיל

חשובע פרײַנד, צבי פאלוך און פרוי.

דערהאַלטן אייער בריוו מיט דער טרויעריקער בשורה, אז שאלעק איז שוין אויך אוועק פון אונדז. די ידיעה האָט מיך אזוי דערשלאָגן, אז איך האב נישט געקאנט קאנצענטרירן מיינע געדאנקען באלד צו עטפערן. אוודאי איז עס א גרויסער פארלוסט נישט נאָר פאר זיין פאריתומטער פאמיליע, נאר אויך פאר אלע זשעלעכאווער אין דער וועלט. איך צווייפל אין דעם, אויב עמעצער וועט זיך געפינען צו פארטרעטן זיין אָרט, אַבער איך ווייל נישט זיין קיין פעסימיסט און האָבן צוטרוי צו אייך. מיר האבן וועגן דעם ענין געדעדט אין בראזיל און איר האָט צוגעזאָגט, אז אויב שאָלעק וועט נישט קאַנען מער ארבעטן ביים ביולעטין, וועט דאָס נישט זיין קיין סיבה אז די אויסגאבע זאָל אָפגעשטעלט ווערן. פון אייערע רייד האָב איך אריסגעדרונגען, אז איר צוזאמען מיט נאָך אייניקע פריינד און אייער אינטעליגענטער פאַרזיצער וועלן דעם ביולעטין אריסגעבן.

איצט איז געקומען דער מאָמענט עפעס צו רעאליזירן אויף דעם געביט.

טייערער פריינד! איר קריטיקירט די זשעלע־כאָווער אין בראזיל, אז זיי האָבן גארנישט געטון פארן סטיפענדיע־פאָנד. ריכטיק, זייער ריכטיק. אָבער איר דארפט נישט פארגעסן, אז איך בין פיזיש נישט בכוח דאָס צו טון, און ווער אַנדערש איז נישטאָ ער זאָל עס טון. איך האָב שוין עטלעכע מאָל געשריבן וועגן דעם קיין פאַרטאָ־אלעגרע, ווייל דארט געפינען זיך עטלעכע לאנדסלייט, גוט סיטו־אירטע. האָט מען מיר אפילו נישט געענטפערט. אויב איר וועט וועלן אן אדרעס פון דאָרט, וועל איך אייך שיקן און איר זאָלט זיי שרייבן וועגן דעם. אפשר מוט אייער אינטערוועניץ, וועט זייַ בעסער.

ווידער נישט קיין פריילעכע ידיעה. גדליה גאָלדשטיין שוין אויך נישטאָ צווישן די לעבעדיקע

געשטאַרבן פון אַ האַרץ־אטאק. עס ווערט אומהיימ־
לעך אויפן הארצן, ווען מען רעדט ווענן אזעלכע
טרויעריקע געשעענישן.

שרייבט וואָס מען הערט ביי אייך אין אלגעמיין?

די בעסטע גרוסן פאר אייך, אייער פרוי און
אלע זשעלעכאָווער.

אייערע אויפריכטיקע פרייַנד:
יאָסקע און **שוינדל משפטים**

בוענאָס־איירעס

הארציקע אדעלע און טייערער הערשעלע!

אונדזערע הערצער, אונדזערע געפילן זענען
מיט אייך, טייערע פרייַנד, אין די שווערע און
טראגישע טעג פון אייער לעבן און בעת די הערא־
איש קאמפן וואָס קומען פאָר, אריפגעצוווונגענע
דורך דער אראבישער ווועלט, קעגן דעם פרידלעכן
לעבן פון מדינת ישראל. מיר ווייסן ווענן די גרוי־
סע פארלוסטן און דעם געוואלדיק־טייערן פרייז וואס
דאָס קאָסט אונדזער הערָאישער ישראל־ארמיי דאָס
אויפהאַלטן די עקזיסטענץ און כבוד פון מדינת
ישראל.

טייערע פרייַנד! אונדזערע הערצער ציטערן
פאר ווייטיק וואָס מיר ווייסן גאָרנישט ווענן אייך
און אייער לעבן, ווי אויך ווענן אונדזערע אלע
פריינד. אונדזער הילף אין דעם מאמענט קאן נאר
זיין א פינאנסיעלע און מאָראלישע. און דאָס טוט
טאקע דאס גאנצע יידישע פאלק איבער דער ווועלט
פאר דער עקזיסטענץ פון מדינת ישראל. איר זענט
נישט אליין. אָבער דעם גרעסטן פרייז גיט איר
דאָרט אויף די שלאכט־פעלדער, ווו עס קומען אום
אזויפיל יונגע יידישע לעבנס.

איצט, נאָכן פייער־אָפשטעל וואָס די אראבישע
מערדער פאָלגן נישט אויס, ווועט זיך אפשר ענדערן
די לאגע.

מיר האָפן, אז איר זענט געזונט און עס איז
ביי אייך קיין שום שלעכטס נישט געשען. מיר
בעטן אייך, טייערע פריינד, אויב ס'איז מעגלעך,
שרייבט א פאר ווערטער. מיט דעם וועט איר אונדז
א ביסל באַרויקן.

ביי אונדז איז אלץ ווי געווען. מיר לעבן מיט
דער האָפענונג פון א גיכן, געזיכערטן שלום פאר
אונדזער מיט בלוט אויסגעקעמפטער מדינת ישראל.
איך שרייב אייך איצט נישט קיין סך און אויך
נישט ווענן פראגן פון דער זשעלעכאָווער ארבעט,
ווייל איך גלויב אז איר זענט פארנומען מיט אנ־
דערע ענייַנים.

בלייבט געזונט און געקושט און אלע אונדז־
זערע פריינד. האַרציקע גרוסן פאר אונדזער ליבער
משפחה. האַרציקע גרוסן פון אונדזערע ליבע קינ־
דער און אייניקלעך און פון אלע זשעלעכאָווער.

טייערער הערשעלע! עס ווילט איצט ביי אייך
אין ישראל אונדזערע פריינט מאקס און סאַניע
שלאק. דו קענסט זיי, זיי זענען גוטע זשעלעכאָווער
און זענען פון די ערשטע ביישטייערער אין אלע
אונדזערע אקציעס. מאקס שלאק איז געווען פון
די ערשטע וואָס האָט זיך באשטייערט מיט 150
טויזנט פעזעס פארן סטיפענדיע־פאָנד. אזוי אז איך
בעט דיך, אויב ס'איז מעגלעך און איר קענט, נעמט
זיי גוט אויף. איך האָב אים געגעבן דיין אדרעס.

נאך אמאל — זייט אונדז געקושט. שלום

פראדל און **אברהם ראָכווערגער**

מעלבורן

דעם 5טן נאָוועמבער 1973

חשובער פריינד פאָלוך,

באמת ווייס איך נישט וואָס צו שרייבן אָדער
ווענן וואס אנצופרעגן, טראַץ דעם וואס מיר הערן
און רייַדן, אז אין ישראל באמיט מען זיך אין אלע
אומשטאנדן זאָל דאָס לעבן אָנגיין נאָרמאל, שטעל
איך זיך אָבער נישט פאָר, אז דאָס איז מעגלעך.
צו פרעגן האָב איך זייער פיל, אָבער איך האָב
פשוט מורא זיך צוצורירן צו די אלע פראגן. איך
גלויב, אז איר פארשטייט מיר... איך וועל אייך
דערפאר בעטן — שרייבט מיר א בריוו — געזעל־
שאפטלעך און אויך פערזענלעך.

איך קאָן איצט מער נישט שרייבן, ביז איך וועל
באקומען א בריוו פון אייך.

האַרציקע גרוסן פאר אייך און פאר אייער
פרוי און פאר אלע לאנדסלייט.

אייער פריינט, **גדליה אשליאק**

באגאטא

זייער ליבע פריינד צבי און אדעלא פאלוך,

מיר האָפן, אז אונדער בריוול וועט אייך טרעפן
ביים בעסטן געזונט און צופרידן. אָט שרייבט מען
אייך אויפסניי פון אונטער די הרי חושך, פון קאלטן־

טריבן באַגאַטאַ, וווּ מיר געפונען זיך שוין עטלעכע טעג. אין ניו־יאָרק האבן מיר זיך אויפגעהאלטן א וואך צייט און אויך אין די אייראפעישע שטעט א ביסעלע. ליידער, אין פאריז קיין איין זשעלעכאָווער נישט געזען, אלע טעלעפאַנען וואַס איך האב גע־האַט, זענען געווען טויב־שטום. אויפן „פלעצל" האט מען מיר געזאגט, אז אין אויגוסט זענען ממש אלע ארויסגעפארן. עס טוט מיר זייער לייד דער פאל, גאט ווייסט ווען איך וועל נאך אמאל זיין אין פאריז. בכלל האב איך געמאכט מיין רייזע נישט אין קיין פאַסנדער צייט, ווי א „גרינער", ווייל אפילו אין ישראל איז פאר מיין עלטער און כוחות די צייט נישט געווען אנטשפרעכנד. פון דעם גרוי־סן וווּנדער וואס ישראל שטעלט מיט זיך פאר, האב איך כמעט נישט געגאסן, כ׳מיין — געזען. נאר דער ענין ישראל האט אין מיין געמיט געלאזט א טיפע בענקשאפט, און אבי מען וועט נאר לעבן און זיין געזונט, וועט מען דארפן איבערחזרן די רייזע אין אנדערע צייטן.

אין ניו־יאָרק זיך געזען מיט מלכהלען, נאר צוליבן געזונט־צושטאנד וועט זי קיין אקטיוויטעט נישט קענען דערווייל ארויסווייזן. איך וואַרט אויף ידיעות פון אייך בנוגע דעם „בולעטין", ווי אויך וועגן קלעפפישס בוך. צו האבן זיך די זשעלעכא־וועך אפגערופן? אויב חלילה, עס זאל פארענדיקט ווערן דאס רומפולע קאפיטל „בולעטין" — איז אויס ארבעט. מען טאר נישט פארלירן דעם אינס־טרומענט, בשום אופן נישט! און 2 נומערן „בולע־טין" קען מען לייכט ארויסגעבן. אויב עס גייט צו שווער אין ישראל, ווייסט איך דאך, אז אין ב. איירעס האבן מיר א גרייטן וועג. איך האף בקרוב צו הערן עפעס וועגן דעם ענין.

די צוריק־רייזע איז אלץ צוגעגאנגען אין ארדענונג. אין רוים 2 טעג — און אנטלאפן. דערנאך — צירין, מאדריד, פאריז — עס וואַרעמט נישט, פונקט וווּ צודעקן זיך מיט א פרעמד איבערבעט. וווּ עס וואַרעמט יא א ייד, איז בלויז ישראל. קיין שום לאנד פון דער וועלט, דאס שענסטע, קען נישט פארטרעטן. מען זאגט מיר, אז ס׳זענען פארען א סך שאטן־זייטן אין ישראל, מען דארף אבער זען נאר דאס אלגעמיינע, פרעכטיקע בילד און פאנא־ראמע.

איך האף, אז מיר וועלן איצט שטיין אין א פערמאנענטן קאנטאקט. איך בעט צונעמען פון מיר און מיין פרוי אויסדרוקן פון טיפער דאנקבארקייט פאר אייער וואַרעמע האנדלונג און באציונג צו אונדז. הלוואי נאך קענען צוריק דינען. די האר־ציקסטע גרוסן דער זשעלעכאווער משפחה.

אייער **שמעון** און **לאַלע**

באשטייערונגען פון זשעליכאַווער לאנדסלייט אין קאַסטאַ־ריקאַ פאר דעם סטיפענדיע־פאַנד אין ישראל (אין דאָלאַרן)

בן־ציון טישלער	200
דוד פיינזילבער	200
ישראל בראן	150
יעקב לעכטמאן	150
יעקב פארבער	150
דוד ווייסלעדער	100
אהרון ברוטאן	50
יאָסל ראָכווערגער	50
הערשיל באָרכאָוויטש	50
מארקום אייזענבערג	50
לוי יצחק נירענבערג	20
שלום האָכגעלרנטער לעווינסקי	50
בעריל בארוך באָרכאָוויטש	15
שמחה ווייסבערג	10
משה ראכווערגער	10
יצחק וואסערמאן	10
סך הכל	1,265 דאָלאַר

די געלטער זענען געזאמלט געוואָרען דורך די פריינד צירל רידעלמאן, יעקב פארבער און דוד ווייסלעדער.

די סטיפענדיע איז אויף דעם נאָמען פון טראגיש אומגעקומענעם אייניקל פון תרצה אין אפרים פרידמאן. זאָל דער נאָמען פון דעם אומשולדיקן קינד קיינ־מאָל נישט פארגעסן ווערן און זאָלן די עלטערען און זיידע־באָבע געפונען אַ טרייסט.

ווי דערמאָנט, זענען געגעבן געוואָ־רן צוויי סטיפענדיע־פאָנדן פון די חשובע פריינד שמואל יואל דראמלעוויטש לזכר פריינד צירל און אהרון רידעלמאן צו זיינע עלטערן.

ברכות
באגריסונגען

זשעלעכאָוו-גארוואָלינער לאנדסמאנשאפט-פאַראיין
און קאָאָפעראטיווע „לא-רעקאנקיסטא״ באגריסן מיט
א הארציקן מזל־טוב אונדזער חשובן דירעקטאָר פון דער קאָאָפע־
ראטיווע, פריינד וואָלף שיפערמאן מיט זיין ליבע פרוי צעשע,
צו דער חתונה פון זייער ליבן זון. דערלעבט אַ סך נחת און גליק.
דעם יונגן פאָרל ווינטשן מיר אַ גליקלעך צוזאמענלעבן אין אַ
וועלט פון שלום.

די פארוואלטונג, דירעקטאריום און פרויען־קאָמיסיע

טייערע פריינד צעשע און וואלף שיפערמאן,
זייענדיק איז ישראל אין אונדזער „יאַזדעלע״, שיקן מיר אייך
איבער אונדזערע הארציקע גליקווונטשן צו דער חתונה פון אייער
ליבן זון. דערלעבט אַ סך נחת, פרייד און גליק.
דעם יונגן פאָרל ווינטשן מיר, אז זייער וועג זאָל זיין באצירט
מיט בלומען.

פראדל און ישראל ראכווערגער, — ישראל

זשעלעכאָוו-גארוואָלינער לאנדסמאנשאפט-פאַראיין
און קאָאָפעראטיווע „לא-רעקאנקיסטא״
באגריסט מיט פרייד אונדזער חשובן פרעזידענט פון פאראיין,
משה אייזענבערג מיט זיין ליבע פרוי לאה צו דער חתונה
פון זייער ליבן אייניקל.
דערלעבט פון זיי אַ סך נחת מיט געזונטע יאָרן. דעם
יונגן פאָרל ווונטשן מיר א גליקלעך צוזאמענלעבן.

פארוואלטונג, דירעקטאָריום און פרויען־קאָמיסיע, ארגענטינע

א הארציקן מזל־טוב אונדזער ליבע שוועסטער און שוואָ־
גער חנה און משה פרויעמזאָן צו דער חתונה פון זייער טייער
אייניקל, אינזש׳ יוסף מיט פריילין זשעטי.
מיר ווונטשן אייך צו דערלעבן א סך נחת און געזונט.
דעם יונגן פאָרל (אין קאָסטאָ־ריקע) שיקן מיר איבער פיל ברכות.

פראדל און ישראל ראכווערגער, — ישראל

זשעלעכאָוו-גארוואָלינער ל״ל פאראיין און
קאָאָפעראטיווע „לא-רעקאנסיסטא״
באגריסט מיט אַ הארציקן מזל־טוב אונדזער חשובן פארוואלטונג־
מיטגליד משה פרויעמזאָן מיט זיין ליבע פרוי חנה צו דער
חתונה פון זייער ליב אייניקל יוסף. מיר ווונטשן אייך צו
דערלעבן אַ סך נחת מיט געזונטע יאָרן. די עלטערן, טשיפיטא
און מאָטל (אין קאָסטא־ריקא) ווונטשן מיר צו דערלעבן פון
זייערע קינדער פיל נחת. דעם יונגן פאָרל — אַ גליקלעך צוזאמען־
לעבן.

די פארוואלטונג, דירעקטאָריום און פרויען־קאָמיסיע

זשעלעכאָוו-גארוואָלינער ל״ל פאראיין און קאָאָפעראטיווע „לא-רעקאנסיסטא״

באגריסן הארציק אונדזער חשובן סעקרעטאר פון פאראיין, דוד קורצטאָג מיט זיין ליבער פרוי לאה צו דער בר־מצוה פון זייער ליבן אייניקל סערכיאָ. מיר ווונטשן אייך צו דערלעבן פון אים א סך נחת און גליק.

די עלטערן חנה און פנחס קורצטאג און דער גאנצער פאמיליע ווונטשן מיר זוכה צו זיין די מזלדיקע שעה פון פירן אים אונטער דער חופה. דעם בר־מצוה בחור — א גליקלעכע צוקונפט, זאָל ער זיין א טרייער זון פון אונדזער פאָלק.

מיר באגריסן אויך מיט פרייד און א הארציקן מזל־טוב אונדזער חשובן מיטגליד יצחק ראפעלד מיט זיין ליבע פרוי לאהלע רובינשטיין דע ראפעלד, צו דער בר־מצוה פייערונג פון אייער אזוי גוראָטן אייניקל ראבען.

מיר ווונטשן אייך צו דערלעבן אַ סך נחת און גליק. און די עלטערן — ד״ר חיים און ד״ר שושנה געגדלער ווונטשן מיר א סך נחת, איר זאָלט זוכה זיין צו פירן אים אונטער דער חופה.

די פארוואלטונג, דירעקטאָריום און פרויען־קאמיסיע

טייערע שוועסטער־שוועגערין און שוואָגער לאהלע און יצחק ראפעלד,

נעמט צו אונדזערע הארציקן ברכות צו דער בר־מצוה פייערונג פון אייער גוראָטן אייניקל ראבען. מיר ווונטשן אייך צו דערלעבן פון אים א סך נחת.

די עלטערן, אונדזערע ליבע קוזינען, ד״ר שושנה און ד״ר חיים געגדלער ווונטשן מיר צו דערלעבן אים פירן אונטער דער חופה, צוזאמען מיט זיידע־באָבע, אין א מזלדיקער שעה.

פראדל און אברהם ראכווערגער, מרים און יוסף רובינשטיין
און פאמיליעס.
אדעלא און שמעון רובינשטיין און פאמיליע.
שושנה און שאָלעק ראכווערגער און פאמיליע.
פעליסיע און שמעון ראכווערגער און פאמיליע.

זשעלעכאָוו-גארוואָלינער ל״ל פאראיין און קאָאָפעראטיווע „לא-רעקאנסיסטא״

באגריסט מיט א הארציקן מזל־טוב אונדזער חשובן פראָ־קאסיר לייבאלע פאסטמאן מיט זיין ליבע פרוי דאָרא צו דער חתונה פון זייער ליבע טאָכטער. דערלעבט א סך נחת און פרייד. דעם יונגן פאָרל ווונטשן מיר אַ גליקלעך צוזאמענלעבן.

טייערע העטשע און משהלע ראכווערגער אין קאסטא־ריקא,

אונדזערע ארציקע ברכות צו דער חתונה פון אייער ליב טעכטערל ראקעליטא. דערלעבט א סך נחת און גליק.

אויך אונדזער ליבע שוועגערין שרה מיט דער גאנצער משפחה — א ארציקן מזל־טוב. דעם יונגן פאָרל ווונטשן מיר א גליקלעך צוזאמענלעבן. ס׳איז געווען אַ גרויסע פרייד צו זיין מיט אייך אויף דער שיינער שמחה אין קאָסטאָ־ריקא.

פראדל און אברהם ראָכווערגער, ארגענטינע

זשעלעכאָוו־גארוואָלינער ל״ל פאראיין און קאָאָפעראטיווע „לא־רעקאנסיסטא״

טיילן מיט, אַז ס׳איז פאר אונדז א גרויסע פרייד און כבוד צו באגריסן אונדזער חשובן פרעזידענט משה פאסטמאן מיט זיין ליבע פרוי פּאָלא צום גראדואירן פון זייער געראָטן טעכטערל מירטא אויף דאָקטער־מעדיצין — מיט די בעסטע אויסצייכע־נונגען (גאָלדענער מעדאל). מיר ווונטשן אייך צו דערלעבן פון איר א סך נחת, פרייד און גליק.

דער נייער דאָקטערין ווונטשן מיר אַ סך געזונט, זי זאָל מיט דערפאָלג פאָרזעצן איר הומאניטארע פראָפעסיע.

די פארוואלטונג, דירעקטאָריום און פרויען־קאָמיסיע

טייערע פּאָלא און משה פאסטמאן

ס׳איז פאר אונדז אַ גרויסע פרייד צו קענען אייך באגריסן צום רעסערווירן זיך פון אייער הארציק און געראָטן טעכטערל מירטא אלס דאָקטער־מעדיצין. אייערע דערגרייכונגען און כבוד איז נישט נאָר פאר אייך, נאָר אויך פאר אלע זשעליכאָווער אין אַרגענטינע און אין דער וועלט.

מיר ווונטשן אייך ליבע פריינד צו דערלעבן פון איר א סך גליק און זי פירן אין אַ מזלדיקע שעה אונטער דער חופה.

און דיר, טייערע מירטא, וואָס האָסט פארשאפט אזויפיל כבוד דיינע ליבע עלטערן און משפחה, מיטן גראדואירן דיך, צו 21 יאָר, אלס דאָקטערין, מיט די בעסטע דיפלאָמען — אונדזערע הארציקסטע ברכות.

אונדזערע הארציקע ברכות די טייערע פריינד סאָניא און שלאק צו דער חתונה פון אייערע ליבהארציקע קינדער, די לערערין און אינזשעניער קארלאָס. דעלעבט פון זיי אַ סך א סך נחת און גליק. די יונגע פאָרלעך — דער הארציקער מאניקא און איר ליבן מאן און אונדזער טייערן קארלאָס מיט זיין ליבער פרוי, ווונטשן מיר אַ סך גליק אין זייער צוזאמענלעבן.

פראדל און אברהם, ארגענטינע.

טייערע טשיפטא און מאַטל פרויעמזאן אין קאַסטא־ריקא

נעמט צו אונדזערע ארציקע ברכות צו דער חתונה פון אייער גערַאַטענעם זון, אינזשעניער יוסף מיט פריילין זשעט׳. דערלעבט פון זיי אַ סך נחת, פרייד און גליק.

אויך אונדזער ליבע משפחה א הארציקן מזל־טוב און דעם יונגן פאַרל ווונטשן מיר, אז זייער לעבן זאָל זיין באגלייט מיט א סך פרייד. מיר זענען געווען גליקלעך צו קענען זיין צוזאמען מיט אייך אויף דער שיינער חתונה אין קאסטא־ריקא.

פראדל און אברהם ראכווערגער און משפחה, — ארגענטינע

זשעלעכאַוו־גארוואַלינער ל״ל פאראיין און קאַאַפעראטיווע „לא־רעקאנסיסטא״

באגריסט מיט גרויס פרייד אונדזער חשובן וויצע־פרעזידענט ישראל גובער (אַ גארוואַלינער) מיט זיין ליבע פרוי רחלע (פון זשעלעכאַוו) — צו דער חתונה פון זייער טייערע טאָכטער חוהלע. מיר ווונטשן אייך צו דערלעבן פון זיי אַ סך נחת און גליק. דעם יונגן פאַרל — אַ גליקלעך צוזאמענלעבן אין אַ וועלט פון שלום.

די פארוואלטונג, דירעקטאָריום און פרויען־קאָמיסיע

טייערע פריינד רחלע און ישׂראל גובער,

א הארציקן מזל־טוב און די בעסטע ווונטשן צו דער חתונה פון אייער הארציק טעכטערל עוויטא. איר זאָלט דערלעבן אַ סך נחת מיט גליקלעכע יאָרן. דעם יונגן פאַרל, אונדזער ליבער עווטא מיט איר ליבן מאן — אונדזער ברכה.

פראדל און אברהם, בוענאָס־איירעס.

טייערע ליבע פריינד גיטעלע און ברוך דרעזנער אין באַגאַטאַ,

נעמט צו אונדזערע ברכות און הארציקע גליק־ווונטשן צו דער בר־מצוה פייערונג פון אייער אזוי געראָטן אייניקל. אייער שמחה איז אויך אונדזער שמחה. דערלעבט אלע אַ גליקלעכע צוקונפט. די עלטערן ווונטשן מיר א סך נחת, איר זאָלט זוכה זיין צו פירן אים אונטער דער חופה.

פראדל און אברהם ראכווערגער, בוענאָס־איירעס

טייערע דאָרא און לייבעלע פעסטמאן

נעמט צו אונדזערע ברכות און הארציקן מזל־טוב צו דער חתונה פון אייער ליבע טאָכטער שרהלע. מיר ווונטשן אייך צו דערלעבן אַ סך נחת, פרייד און גליק, צוזאמען מיט דער גאנצער משפחה. אייער פרייד איז אויך אונדזערע. דעם יונגן פאָרל ווונטשן מיר אַ גליקלעך צוזאמענלעבן.

פראדל און אברהם, ארגענטינע.

זשעלעכאָוו־גארוואָלינער ל״ל פאראיין און קאָאָפעראטיווע „לא־רעקאנסיסטא״

באגריסט מיט א הארציקן מזל־טוב אונדזער חשובן דירעקטאָר פון דער קאָאָפעראטיווע און פארוואלטונגס־מיטגליד מאקס שלאק מיט זיין ליבע פרוי סאָניא צו דער חתונה פון אייערע צוויי קינדער. דערלעבט פון זיי א סך נחת און גליק. די יונגע פאָרלעך — אַ צופריידן צוזאמענלעבן און אַ גליקלעכע צוקונפט אין אַ וועלט פון שלום.

די פארוואלטונג, דירעקטאָריום און פרויען־קאָמיסיע
אין ארגענטינע

א הארציקן מזל־טוב די לאנדסלייט

בן־ציון און **דבורה טישלער** (בראזיל)

צו דער בר־מצווה פון זייער זון

ח י י ם - ד ו ד

די לאנדסלייט און פריינד **תרצה** און **אפרים פרידמאן** (קרית טבעון)

די בעסטע ווינטשן צו דער חתונה פון זייער זון

י ע ק ב מיט זיין אויסדערוויילטער **ע י ר י ת**

מזל טוב, **משהלע** און **הענטשיטא ראָכווערגער** צו דער חתונה פון אייער טעכטערל, **ראקעל**, מיטן דאָקטער **דוד מאנטעוועליסקי**. דערלעבט פיל פרייד פון אייערע קינדער.

מזל טוב, **טשעפיטא** און **מאָטל פראָימזאָן** צו דער חתונה פון אייער זון, **יוסף** מיט פריילין **דזשעטי ווין**. דערלעבט פיל נחת פון זיי.

מזל טוב, **אברהם** און **ראָזא פיינגעזיכט** צו דער חתונה פון אייער טאָכטער **הילדא** מיט **שלמה שאָלטעץ**. דערלעבט פיל נחת!

מזל טוב, **שרהלע לאגאָוויעצקי** צו דער חתונה פון דיין זון **פיניעלע** מיט פריילין **ראָט גרינהאוז**. דערלעבט א סך נחת פון די קינדער.

זשעלעכאָווער לאנדסלייט אין קאסטא־ריקא
צירל רידעלמאן, סעקרעטאר

ה„בולטין" מופיע משנת 1948. העורך הראשון: **לייביש וויסלדר** ז"ל; העורך השני: **שאול אלטמן** ז"ל. המו"ל: ועד יוצאי ז'ליחוב בישראל ואירגוני בני ז'ליחוב בתפוצות.
המערכת: ועד יוצאי ז'ליחוב. העורך: **דוד שטוקפיש.**
כתובת המערכת: **מרדכי שפייזמן**, רח' שילה 5, תל־אביב.

„זשעלעכאָווער בולעטין" דערשיינט פון יאָר 1948. ערשטער רעדאקטאָר — **לייביש וויסלעדער** ז"ל; צווייטער רעדאקטאָר — **שאול אלטמאן** ז"ל. אַרויסגעבער: זשעלעכאָווער קאָמיטעט אין ישראל און די זשעלעכאָווער לאנדסמאנשאפטן אין אויסלאנד. רעדאקציע: זשעלעכאָווער קאָמיטעט אין ישראל. רעדאקטאָר: **דוד שטאָקפיש.** אדרעס פון רעדאקציע: מרדכי שפייזמאן, רח' שילה 5, תל־אביב.

דפוס „הפועל המזרחי", תל־אביב, הרצל 78